

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΛΥΣΙΟΥ
ΥΠΕΡ ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ
ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή στα Ρητορικά κείμενα	σελ. 3
Εισαγωγή στον Λυσία	σελ. 9
Εισαγωγή Υπέρ Μαντιθέου	σελ. 11
Πρόλογος παρ. 1-3	σελ. 13
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 4-6	σελ. 27
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 7-8	σελ. 34
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 9-11	σελ. 47
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 12-13	σελ. 51
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 14-17	σελ. 59
Διήγηση – Απόδειξη παρ. 18-19	σελ. 64
Επίλογος παρ. 20-21	σελ. 72

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΑ ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

✚ A. Η φυσική ρητορεία

1. Η ρητορική είναι τάλαντο / έμφυτο χάρισμα ;

Όλοι έχουμε γνωρίσει ανθρώπους με το έμφυτο χάρισμα του λόγου. Διαθέτουν μια φυσική ευγλωττία που μπορεί εύκολα να γοητεύσει και να πείσει.

2. Τι γνωρίζετε για τους ομηρικούς αγορητές ;

Ο Όμηρος θεωρεί την ευγλωττία σπάνιο θεϊκό χάρισμα. Προϊόντα του θείου αυτού δωρήματος είναι οι έξοχες αγορεύσεις των ομηρικών ηρώων. Ο ιδανικός ήρωας έπρεπε να διαπρέπει με το λόγο του στην αγορά, να είναι δηλ. μύθων τε ρητήρ ἔργων τε πρηκτήρ. Η ομηρική «ἀγορή» (συνέλευση) είναι «κυδιάνειρα», δοξάζει δηλ. τους άνδρες. Στο λόγο διαπρέπουν οι ηγεμόνες των Αχαιών και των Τρώων και ιδιαίτερα ο γηραιός Νέστωρ.

3. Τι γνωρίζετε για τους φυσικούς ρήτορες από τον Όμηρο ως τον Περικλή ;

Στοιχεία φυσικής ρητορείας ανιχνεύονται σε έργα ποιητών, όπως ο Σόλων και ο Πίνδαρος, αλλά και στο έργο του Ηροδότου. Τη γενική εκτίμηση για την έμφυτη αυτή ικανότητα επισημαίνουν ονόματα, όπως ο Αρισταγόρας, ο Ευαγόρας, ο Πρωταγόρας, ο Πυθαγόρας κ.α. Σπουδαίοι ρήτορες ήταν ο Θεμιστοκλής και ο Περικλής. Πάντως, δεν φαίνεται να έγραφαν λόγους και κανένα κείμενο τους δεν έχει διασωθεί, όπως ακριβώς εκφωνήθηκε.

✚ B. Η γέννηση της συστηματικής ρητορείας

1. Ποια η σχέση της φυσικής ευγλωττίας με τη συστηματική ρητορική ;

Υπάρχει αρκετή απόσταση μεταξύ της φυσικής ευγλωττίας και της συστηματικής ρητορικής. Η τελευταία δεν αρκείται στη φύση, αλλά απαιτεί ακριβή γνώση των κανόνων (επιστήμη) και άσκηση (μελέτη).

2. Πότε, πού και γιατί αναπτύχθηκε η δικανική ρητορεία ;

Μετά το 466 π.Χ. αι. στη Σικελία, όταν καταλύθηκαν οι τυραννίδες και επικράτησαν δημοκρατικά πολιτεύματα, το πλήθος των αστικών δικών που ακολούθησαν για την ανάκτηση των περιουσιών των πολιτών από τους τυράννους ευνόησε την ανάπτυξη της δικανικής ρητορείας.

3. Ποιοι είναι οι δημιουργοί και οι διδάσκαλοι της συστηματικής ρητορείας ;

Ο Συρακούσιος Κόραξ και ο μαθητής του Τεισίας είναι οι δημιουργοί και διδάσκαλοι της συστηματικής πλέον ρητορικής. Σε αυτούς οφείλεται η διαίρεση του ρητορικού λόγου σε μέρη και η χρήση των «εικότων», των πιθανών δηλ. λογικών επιχειρημάτων, στην

υποστήριξη των δικαστικών υποθέσεων. Ένας από τους δυο έγραψε και το πρώτο εγχειρίδιο ρητορικής με τον τίτλο «Τέχνη».

Γ. Ρητορεία και σοφιστική

1. Ποιο ήταν το επίκεντρο της συστηματικής ρητορικής και ποιες προϋποθέσεις συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ;

Από τα μέσα του 5^{ου} π.Χ. αι. το κέντρο της ρητορικής είναι η Αθήνα, όπου υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις για να ευδοκιμήσει. Την ευνοούσαν η δημοκρατία με τις λαϊκές συνελεύσεις και τα δικαστήρια, οι πολυλόγοι και φιλόλογοι Αθηναίοι και το μέγεθος της πόλεως, όπου αγαπούσαν να μένουν οι σοφιστές, οι περιφερόμενοι διδάσκαλοι ανώτερης παιδείας.

2. Ποιος και πότε άσκησε ιδιαίτερη επίδραση στην εξέλιξη της ρητορικής ;

Εκείνος που άσκησε ιδιαίτερη επίδραση στην εξέλιξη της ρητορικής ήταν ο Γοργίας ο Λεοντίνος που έφθασε στην Αθήνα το 427 π.Χ. αι. και είχε μαθητές επιφανείς Αθηναίους. Καλλιέργησε την πολιτική και ιδιαίτερα την επιδεικτική ρητορεία. Αποβλέποντας στην πειστικότητα του λόγου μελέτησε τη σημασία που έχει η τρέχουσα πολιτική, κοινωνική και ψυχολογική συγκυρία, η κατάλληλη δηλ. για κάθε λόγο περίπτωση, ο «καιρός». Η ρητορική του, διανθισμένη ή κυριολεκτική φορτωμένη με σχήματα, τα «γοργίεια» σχήματα είχε σκοπό να καταπλήξει και να γοητεύσει, προσεγγίζοντας τα όρια του ποιητικού λόγου. Ο Γοργίας, όπως και οι περισσότεροι σοφιστές, αρνείται ότι υπάρχει αντικειμενική γνώση και επομένως αντικειμενική αλήθεια και ηθική.

3. Πόσες απόψεις δέχεται ο Πρωταγόρας ότι υπάρχουν για κάθε ζήτημα ;

Ο Πρωταγόρας είχε διατυπώσει την άποψη ότι για κάθε ζήτημα υπάρχουν δυο λόγοι, αντίθετοι μεταξύ τους με την απαίτηση να είναι και οι δυο συγχρόνως εξίσου αληθινοί («δισσοί λόγοι»). Η ρητορική ως «πειθούς δημιουργός», ως τεχνική δηλ. που έχει στόχο να πείσει, δεν ενδιαφέρεται να ανακαλύψει και να διδάξει τα αληθινά και τα δίκαια, αφού αυτά σύμφωνα με τις αντιλήψεις αυτές δεν υπάρχουν, αλλά να εκθέσει τα «εικότα», δηλ. τα πιθανά, τα αληθοφανή, αυτά που μοιάζουν να είναι, κι αν μην είναι, αληθινά, φθάνει να συμφέρουν τον ρήτορα ή τον πελάτη του.

4. Ποια η κριτική που άσκησε ο Πλάτων στη ρητορική και γιατί ;

Η σύνδεση της ρητορικής με τη σοφιστική είχε ως συνέπεια την αποδοκιμασία της ρητορικής από ηθική και παιδαγωγική άποψη. Η κριτική αυτή αναπτύχθηκε κυρίως από τον Πλάτωνα στους διάλογους του «Γοργίας» και «Φαίδρος». Ο Πλάτων αρνείται να χαρακτηρίσει επιστήμη ή τέχνη τη ρητορική, αφού δεν έχει καθορισμένο αντικείμενο να διδάξει, ούτε αξιόπιστη μέθοδο. Κατά αυτόν, είναι απλώς μια εμπειρία, μια ικανότητα, ένα όργανο μόνο απάτης στον αγώνα του δημόσιου βίου χωρίς ηθικούς φραγμούς. Ο ρήτορας,

ακόμη και αθέλητα, οδηγείται στην απάτη, αφού δεν έχει γνώση, αλλά γνώμη μονάχα («δόξα») για το θέμα, με το οποίο τυχόν ασχολείται.

5. Ποια η απάντηση του Ισοκράτη στην πλατωνική κριτική ;

Υπερασπίζοντας την ρητορική του σχολή ο Ισοκράτης επικρίνει τα τεχνάσματα των επαγγελματιών της ρητορικής, τονίζει, όμως, την παιδευτική αξία της διδασκαλίας της. Υποστηρίζει ότι με τη διδασκαλία της, έστω όχι στηριγμένη στην ακριβή επιστημονική γνώση, αλλά στην πείρα της πραγματικότητας, μπορεί να πετύχει στην πράξη ένα ευρύτερο παιδευτικό αποτέλεσμα. Αυτή τη γενική πνευματική καλλιέργεια, την αγωγή που έχει πρακτικούς, πολιτικούς στόχους, καταρτίζοντας ανθρώπους της δράσης, ο Ισοκράτης την ονομάζει «φιλοσοφία».

Ε. Τα είδη του αττικού ρητορικού λόγου

1. Πόσα είδη αττικού ρητορικού λόγου υπάρχουν και ποιος είναι ο σημαντικότερος εκπρόσωπος από κάθε είδος ;

Υπάρχουν τριών ειδών ρητορικοί λόγοι κατά τον Αριστοτέλη, οι συμβουλευτικοί, οι δικανικοί και οι επιδεικτικοί (πανηγυρικοί). Σημαντικότερος ρήτορας συμβουλευτικών λόγων υπήρξε ο Δημοσθένης, επιφανέστερος λογογράφος δικανικών λόγων θεωρείται ο Λυσίας, ενώ ο Ισοκράτης ήταν ο επιφανέστερος εκπρόσωπος του επιδεικτικού είδους.

2. Τι ήταν οι συμβουλευτικοί λόγοι ; Ενώπιον ποιας αρχής εκφωνούνταν ;

Οι συμβουλευτικοί είναι λόγοι πολιτικοί που εκφωνούνται στις συνελεύσεις του λαού. Με αυτούς παρέχονται συμβουλές για το μέλλον. Ο ρήτορας προτρέπει ή αποτρέπει το λαό με σκοπό την επίτευξη του συμφέροντος ή την αποφυγή πολιτικών σφαλμάτων. Στην Αθήνα οι πολιτικές αγορεύσεις γίνονταν ενώπιον της Εκκλησίας του Δήμου, η οποία αποφάσιζε για τα πιο σοβαρά θέματα του κράτους. Δικαίωμα λόγου και ψήφου είχαν όλοι οι γνήσιοι Αθηναίοι πολίτες από το 20^ο έτος της ηλικίας τους, αν δεν τους είχαν αφαιρεθεί τα πολιτικά δικαιώματα. Η Εκκλησία συνεδρίαζε κανονικά 40 φορές το χρόνο, αλλά και εκτάκτως. Χώρος των συνεδριάσεων ήταν η Πνύκα και κάποτε η Αγορά ή το θέατρο του Διονύσου. Μετά τις αγορεύσεις γινόταν ψηφοφορία με ανάταση χεριών. Οι ρήτορες είχαν απόλυτη ελευθερία συμβουλής και μεγάλη επιρροή στην πολιτική ζωή, ακόμη και αν δεν ασκούσαν δημόσιο λειτούργημα. Είχαν, όμως, και την ευθύνη των εισηγήσεων τους, αφού το όνομα τους και οι προτάσεις τους περιλαμβάνονταν στα ψηφίσματα της Εκκλησίας.

3. Τι ήταν οι δικανικοί λόγοι και πού εκφωνούνταν ;

Δικανικοί λόγοι είναι οι εκφωνούμενοι στα δικαστήρια και αφορούν πράξεις που τελέστηκαν στο παρελθόν. Είναι κατηγορίες ή απολογίες και έχουν σκοπό την απόδειξη της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορούμενου με βάση το νόμο και το αίσθημα του δικαίου.

4. Τι γνωρίζετε για το δικαστήριο του Αρείου Πάγου και της Ηλιαίας;

Το αρχαιότερο δικαστήριο της Αθήνας ήταν ο Άρειος Πάγος, του οποίου, όμως, οι αρμοδιότητες περιορίστηκαν από το 462 π.Χ. στην εκδίκαση φόνων εκ προμελέτης και μερικών άλλων μικρότερης σημασίας υποθέσεων. Υπήρχαν βέβαια και άλλα δικαστήρια, ενώ ορισμένες σοβαρές υποθέσεις δικάζε η Βουλή ή και η Εκκλησία του Δήμου. Το κυριότερο, όμως, δικαστήριο του αθηναϊκού κράτους ήταν η Ηλιαία, ένα δικαστήριο ενόρκων, τα μέλη του οποίου μπορούσαν να γίνουν, ύστερα από κλήρωση, όλοι άνω των 30 ετών γνήσιοι Αθηναίοι πολίτες. Την Ηλιαία αποτελούσαν 6.000 δικαστές («Ηλιασταί»), από τους οποίους οι 1000 ήταν αναπληρωματικοί. Το δικαστήριο δικάζε με περιττό αριθμό δικαστών που απέκλειε την περίπτωση ισοψηφίας. Οι δικαστές αμείβονταν με 2-3 οβολούς κατά δικάσιμη ημέρα, ενώ ο χρόνος των αγορεύσεων περιοριζόταν από την «κλεψύδρα», ένα υδραυλικό χρονόμετρο. Η ψηφοφορία ήταν μυστική.

5. Τι ήταν οι λογογράφοι ;

Οι διάδικοι ήταν υποχρεωμένοι να αγορεύουν αυτοπροσώπως, γι' αυτό και κατέφευγαν στους λογογράφους. Αυτοί ήταν έμπειροι δικανικοί ρήτορες που, με το αζημίωτο, έγραφαν κείμενα, τα οποία οι διάδικοι αποστήθιζαν και εκφωνούσαν στο δικαστήριο. Οι λογογράφοι έπρεπε να γνωρίζουν τους νόμους, αλλά και την ψυχολογία των λαϊκών δικαστών, ώστε να τους επηρεάζουν προς το συμφέρον των πελατών τους.

6. Τι ήταν οι επιδεικτικοί / πανηγυρικοί λόγοι ;

Επιδεικτικοί ή πανηγυρικοί λόγοι, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι επιτάφιοι, ήταν οι εκφωνούμενοι σε διάφορες γιορτές και εκδηλώσεις. Με τους λόγους αυτούς εγκωμιάζονται ή επικρίνονται πράξεις και πρόσωπα του παρόντος με συχνές αναδρομές στο παρελθόν και προβλέψεις του μέλλοντος. Ο ρήτορας ζητά συγχρόνως να επιδείξει ρητορική δεινότητα και να προκαλέσει τις επευφημίες των ακροατών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπηρετεί και συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες. Οι επιδεικτικοί λόγοι είναι εξάλλου, κατά τον Αριστοτέλη, συγγενείς με τους συμβουλευτικούς.

ΣΤ. Τα μέρη του ρητορικού λόγου

1. Πώς έβλεπαν οι αρχαίοι κάθε είδος λόγου ;

Οι αρχαίοι έβλεπαν κάθε είδος του λόγου σαν ζωντανό οργανισμό που είχε μέλη (αρχή, μέση και τέλος), αρμονικά δεμένα μεταξύ τους, ώστε να αποτελούν αδιάσπαστη ενότητα. Η γενική αυτή αντίληψη εφαρμόζεται και στον ρητορικό λόγο.

2. Ποια τα μέρη του ρητορικού λόγου ;

Τα κύρια μέρη, στα οποία ο ρήτορας ταξινομεί το απαραίτητο υλικό για τη συγκρότηση του κειμένου είναι το προοίμιο, η διήγησις, η πίστις (απόδειξις) και ο επίλογος.

3. Τι γνωρίζετε για την αρχή του ρητορικού λόγου ;

Προοίμιο είναι η αρχή του ρητορικού λόγου. Ο ρήτορας ενημερώνει σύντομα τον ακροατή επί του θέματος και προσπαθεί να εξασφαλίσει την εύνοια και την προσοχή του. Σπανίως ένας ρητορικός λόγος αρχίζει χωρίς κάποιο είδος προοιμίου. Μετά το προοίμιο ακολουθεί συνήθως η πρόθεσις, σύντομη έκθεση του θέματος.

4. Ποια η αναγκαιότητα της διήγησης σε έναν λόγο ;

Στη διήγηση ο αγορητής εκθέτει τα σχετικά με το θέμα γεγονότα, τα οποία κρίνει ότι είναι άγνωστα στον ακροατή, είτε ανεπαρκώς, είτε εσφαλμένως γνωστά. Είναι φανερό ότι η διήγηση στον ρητορικό λόγο δεν ακολουθεί τους κανόνες της ιστορικής αφήγησης. Ο ρήτορας φροντίζει η διήγηση να μην ζημιώνει το σκοπό της αγόρευσης του, χωρίς βέβαια να χάσει τη σαφήνεια και την πειστικότητα. Φροντίζει να τονίσει τα ευνοϊκά στοιχεία, να μειώσει τη σημασία όσων είναι ασύμφορα και, δεν παραλείπει να περιγράψει ασήμαντα περιστατικά, εφόσον αυτά ωφελούν στο λόγο του. Η διήγηση υπάρχει κυρίως στους δικανικούς λόγους και σπάνια στους συμβουλευτικούς.

5. Ποιο το ουσιαστικότερο μέρος του ρητορικού λόγου και τι περιέχει;

Το ουσιαστικότερο μέρος του ρητορικού λόγου είναι η πίστις (απόδειξη), αφού Ρητορική ορίζεται ως «πειθοῦς δημιουργός» ή ως η τέχνη «τοῦ ἰδεῖν τὰ ὑπάρχοντα πιθανά περὶ ἕκαστον» (δηλ. τα πειστικά επιχειρήματα για κάθε ζήτημα). Οι αποδείξεις είναι ἄτεχνες ἢ ἐντεχνες. Ἀτεχνες αποδείξεις είναι αντικειμενικά πειστήρια που δεν οφείλονται στην τεχνική δεξιότητα του ρήτορα (νόμοι, καταθέσεις, όρκοι και έγγραφα, συμβόλαια, διαθήκες) και ἐντεχνες αποδείξεις είναι εκείνες που ο ίδιος ο ρήτορας επινοεί και «κατασκευάζει».

6. Ποιες είναι οι ἐντεχνες αποδείξεις ;

Αυτές είναι:

(α) Τα ενθυμήματα: Σύντομοι συλλογισμοί, οι οποίοι δίνουν συνήθως πιθανά, αλλά και ασφαλή συμπεράσματα. Πολλές φορές ο συλλογισμός είναι μεν τυπικά ορθός, ωστόσο δεν αληθεύει στο συμπέρασμα, αν ο ρήτορας αγνοεί ή αποκρύπτει την αλήθεια. Π.χ. Όταν κάποιος έχει πυρετό, το συμπέρασμα είναι ότι πρόκειται για άρρωστο. Ωστόσο, θα πρέπει να αληθεύει ότι έχει πυρετό. Η συντομία του ενθυμήματος υπηρετεί την κομψότητα του λόγου, την οικονομία του χρόνου και δεν εκνευρίζει τον ακροατή, διότι τα ενθυμήματα στηρίζονται σε γενικά παραδεκτές απόψεις και τρόπους σκέψης που ονομάζονται «κοινοί τόποι».

(β) Παραδείγματα: Είναι ιστορικά (πραγματικά) ἢ πλαστά (παραβολές). Είναι βέβαια ενδείξεις μόνο, αλλά η αποδεικτική τους αξία στηρίζεται στην ομοιότητα ή την αναλογία προς αυτό που ζητείται να αποδειχθεί. Ο απλοϊκός, πάντως, ακροατής επηρεάζεται, καθώς γενική είναι η αντίληψη πως ό,τι συμβαίνει στον έναν μπορεί να συμβεί και στον άλλο.

(γ) Γνώμες: Είναι αποφθέγματα για ζητήματα γενικού χαρακτήρα και επομένως μπορούν να παρομοιαστούν με τα ενθυμήματα. Η αποδεικτική τους αξία εξαρτάται από το βαθμό που αναγνωρίζονται γενικώς ως ορθές ή από το κύρος αυτού που τις έχει διατυπώσει.

(δ) Ήθη: Η πειστικότητα του ρήτορα εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την εντύπωση που θα προξενήσει στο ακροατήριο ο ίδιος ως προσωπικότητα. Αν κατορθώσει να επιβάλει την εικόνα ως έντιμου ανθρώπου, οι λόγοι του γίνονται πειστικοί και προσπαθεί να μειώσει την πειστικότητα των επιχειρημάτων του αντιπάλου του. Συγχρόνως, φροντίζει να γίνει συμπαθής στους ακροατές, επαινώντας τους ή δικαιολογώντας τα λάθη και τις αδυναμίες τους. Αυτή η ηθοποιία ασκούσε μεγάλη επίδραση στο ακροατήριο και απαντάται σε όλα τα μέρη του ρητορικού λόγου.

(ε) Πάθη: Σε όλη τη διάρκεια της αγόρευσης ο ρήτορας, γνωρίζοντας ότι οι άνθρωποι αποφασίζουν περισσότερο συναισθηματικά παρά λογικά, προσπαθεί να διεγείρει στις ψυχές τους τα πάθη (συναισθήματα) που τον συμφέρουν ή να μεταγγίσει τα πάθη που κυριαρχούν στη δική του ψυχή, δηλ. οργή, φιλία, μίσος, φόβος, οίκτο, ντροπή, φθόνο (παθοποιία).

7. Ποιοι σκοποί επιδιώκονται στον επίλογο ;

Με τον επίλογο επιδιώκονται συνήθως δυο κυρίως σκοποί, η ανάμνηση, που επιτυγχάνεται με μια σύντομη ανακεφαλαίωση των βασικών θέσεων του λόγου και η παθοποιία που καταλήγει σε προτροπή ή αποτροπή. Όταν ο λόγος είναι σύντομος, ο επίλογος απουσιάζει.

Η προτομή του σπουδαίου λογογράφου Λυσία (445-380 π.Χ.)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΛΥΣΙΑ

1. Πού γεννήθηκε και πέθανε ο Λυσίας, ποια η οικογενειακή του κατάσταση και η μόρφωση που έλαβε ;

Ο Λυσίας γεννήθηκε στην Αθήνα περίπου το 445 π.Χ. Ήταν γιος του Κέφαλου του Συρακόσιου και εγγονός του Λυσανία. Είχε αδελφούς τον Πολέμαρχο και τον Ευθύδημο. Ο Κέφαλος έδωσε σωστή αγωγή και επιμελημένη μόρφωση στα παιδιά του. Πέθανε στην Αθήνα μετά το 380 π.Χ. έχοντας αποκτήσει τη φήμη του διασημότερου λογογράφου.

2. Πότε και πού διδάχθηκε τη ρητορική ;

Μετά τον θάνατο του πατέρα του περί το 430 π.Χ. ο Λυσίας, σε ηλικία τότε 15 ετών, αναχώρησε μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό του Πολέμαρχο για τους Θουρίους, αποικία στην Κάτω Ιταλία, που ίδρυσαν οι Αθηναίοι το 444 π.Χ. Εκεί ο Λυσίας σπούδασε τη ρητορική κοντά στους Συρακόσιους ρητοροδιδασκάλους Τεισία και Νικία, μαθητές του ονομαστού Κόρακα.

3. Για ποιο λόγο επέστρεψε στην Αθήνα ;

Μετά την αποτυχία της σικελικής εκστρατείας των Αθηναίων το 413 π.Χ. υποχρεώθηκε, ύστερα από επανάσταση του δήμου των Θουρίων και την επικράτηση της μερίδας των Λακωνιζόντων, να επιστρέψει μαζί με τον αδελφό του και άλλους τριακόσιους αποίκους στην Αθήνα το 412-11 π.Χ. Μέχρι το 404 π.Χ. έζησε ήρεμα και άνετα. Το εργοστάσιο ασπιδοποιίας, που είχε με τον αδελφό του Πολέμαρχο στον Πειραιά του εξασφάλιζε μια οικονομική άνεση που του επέτρεπε να ασχολείται με την αγαπημένη του τέχνη, τη ρητορική, είτε γράφοντας λόγους είτε διδάσκοντας.

4. Ποια η αντιμετώπιση του Λυσία από τους Τριάκοντα τυράννου ;

Το 404 π.Χ. με την εγκαθίδρυση στην Αθήνα της αρχής των Τριάκοντα ο Λυσίας βίωσε οδυνηρές καταστάσεις. Τα δημοκρατικά του φρονήματα και η περιουσία του κίνησαν το μίσος των Τυράννων κατά της οικογενείας του. Ο αδελφός του Πολέμαρχος θανατώθηκε χωρίς δίκη, το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του δημεύτηκε και ο ίδιος δραπέτευσε στα Μέγαρα υποστηρίζοντας από εκεί τους δημοκρατικούς με χρήματα, μισθοφόρους και όπλα.

5. Με ποιο τρόπο τιμήθηκε ο Λυσίας από τους Αθηναίους για την προσφορά του ;

Για τις πολύτιμες αυτές υπηρεσίες του, αμέσως μετά την επάνοδο της δημοκρατίας το 403 π.Χ., ο Θρασύβουλος πρότεινε με ψήφισμα να δοθεί στον Λυσία και σε όσους μετοίκους βοήθησαν εξόριστους Αθηναίους το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη. Ο Αρχίνος όμως, που προερχόταν από τη μετριοπαθή συντηρητική μερίδα του Θηραμένη, κατήγγειλε το ψήφισμα ως παράνομο, διότι ήταν απροβούλευτο, δεν είχε δηλαδή την προηγούμενη έγκριση της Βουλής. Έτσι το ψήφισμα του Θρασύβουλου ακυρώθηκε και ο Λυσίας έμεινε μέχρι τέλους ισοτελής. Επειδή έτσι στερήθηκε του δικαιώματος να αναμειγνύεται

αυτοπροσώπως στα δημόσια πράγματα, ασχολήθηκε και πάλι με τη ρητορική, όχι όμως ως ρητοροδιδάσκαλος αλλά ως λογογράφος. Με την ιδιότητά του αυτή συνέγραφε επ' αμοιβή δικανικούς κυρίως λόγους για λογαριασμό των πελατών του, τους οποίους οι ίδιοι εκφωνούσαν στα δικαστήρια, Ο Λυσίας εκφώνησε στο δικαστήριο μόνο τον λόγο Κατά Ερατοσθένους, με τον οποίο καταγγέλλει τον Ερατοσθένη, έναν των Τριάκοντα, ως πρωταίτιο για τον θάνατο του αδελφού του Πολέμαρχου.

6. Από πόσους και από τι είδους λόγους αποτελείται το συγγραφικό έργο του Λυσία ;

Ο Λυσίας υπήρξε πολυγραφότατος. Ασχολήθηκε με μεγάλη επιτυχία και με τα τρία είδη του ρητορικού λόγου, ελάχιστα με το συμβουλευτικό, περισσότερο με το επιδεικτικό ή πανηγυρικό και κατ' εξοχήν με το δικανικό. Στην αρχαιότητα κυκλοφορούσαν με το όνομά του 425 λόγοι. Σήμερα μας είναι γνωστοί 172 τίτλοι. Από αυτούς 23 είναι ολοκληρωμένοι και ορισμένων αμφισβητείται η γνησιότητα. Σώζονται επίσης αποσπάσματα λόγων και επιστολών. Από τους σωζόμενους λόγους ένας μόνον είναι συμβουλευτικός ο *Περί της Πολιτείας* και δυο επιδεικτικοί, ο *Επιτάφιος* και ο *Ολυμπιακός*. Οι υπόλοιποι με εξαίρεση τον *Ερωτικό*, είναι δικανικοί, κατηγορικοί ή απολογητικοί, και αναφέρονται σε ποικίλες υποθέσεις δημόσιες ή ιδιωτικές.

7. Ποια η αξία του έργου του Λυσία ;

Το έργο του Λυσία έχει σημαντική ιστορική αξία. Παρέχει πολύτιμες γνώσεις για την εσωτερική πολιτική κατάσταση της Αθήνας την περίοδο από το τέλος του Πελοποννησιακού μέχρι και του Κορινθιακού πολέμου (404-393 π.Χ.) ειδικότερα δε για την εποχή των Τριάκοντα. Οι πληροφορίες του Λυσία είναι αξιόπιστες και ενισχύουν ή συμπληρώνουν εκείνες του Ξενοφώντα, του Αριστοτέλη και του Διοδώρου. Οι δικανικοί του λόγοι με την ποικιλία των υποθέσεων φωτίζουν την ιδιωτική, κοινωνική και οικονομική ζωή των Αθηναίων της περιόδου αυτής και αποτελούν πολύτιμο βοήθημα για τον μελετητή της αττικής δικονομίας και του δικαίου γενικότερα.

8. Ποια τα χαρακτηριστικά του έργου του Λυσία ;

Αυτό όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η αισθητική αξία του έργου. Οι λόγοι του Λυσία χαρακτηρίζονται από τεχνική αρτιότητα, η οποία προκαλεί τον θαυμασμό. Η κατασκευή τους χαρακτηρίζεται απο απόλυτη πειθαρχία στους κανόνες της ρητορικής τέχνης. Η συντομία, η περιεκτικότητα και ποικιλία των προοιμίων· η σαφήνεια, γλυκύτητα και φυσικότητα της διήγησης· η πειστικότητα της απόδειξης, που ο ρήτορας πετυχαίνει με τη δεξιότητά του στον χειρισμό των εντέχνων πίστewων, δηλ. των λογικών επιχειρημάτων, του ήθους και του πάθους· το μέτρο και η χάρη του επιλόγου αποτελούν τις κυριότερες αρετές στη διάρθρωση των λόγων του. Το σημαντικότερο όμως χαρακτηριστικό της τέχνης του Λυσία είναι η ηθοποιία. Ο ρήτορας πετυχαίνει να προσαρμόσει τον λόγο του στην προσωπικότητα του πελάτη του κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να δίδεται η εντύπωση ότι ο λόγος φέρει την προσωπική σφραγίδα του ομιλητή και όχι του επαγγελματία λογογράφου.

9. Ποιες οι βασικότερες αρετές του λυσιακού ύφους ;

Η απλότητα του ύφους, η καθαρή και ακριβής έκφραση, για την οποία ο Λυσίας χαρακτηρίστηκε ως τῆς Ἀττικῆς γλώττης ἄριστος κανὼν, σε συνδυασμό με τη βραχυλογία που συνίσταται στη σύντομη και περιεκτική φράση, αποτελούν τις βασικότερες αρετές του λυσιακού ύφους και συνθέτουν τη μεγαλύτερη αρετή του, την χάριν. Ἐτσι η χάρη και η πειθὴ του λόγου τον καθιστούν χαριτωμένο και απολαυστικό.

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΛΥΣΙΟΥ ΥΠΕΡ ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ**

1. Ο θεσμός της δοκιμασίας των αρχόντων.

Βασικό θεσμό για τη θεμελίωση και διασφάλιση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα των κλασικών χρόνων αποτελούσε η δοκιμασία των αρχόντων, αιρετών και κληρωτών. Κάθε Αθηναίος πολίτης, προκειμένου να ασκήσει οποιοδήποτε αξίωμα, έπρεπε μετά την εκλογή του να υποστεί μια υποχρεωτική εξέταση που στόχευε στο να διαπιστωθεί αν πληρούσε τις νόμιμες προϋποθέσεις για την ανάληψη των καθηκόντων του και αν ήταν άξιος του λειτουργήματος που είχε κληθεί να αναλάβει. Η δοκιμασία γινόταν αρχικά ενώπιον της Βουλής των 500, αργότερα όμως προστέθηκε και ένα δεύτερο στάδιο ενώπιον του δικαστηρίου της Ηλιαίας για όσους αποδοκίμαζε η Βουλή και ασκούσαν έφεση.

2. Ποιο το κατηγορητήριο εναντίον του Μαντιθέου και με ποια επιχειρήματα προσπάθησε να το αντικρούσει ο βουλευτής ;

Ο Μαντίθεος από το Θορικό της Ακαμαντίδος φυλής κληρώθηκε βουλευτής και δοκιμάζεται. Εμφανίστηκε όμως στη Βουλή ένας Αθηναίος, ο οποίος τον κατηγορεί ότι υπηρέτησε ως υπέας των Τριάκοντα, επειδή το όνομά του ήταν γραμμένο στον κατάλογο στον οποίο είχαν αναγραφεί τα ονόματα όλων όσοι υπηρέτησαν ως ιππείς επί των Τριάκοντα. Ο κατήγορος, εκμεταλλευόμενος προφανώς το μίσος των δημοκρατών Αθηναίων για τους Τριάκοντα και ελπίζει στην καταδίκη του Μαντιθέου και στην ακύρωση της εκλογής του, αν και πέρασαν αρκετά χρόνια από τότε. Ο Μαντίθεος δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγραφή του ονόματος του στον κατάλογο, προσπαθεί όμως να πείσει το δικαστήριο ότι το γεγονός αυτό δεν αποτελεί απόδειξη ενοχής. Ισχυρίζεται ότι η γύψινη σανίδα, όπου ήταν γραμμένα τα ονόματα των ιππέων, ήταν εκτεθειμένη και ο καθένας μπορούσε να σβήσει όποιο όνομα ήθελε και να γράψει ένα άλλο. Το σημαντικότερο, όμως επιχείρημά του ήταν ότι αυτός δεν έγινε υπέας, διότι ο φύλαρχος δεν εισέπραξε από αυτόν την κατάσταση, δηλ τη χρηματική προκαταβολή που έπαιρναν οι ιππείς από το δημόσιο ταμείο και την οποία επέστρεφαν με τη λήξη της θητείας, αφού απουσίαζε από την Αθήνα την εποχή των Τριάκοντα.

3. Πότε εκφωνήθηκε ο λόγος ;

Ο Μαντίθεος βρίσκει την ευκαιρία να μιλήσει διεξοδικά για τη ζωή του με πειστικότητα και αξιοπρέπεια. Εμφανίζεται ως τίμιος αδελφός, ενάρετος άνθρωπος, γενναίος στρατιώτης και πολίτης. Ο λόγος αυτός θεωρείται από τους καλύτερους του Λυσία, διότι ο δεινός αυτός λογογράφος με χάρισμα της ηθοποιίας του απεικονίζει αριστοτεχνικά τον πελάτη του. Ο χρόνος της απαγγελίας του δεν είναι γνωστός. Από στοιχεία όμως του λόγου, όπως (α) η μνημονευόμενη εκστρατεία στην Κόρινθο το 394 π.Χ., (β) άλλες εκστρατείες και φρουρές που φθάνουν μέχρι το 392 π.Χ. και γ) η αναφορά του Μαντιθέου στον Θρασύβουλο που ακόμα ζούσε και φονεύθηκε στην Άσπενδο της Παμφυλίας το 389 π.Χ. συμπεραίνουμε ότι εκφωνήθηκε μεταξύ των ετών 392-389 π.Χ. Δεν γνωρίζουμε αν η δοκιμασία του Μαντιθέου υπήρξε επιτυχημένη, ωστόσο η επιτυχής απολογία προδικάζει και το αποτέλεσμα.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΠΑΡ. 1-3

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[1] εἰ μὴ συνήδη, ὦ βουλή, τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντὸς τρόπου κακῶς ἐμὲ ποιεῖν, πολλὴν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶκον ταύτης τῆς κατηγορίας· ἡγοῦμαι γὰρ τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις τούτους εἶναι μεγίστων ἀγαθῶν αἰτίους, οἵτινες ἂν αὐτοὺς ἀναγκάζωσιν εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστῆναι.

[2] ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω, ὥστ' ἐλπίζω καὶ εἴ τις πρὸς με τυγχάνει ἀηδῶς [ἢ κακῶς] διακείμενος, ἐπειδὴν ἐμοῦ λέγοντος ἀκούσῃ περὶ τῶν πεπραγμένων, μεταμελήσειν αὐτῷ καὶ πολὺ βελτίω με εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἡγήσεσθαι.

[3] ἀξιῶ δέ, ὦ βουλή, ἐὰν μὲν τοῦτο μόνον ὑμῖν ἐπιδείξω, ὥς εὖνους εἰμὶ τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι καὶ ὥς ἠνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν ὑμῖν, μηδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι· ἐὰν δὲ φαίνωμαι <καὶ> περὶ τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκῶς καὶ πολὺ παρὰ τὴν δόξαν καὶ παρὰ τοὺς λόγους τοὺς τῶν ἐχθρῶν, δέομαι ὑμῶν ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν, τούτους δὲ ἡγεῖσθαι χεῖρους εἶναι. πρῶτον δὲ ἀποδείξω ὥς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδὲ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας.

[1] Αν δεν ήξερα καλά, βουλευτές, ότι οι κατηγοροί θέλουν με κάθε τρόπο να με βλάπτουν, θα τους χρωστούσα μεγάλη ευγνωμοσύνη γι' αυτή την κατηγορία· γιατί νομίζω πως για όσους έχουν συκοφαντηθεί άδίκα, είναι αίτιοι πάρα πολύ μεγάλων αγαθών αυτοί που τους αναγκάζουν να λογοδοτήσουν για τις πράξεις της ζωής τους.

[2] Εγώ άλλωστε έχω τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό μου, ώστε ελπίζω ότι, και αν κάποιος τυχαίνει να έχει άσχημη ή εχθρική διάθεση απέναντί μου, όταν με ακούσει να μιλάω για τις πράξεις μου, θα αλλάξει γνώμη και στο εξής θα με θεωρεί πολύ καλύτερο.

[3] Δεν έχω την αξίωση, βουλευτές – αν τούτο μόνο σας αποδείξω, ότι δηλαδή είμαι υποστηρικτής του παρόντος πολιτεύματος και ότι ήμουν αναγκασμένος να συμμετέχω μαζί σας στους ίδιους κινδύνους -, να με αντιμετωπίσετε με ιδιαίτερη εύνοια· αν όμως αποδειχθεί ότι έχω ζήσει και όσον αφορά στα υπόλοιπα ζητήματα μια κανονική ζωή και πολύ διαφορετικά από τις αντιλήψεις και τις διαδόσεις των εχθρών μου, σας παρακαλώ να εγκρίνετε την εκλογή μου και να έχετε τη χειρότερη γνώμη γι' αυτούς. Πρώτα θα αποδείξω ότι δεν υπηρέτησα στο ιππικό, ούτε διέμενα στην πόλη κατά την περίοδο των Τριάκοντα, ούτε είχα συμμετοχή στο τότε καθεστώς.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

1§

1. ὦ βουλῇ: Πρόκειται για τη Βουλή των Πεντακοσίων (πενήντα μέλη από κάθε μια των δέκα φυλών). Οι βουλευτές αναδεικνύονταν με κλήρωση από τους δήμους. Το ουσιαστικό έργο της ολομέλειας της Βουλής ήταν η έκδοση προβουλευμάτων (προετοιμασία των προτάσεων που θα υποβάλλονταν στην εκκλησία), η άσκηση ορισμένων δικαστικών αρμοδιοτήτων, ο έλεγχος του έργου των αρχόντων και η διεκπεραίωση όλων γενικώς των έργων που δεν είχαν ανατεθεί στην εκκλησία του Δήμου. Οι βουλευτές είχαν κλείσει το τριακοστό έτος της ηλικίας τους και είχαν αποκτήσει κάποια πολιτική εμπειρία στις συνελεύσεις των δήμων τους. Υποβάλλονταν σε αυστηρή δοκιμασία του ήθους τους πριν αναλάβουν καθήκοντα. Αποζημιώνονταν με ένα μισθό που τον 4^ο π.Χ. αιώνα έφτανε τους 5 οβολούς. (Σχολ. βιβλίο, σελ. 84)

2. τοῖς κατηγοροῖς: Κάθε Αθηναίος πολίτης είχε δικαίωμα να κατηγορήσει ένα συμπολίτη του ως ανάξιο για κρατικό λειτουργό την ημέρα της «δοκιμασίας» του. Γενικότερα, κάθε Αθηναίος πολίτης είχε δικαίωμα να προσφύγει στα δικαστήρια, αν πίστευε ότι θιγόταν από τις πράξεις άλλων πολιτών ή και των αρχόντων.

3. τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις: Στην αρχαία Αθήνα η συκοφαντία ήταν πολύ διαδεδομένη. Ορισμένοι, μάλιστα, συκοφάντες, όπως μας πληροφορεί ο Ξενοφώντας στα «Ελληνικά», ζούσαν από τη συκοφαντία, αποσπώντας χρηματικά ποσά από συνανθρώπους τους, που τους απειλούσαν με καταγγελίες και δικαστικές περιπέτειες.

4. εἰς ἔλεγχον τῶν αὐτοῖς βεβιωμένων καταστήναι: Οι δοκιμαζόμενοι ήταν υποχρεωμένοι να αναφερθούν στο δημόσιο και στον ιδιωτικό βίο τους, ο οποίος, κατά την αθηναϊκή νομοθεσία, έπρεπε να είναι άριστος.

2§

1. Καί εἰ τις πρός με τυγχάνει ἀηδῶς [ἢ κακῶς] διακείμενος: Ίσως μερικοί αντιπαθούσαν το Μαντίθεο, επειδή είχε μακριά μαλλιά και ασπαζόταν τότε το σπαρτιατικό τρόπο ένδυσης.

3§

1. τοῖς καθεστηκόσι πράγμασι: Εννοεί το υπάρχον καθεστώς, δηλαδή την αθηναϊκή δημοκρατία.

2. ἡνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν ὑμῖν: Αναφέρεται στους πολεμικούς κινδύνους εναντίον των εχθρών της πατρίδας του, στους οποίους εκτέθηκε μαζί με τους συμπολίτες του.

3. περί τὰ ἄλλα: Με τον εμπρόθετο προσδιορισμό εννοεί τις άλλες πτυχές του δημόσιου βίου του και τον ιδιωτικό.
4. τῶν ἐχθρῶν: Εννοεί τους προσωπικούς του εχθρούς, οι οποίοι, κατά την άποψη του Μαντιθέου, διέδιδαν ψεύδη εις βάρος του και μερικοί απ' αυτούς έφτασαν στο σημείο να τον κατηγορήσουν από κακότητα κατά την εξέτασή του ενώπιον της βουλής.
5. ἐπὶ τῶν Τριάκοντα: Πρόκειται για τους Τριάκοντα Αθηναίους τυράννους, που κατέλυσαν την αθηναϊκή δημοκρατία το 404 π.Χ. μετά την ήττα των Αθηναίων από τους Λακεδαιμονίους (τέλος Πελοποννησιακού πολέμου). Άσκησαν την εξουσία για οκτώ μήνες, αδιαφορώντας για κάθε έννοια δικαίου και ηθικής. Σκότωσαν χίλιους πεντακόσιους ανθρώπους, εξόρισαν χιλιάδες δημοκράτες και άρπαξαν περιουσίες προς ίδιον όφελος. Τελικά νικήθηκαν από τους δημοκρατικούς, που με αρχηγό το Θρασύβουλο αποκατέστησαν τη δημοκρατία (403 π.Χ.).
6. οὐχ ἵππευον ἐπὶ τῶν Τριάκοντα οὐδέ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας: Όσοι υπηρέτησαν στο ιππικό την εποχή των Τριάκοντα ήταν ολιγαρχικοί, υποστηρικτές της δικτατορίας, και στήριξαν τους τυράννους. Οι κατηγοροί του Μαντιθέου διατύπωσαν εις βάρος του τις κατηγορίες ότι (α) υπηρέτησε στο ιππικό ἐπὶ των Τριάκοντα και (β) τους στήριξε, προσφέροντας υπηρεσίες στο καθεστώς τους. Οι κατηγορίες ήταν βαριές, διότι οι Αθηναίοι είχαν πάθος με τη δημοκρατία, υπέφεραν πολλά δεινά από τους Τριάκοντα και θεωρούσαν ανάξιους για κρατικούς λειτουργούς όσους δε διέθεταν δημοκρατικό ήθος. Στο τέλος του προοιμίου δηλώνει ο Μαντίθεος ότι αυτές τις κατηγορίες θα τις ανασκευάσει.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

15

1. Οι παρ. 1-3 αποτελούν το προοίμιο του λόγου. Στο προοίμιο ο ρήτορας επιδιώκει να προκαλέσει την προσοχή των δικαστών (πρόσεξις), να δημιουργήσει κλίμα ευνοϊκό για τον εαυτό του και δυσμενές για τον αντίπαλο (εὐνοία) και να κατατοπίσει τους δικαστές για την εκδικαζόμενη υπόθεση (ευμάθεια).

εἰ μὴ συνήδη ... τῆς κατηγορίας: Η έκφραση ευγνωμοσύνης προς τους κατηγορούς, έστω και υπό προϋποθέσεις, αποτελεί στοιχείο πρωτοτυπίας και εντυπωσιασμού, με τα οποία ο ρήτορας επιδιώκει να επιτύχει την *πρόσεξιν* και να κερδίσει την *εὐνοίαν* των βουλευτών. Ανάλογη είναι και η γνωστή προλογική αρχή στον *Υπέρ του Αδυνάτου* λόγο του ρήτορα: «Οὐ πολλοῦ δέω χάριν ἔχειν, ὧ βουλή, τῷ κατηγορῶ ὅτι μοι παρεσκεύασε τόν ἀγῶνα τουτονί». Εκφράζει επίσης την βεβαιότητα του για την πρόθεση της κατηγορίας, προσπαθώντας έτσι να μειώσει τους κατηγορούς του. (Σχολ. βιβλίο, σελ. 84)

2. Ο Μαντίθεος αρχίζει το λόγο του με πρωτότυπο και απροσδόκητο τρόπο, ξαφνιάζοντας και εντυπωσιάζοντας τους δικαστές. Αυτό καταφάνεται στην πρόταση πολλήν ἂν αὐτοῖς χάριν εἶχον ταύτης τῆς κατηγορίας. Το σύννηθες είναι ο κατηγορούμενος να διακατέχεται

από εχθρικά συναισθήματα προς τον κατήγορο και όχι να τον ευγνωμονεί, έστω και υπό προϋποθέσεις. Έμφαση προσδίδει στο περιεχόμενο της παραπάνω δήλωσης η τοποθέτηση του ποσοτικού επιθέτου πολλήν, που ενισχύει τη σημασία του ουσιαστικού χάριν, στην αρχή της πρότασης και το υπερβατό σχήμα (πολλήν... χάριν), σύμφωνα με το οποίο μια ή περισσότερες λέξεις παρεμβάλλονται ανάμεσα σε δύο όρους, που βρίσκονται σε στενή συντακτική και λογική σχέση, για να προβληθεί το νόημα που εκφράζουν.

3. τοῖς κατηγοροῖς βουλομένοις ἐκ παντός τρόπου κακῶς ἐμέ ποιεῖν: Το βουλομένοις δείχνει την πρόθεση των κατηγορών και το κακῶς ἐμέ ποιεῖν το αντικείμενο της πρόθεσής τους. Ο Μαντίθεος είναι απόλυτα πεπεισμένος ότι οι κατήγοροι είναι μοχθηροί άνθρωποι που έχουν σκοπό να τον βλάψουν με οποιοδήποτε μέσο, όπως δείχνει το εμπρόθετο ἐκ παντός τρόπου. Αυτό είναι, κατά τη γνώμη του, το βαθύτερο αίτιο της κατηγορίας.

ἡγοῦμαι... καταστῆναι: Η ημιπερίοδος αυτή αιτιολογεί και αποσαφηνίζει την προηγούμενη. Οι κατήγοροι, έστω και άθελα τους, προσφέρουν στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να αποδείξει την αθωότητα του μιλώντας δημόσια για τη ζωή του και συγχρόνως να καταδείξει το ποιόν των αντιπάλων του. (Σχολ. βιβλίο, σελ. 84). **τῶν βεβιωμένων**: Τα βεβιωμένα είναι τα βιώματα του ανθρώπου, οι πράξεις της ζωής του. Ως φιλοσοφικός όρος είναι το σύνολο των ψυχικών φαινομένων και γεγονότων του κάθε ανθρώπου, τα οποία συναποτελούν την ατομική του εμπειρία.

2§

ἐγὼ γάρ οὕτω σφόδρα ἐμαυτῷ πιστεύω ὥστ' ἐλπίζω ... ἡγήσεσθαι: Η αυτοπεποίθηση του Μαντιθέου και η ελπίδα του ότι θα μεταστρέψει την εις βάρος του δυσμενή εντύπωση αποτελούν προσπάθεια προΐδεασμού των βουλευτών και δημιουργούν εύλογο ενδιαφέρον για όσα πρόκειται στη συνέχεια να εκθέσει. (Σχολ. βιβλίο, σελ. 84). ο Μαντίθεος εκφράζει με τρόπο αλαζονικό την αυτοπεποίθησή του. Το μέγεθός της δηλώνεται από την εμφαντική παρουσία του υποκειμένου ἐγώ, τον ποσοτικό επιρρηματικό προσδιορισμό σφόδρα, που ενισχύει την σημασία του πιστεύω, τον ποσοτικό επιρρηματικό προσδιορισμό οὕτω που ενισχύει τη σημασία του σφόδρα, και τα πολλά μακρόχρονα γράμματα (ω), που από άποψη ακουστική προσέδωσαν έμφαση κατά την εκφώνηση της πρότασης, αισθητοποιώντας έτσι τον αλαζονικό χαρακτήρα του ρήτορα.

3§

ἀξιῷ δέ, ὃ βουλή, ἐάν μὲν ... πλέον εἶναι: ἐάν δέ ... χείρους εἶναι: Τα δημοκρατικά φρονήματα και οι αγώνες για τη δημοκρατία σε χαλεπούς καιρούς, όπως στην εποχή των Τριάκοντα, συγκινούσαν ιδιαίτερα τους Αθηναίους και έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στη δοκιμασία των αρχόντων. Δεν αρκούσε όμως μόνο η δημοκρατική διαγωγή για την ανάληψη ενός δημόσιου αξιώματος. Έπρεπε ο εκλεγμένος άρχοντας να διαθέτει και το κατάλληλο ήθος. Ο Μαντίθεος ζητά από τους βουλευτές να εγκρίνουν την εκλογή του σε βουλευτή, μόνον εφόσον αποδείξει ότι πληροί όλες τις προϋποθέσεις. (Σχολ. βιβλίο, σελ. 84-85).

1. Στην περίοδο, λοιπόν, ἀξιῶ δέ... χείρους εἶναι καθόρισε ο ρήτορας ως προϋποθέσεις για την ανάληψη των βουλευτικών καθηκόντων (α) την πίστη στη δημοκρατία, (β) τη συμμετοχή στους αγώνες για το δημόσιο συμφέρον και (γ) τη μετριοπάθεια στον ιδιωτικό και στο δημόσιο βίο. Αυτές τις ιδιότητες θα προσπαθήσει να αποδείξει ότι τις διαθέτει, δεδομένου ότι και η αθηναϊκή νομοθεσία τις θεωρούσε απαραίτητες για έναν κρατικό λειτουργό. Στο απόσπασμα αυτό ο Μαντίθεος προβάλλει τα δημοκρατικά του φρονήματα και τους αγώνες για τη δημοκρατία σε χαλεπούς καιρούς, όπως στην εποχή των Τριάκοντα. Έτσι συγκινεί ιδιαίτερα τους Αθηναίους δικαστές. Ο Μαντίθεος, αν και μετριοπαθής αριστοκρατικός, θεωρεί τον εαυτό του εχθρό του τυραννικού καθεστώτος των Τριάκοντα. Όπως γράφει και ο Θουκυδίδης «καθετί που εναντιώνεται στους τυράννους έχει ονομαστεί δήμος». Ο Μαντίθεος με τη φράση «τῶν αὐτῶν κινδύνων» εννοεί τους αγώνες και τους ενδεχόμενους κινδύνους που απορρέουν απ' αυτούς. Στους κινδύνους αυτούς ο Μαντίθεος θεωρεί τον εαυτό του υποχρεωμένο να εκτεθεί σε περίπτωση που θα απειληθεί μελλοντικά το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας.

2. Η περίοδος πρῶτον δέ ἀποδείξω ... τῆς τότε πολιτείας συνδέει το προοίμιο με τη «διήγηση» που ακολουθεί. Σ' αυτή την περίοδο κατατοπίζει ο ρήτορας τους δικαστές, αναφέροντας τις κατηγορίες που θα επιχειρήσει να ανασκευάσει στην πρώτη ενότητα του κύριου μέρους του λόγου του. Υπόσχεται ότι θα αποδείξει πως (α) δεν υπηρέτουσε στο ιππικό σώμα κατά την περίοδο που κυβερνούσαν οι Τριάκοντα, (β) δεδομένου ότι βρισκόταν μακριά από την Αθήνα, και (γ) δε συνεργάστηκε με τους τυράννους. Αυτό ήταν το κατηγορητήριο. Επαναλαμβάνουμε ότι οι κατηγορίες ήταν πολύ βαριές. Οι Αθηναίοι λάτρευαν τη δημοκρατία και μισούσαν τους τυράννους και τους συνεργάτες τους. Είχαν θεσπίσει νόμους που τους υποχρέωναν να προστατεύουν το δημοκρατικό πολίτευμα με κάθε μέσο. Οι εχθροί της δημοκρατίας αποκλείονταν από τα δημόσια αξιώματα. Γι' αυτό και ο Μαντίθεος αμέσως μετά το προοίμιο αισθάνεται την ανάγκη και την υποχρέωση να αντικρούσει αυτές τις κατηγορίες.

ΤΑ ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΗΘΗ ΣΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ

(α) Ο Λυσίας στο Προοίμιο του λόγου του διαγράφει το ήθος του λέγοντος (το ήθος του Μαντιθέου) με τις εξής φράσεις:

- «τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις» (ο Μαντίθεος φαίνεται ότι είναι αθώος)·
- «ἐγὼ γάρ οὕτω σφόδρα ἑμαυτῷ πιστεύω» (ο Μαντίθεος έχει μεγάλη αυτοπεποίθηση)·
- «ὥς εὖνους εἰμί...μετέχειν ὑμῖν» (ο Μαντίθεος είναι ευνοϊκός προς τη δημοκρατία και συμμετείχε στους αγώνες για τη διαφύλαξή της)·
- «περί τὰ ἄλλα μετρίως βεβιωκώς...τῶν ἐχθρῶν» (ο Μαντίθεος είναι ηθικός και στη δημόσια και στην ιδιωτική του ζωή σε αντίθεση με τους κατηγορούς του)·
- «δέομαι ὑμῶν ἐμέ μὲν δοκιμάζειν» (ο Μαντίθεος όχι μόνο δε φοβάται αλλά ζητάει απ' τους βουλευτές να τον ελέγξουν και να επικυρώσουν την εκλογή του).

(β) Ο Λυσίας αναφέρεται στο ήθος του αντιπάλου με τις φράσεις:

- «κακῶς ἐμέ ποιεῖν»
- «ήγοῦμαι...καταστῆναι»,
- «καί περί τά ἄλλα...τῶν ἐχθρῶν»,
- «τούτους δέ ήγεισθαι χείρους εἶναι».

Εδώ ο Μαντίθεος μειώνει τους αντιπάλους του, διότι αυτοί τον κατηγορούν άδίκα και χωρίς αποδείξεις, με σκοπό να τον βλάψουν. Έτσι βοηθάει τους βουλευτές να διαπιστώσουν την κακοήθεια των κατηγορών του.

(γ) Ο Λυσίας διαγράφει το ήθος των ακροατών με τη φράση «ὥς ήνάγκασμαι τῶν αὐτῶν κινδύνων μετέχειν ὑμῖν». Εδώ ο Μαντίθεος κολακεύει τους δημοκρατικούς βουλευτές - ακροατές για τους αγώνες τους για την υπεράσπιση του δημοκρατικού πολιτεύματος της Αθήνας.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΑΡ. 1 - 3

- **συνήδη** → σύνοιδα < οίδα < ειδω = βλέπω, γνωρίζω.

Θέμα ειδ-

Ομόρριζα: ειδικεύομαι, ειδοποιώ, συνειδητοποιώ / είδος, είδωλο, ειδώλιο, ειδύλλιο, ειδήμων, είδηση, ειδικότητα, ειδίκευση, ειδωλολάτρης, συνείδηση, ευσυνειδησία, ειδοποίηση / ειδικός, ειδυλλιακός, ειδοποιός, ωο-ειδής, συνειδητός, ασυνειδητος, ευσυνειδητος, ειδησεογραφικός.

Θέμα ιδ-

Ομόρριζα: ιστορώ, εξ-ιδανικεύω, εξ-ιστορώ, ιστοριοδιφώ / ιδέα, ιδεώδες, ιδανικό, ιστορία, ιστορικότητα, ιστορικός, ιδεολογία... / ιδεώδης, ιδανικός, ιδεολογικός.

- **διαβεβλημένος** → διαβάλλω < βάλλω = ρίχνω από μακριά, χτυπώ.

Θέματα: βαλ-, βολ-, βελ-, βλη-

Ομόρριζα: -βάλλω, αναβάλλω, υποβάλλω, προσβάλλω, υπερβάλλω, παραβάλλω, μεταβάλλω, προβάλλω, περιβάλλω, αμφιβάλλω, καταβάλλω, διαβάλλω, εισβάλλω, αποβάλλω, εμβάλλω / περιβάλλον / βαλλιστικός, περιβαλλοντικός. / βολιδοσκοπώ / βολή, βόλι, βολίδα, αναβολέας, προσβολή...(όλα τα προηγούμενα ρήματα σε ουσιαστικά), έμβολο, εμβόλιο / υπερβολικός, παραβολικός, αμφίβολος, εμβόλιμος / βέλος, βελόνι,

εμβέλεια / βλήμα, πρόβλημα, περίβλημα, υποβλητικός, προσβλητικός, μεταβλητός, αμετάβλητος, ανυπέρβλητος, διαβλητός, απόβλητος.

- **φαίνωμαι** → φαίνω = φέρνω στο φως, φανερώνω

Θέματα: φα-, φαν-

Ομόρριζα: φαίνομαι, εμφαίνω, προφαίνω, διαφαίνομαι, αποφαίνομαι, καταφαίνομαι, φανερώνω, φαντάζω, φαντάζομαι, εμφανίζω, προφασίζομαι, αποφασίζω / φανός, φανάρι, φάση, φάσμα, φαινόμενο, φως, αφάνεια, θεοφάνεια, έμφαση, έκφανση, πρόφαση, διαφάνεια, επιφάνεια, επίφαση, απόφαση, φανέρωμα, φαντασία, φάντασμα, εμφάνιση / φανερός, αφανής, άφαντος, πρωτοφανής, φαινομενικός, φαιδρός, φαινός, επιφανειακός, αποφασιστικός / αναφανδόν (επίρρημα)

- **βουλή** → βουλεύομαι

Ομόρριζα: βουλεύομαι, βούλευμα, βουλευτής, βουλευτικός, βουλευτήριο, επιβουλή, συμβουλή.

- **αηδώς** → αηδής

Ομόρριζα: αηδία, αηδιάζω, αηδίασμα, αηδιαστικός.

- **λοιπόν** → λείπω

Θέματα: λειπ-, λιπ-, λοιπ-

Ομόρριζα: λείμμα, υπόλειμμα, διάλειμμα, έλλειμμα / λείψανο, έλλειψη, έκλειψη, λειψός / λιπόσαρκος, λιποβαρής, λιπόψυχος, λιποθυμώ / λιποτακτώ, ελλιπής / υπόλοιπος, κατάλοιπο, λοιπόν / λειψανδρία, λειψυδρία.

- **βεβιωκώς** → βίος

Ομόρριζα: βιώνω, βίωση, διαβίωση, επιβίωση, βιώσιμος, βιοτικός, βιογραφικός, βιοθεωρία, βιολογία, βιοπαλαιστής, βιοψία, έμβιος, ισόβιος, υδρόβιος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛ. ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Έργο του προοιμίου είναι η εύνοια, η πρόσεξις (προσοχή) και η ευμάθεια (κατατόπιση). Πραγματώνεται το έργο αυτό στο συγκεκριμένο προοίμιο;

Ο Μαντίθεος δημιουργεί πράγματι στο προοίμιο ευνοϊκό κλίμα για τον εαυτό του (εύνοια), προκαλεί το ενδιαφέρον και την προσοχή των δικαστών (πρόσεξις) και κατατοπίζει τους δικαστές για την εκδικαζόμενη υπόθεση (ευμάθεια).

(1) Δημιουργούν ευνοϊκό κλίμα για το ρήτορα:

α. Η ηθική μείωση των κατηγορών, που τους χαρακτηρίζει κακούς (**βουλομένους ...κακώς ἐμέ ποιεῖν / τούτους ἡγεῖσθαι χείρους εἶναι**) και συκοφάντες (**ἡγοῦμαι τοῖς ἀδίκως διαβεβλημένοις ... εἶναι**).

β. Η ανωτερότητά του (**πολλὴν ἂν... τῆς κατηγορίας**).

γ. Η βεβαιότητά του ότι θα αποκομίσει ηθικά οφέλη από τη δίκη, επειδή θα μιλήσει για τη ζωή του και θα αποδειχτεί ότι άδικο έχει συκοφαντηθεί.

δ. Η μεγάλη αυτοπεποίθησή του και η αισιοδοξία του ότι θα αποδειχτεί το ανώτερο ήθος του (**πολύ βελτίω με ἡγήσεσθαι**).

ε. Η υπόσχεσή του ότι θα αποδείξει πως είναι οπαδός της δημοκρατίας, συναγωνιστής των δικαστών στους αγώνες για το δημόσιο συμφέρον και μετριοπαθής στον ιδιωτικό και στο δημόσιο βίο του (**ἀξιῶ... δοκιμάζειν**).

στ. Η.. δήλωσή του ότι θα ανατρέψει το κατηγορητήριο (**ἀποδείξω ... τῆς τότε πολιτείας**).

(2) Προκαλούν την προσοχή των δικαστών:

α. Η δημιουργία του ευνοϊκού κλίματος, στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω.

β. Ο απροσδόκητος και εντυπωσιακός τρόπος με τον οποίο αρχίζει το λόγο (**εἰ μὴ συνήδη... τῆς κατηγορίας**), που ξάφνιασε τους δικαστές.

γ. Η περιέργεια που οπωσδήποτε γεννήθηκε στους δικαστές να ακούσουν με ποιο επιχείρημα ο ρήτορας θα αιτιολογούσε την έκφραση ευγνωμοσύνης προς τους κατηγορούς του.

δ. Η προσδοκία τους να πληροφορηθούν ποια είναι τα μέγιστα αγαθά που ελπίζει ότι θα αποκομίσει ο κατηγορούμενος, παρ' όλο που αυτοχαρακτηρίστηκε αδικώς διαβεβλημένος.

ε. Η απομάκρυνση από το **ἀξιῶ** του λεκτικού συνόλου **μηδὲν πῶ μοι πλέον εἶναι**, που συμπληρώνει την έννοια του ρήματος και εκφράζει το περιεχόμενο της αξίωσης του Μαντιθέου.

στ. Η δήλωση του Μαντιθέου ότι θα αναφερθεί σε πολύ ενδιαφέροντα θέματα: δημοκρατία, αγώνες για την πατρίδα, σωφροσύνη και μετριοπάθεια.

ζ. Η υπόσχεση προσκόμισης αποδείξεων προκειμένου να αντικρούσει το κατηγορητήριο (**ἀποδείξω ὥς...**).

Όσον αφορά την ευμάθεια ο Μαντίθεος κατατόπισε τους δικαστές για:

α. Το κίνητρο της κατηγορίας (**βουλομένους... ποιεῖν**).

β. Το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου (**ἀποδείξω ὥς... τῆς τότε πολιτείας**).

γ. Τις προϋποθέσεις που θεωρεί απαραίτητες για την επικύρωση της εκλογής του ως βουλευτή (**ἀξιῶ... χείρους εἶναι**).

δ. Τα μέγιστα αγαθά που περιμένει να αποκομίσει από τη δίκη.

ε. Το θέμα της πρώτης ενότητας της «διήγησης» που ακολουθεί μετά το προοίμιο (**πρῶτον μὲν ἀποδείξω ὥς...**).

Σημειώνουμε, τέλος, ότι η εὐνοία, η πρόσεξις και η ευμάθεια υπηρετούνται και από τις ακόλουθες αρετές του προοιμίου: τη συντομία, τη σαφήνεια, την ακρίβεια, την κυριολεξία, τη λιτότητα, την ενάργεια, την πειστικότητα, την προσαρμογή του λόγου προς το ήθος του ρήτορα που προσδίδει φυσικότητα.

2. Τι γνωρίζετε για τη «δοκιμασία»;

Βασικό θεσμό για τη θεμελίωση και διασφάλιση του δημοκρατικού πολιτεύματος στην Αθήνα των κλασικών χρόνων αποτελούσε η δοκιμασία των αρχόντων, αιρετών και κληρωτών. Κάθε Αθηναίος πολίτης, προκειμένου να ασκήσει οποιοδήποτε αξίωμα, έπρεπε μετά την εκλογή του να υποστεί μια υποχρεωτική εξέταση που στόχευε στο να διαπιστωθεί αν πληρούσε τις νόμιμες προϋποθέσεις για την ανάληψη των καθηκόντων του και αν ήταν άξιος του λειτουργήματος που είχε κληθεί να αναλάβει. Η δοκιμασία γινόταν αρχικά ενώπιον της Βουλής των 500, αργότερα όμως προστέθηκε και ένα δεύτερο στάδιο ενώπιον του δικαστηρίου της Ηλιαίας για όσους αποδοκίμαζε η Βουλή και ασκούσαν έφεση.

3. ὥς οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ἐπὶ τῶν τριάκοντα, οὐδέ μετέσχον τῆς τότε πολιτείας: Να αντικατασταθοῦν οι δευτερεύουσες προτάσεις με ισοδύναμες συντακτικά εκφράσεις.

Το παραπάνω τμήμα αποτελείται από τρεις δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις, οι οποίες είναι αντικείμενα στο **ἀποδείξω**, ρήμα που δηλώνει δείξη. Επειδή τα ρήματα που σημαίνουν «δείχνω, αποδεικνύω» συντάσσονται και με κατηγορηματική μετοχή, μπορούμε να αντικαταστήσουμε τα τρία ρήματα των παραπάνω ειδικών προτάσεων με κατηγορηματική μετοχή και να παραλείψουμε τον ειδικό σύνδεσμο **ὥς**. Έτσι θα έχουμε: **ἀποδείξω οὐχ ἵππεύων οὐδ' ἐπιδημῶν ἐπὶ τῶν τριάκοντα οὐδέ μετασχόν τῆς τότε πολιτείας**. Οι κατηγορηματικές μετοχές τέθηκαν σε ονομαστική, γιατί έχουν το ίδιο υποκείμενο με το ρήμα.

4. Να αναγνωριστούν οι φανεροί και οι κρυφοί υποθετικοί λόγοι του κειμένου.

Παράγραφος 1

α. Υπόθεση: εἰ μή συνήδη

Απόδοση: εἶχον ἂν

Σημασία: Μη πραγματικό στο παρόν.

β. Αναφορικοῦποθετική πρόταση: οἵτινες ἂν ἀναγκάζωσιν

Απόδοση: εἶναι (= ὅτι εἰσὶ)

Σημασία: Αόριστη επανάληψη στο παρόν-μέλλον.

Παράγραφος 2

γ. Παραχωρητική πρόταση: καί εἰ τις... τυγχάνει...

Απόδοση: μεταμελήσειν αὐτῷ καί ἡγήσεσθαι

Σημασία: Πραγματικό.

δ. Χρονικοῦποθετική πρόταση: ἐπειδάν... ἀκούση

Απόδοση: μεταμελήσειν αὐτῷ καί ἡγήσεσθαι

Σημασία: Προσδοκώμενο.

Παράγραφος 3

ε. Υπόθεση: ἐάν ἐπιδείξω (υποτ.)

Απόδοση: μηδέν πλέον εἶναι (= ευθύς λόγος: μηδέν πλέον ἔστω)

Σημασία: Προσδοκώμενο.

Υπόθεση: ἐάν φαίνωμαι

Απόδοση: δοκιμάζειν μέν, ἡγεῖσθαι δέ (ευθύς λόγος: δοκιμάζετε, ἡγεῖσθε: προστακτ.)

Σημασία: Προσδοκώμενο.

5. Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση αιτιολογώντας την. Η μετοχή λέγοντος είναι: α. συνημμένη, β. απόλυτη.

Η μετοχή **λέγοντος** είναι συνημμένη, επειδή το υποκείμενό της **ἐμοῦ** είναι και αντικείμενο στο ρήμα της πρότασης **ἀκούση**. Σημειώνουμε επίσης ότι η παραπάνω μετοχή είναι κατηγορηματική. Όλες οι κατηγορηματικές μετοχές είναι συνημμένες, επειδή το υποκείμενό τους είναι ή υποκείμενο ή αντικείμενο στο ρηματικό τύπο από τον οποίο εξαρτώνται.

6. Τα επίθετα του κειμένου να αντικατασταθούν στους άλλους βαθμούς.

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
πολλήν	πλείονα, πλείω, πλέονα, πλέω	πλείστην
μεγάλων	μειζόνων	μεγίστων
αίτιους	αἰτιωτέρους	αἰτιωτάτους
ἀγαθόν	βελτίονα, βελτίω	βέλτιστον
εὖνους	εὐνούστερος	εὐνούστατος
πολύ	πλέον, πλεῖον	πλεῖστον
κακούς	χείρους, χείρονας	χειρίστους

Σημείωση: Οι γενικές τῶν ἀγαθῶν και τῶν ἐχθρῶν στο κείμενο χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά. Εάν ήταν επίθετα, τα παραθετικά τους θα ήταν:

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
άγαθων	βελτιόνων	βελτίστων
	κρειττόνων	κρατίστων
	άμεινόνων	άρίστων
	λφόνων	λώιστων
έχθρων	έχθροτέρων	έχθροτάτων
	έχθιόνων	έχθίστων

7. α. συνήδη: Να κλιθεί

Παρακείμενος (με σημασία ενεστώτα)		
Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική
σύνοιδα	συνειδῶ	συνειδείην
σύνοισθα	συνειδῆς	συνειδείης
σύνοιδε(ν)	συνειδῆ	συνειδείη
σύνισμεν	συνειδῶμεν	συνειδείημεν-συνειδείμεν
σύνιστε	συνειδῆτε	συνειδείητε-συνειδείτε
συνίσασι(ν)	συνειδῶσι(ν)	συνειδείησαν-συνειδείεν
Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή
-	συνειδέναι	συνειδώς (γεν. συνειδότος)
σύνισθι		συνειδυῖα (γεν. συνειδυίας)
συνίστω		συνειδός (γεν. συνειδότος)
-		
σύνιστε		
συνίστων		
(συνίστωσαν)		

Οριστική υπερσυντέλικου (με σημασία παρατατικού)

συνήδειν - συνήδη

συνήδεις-συνήδησθα

συνήδει-συνήδειν

συνήδεμεν-συνήσμεν

συνήδετε-συνήστε

συνήδεσαν-συνήσαν

Μέλλοντας	
Οριστική	Ευκτική
συνείσομαι και συνειδήσω	συνεισοίμην και συνειδήσοιμι
συνείσει και συνειδήσεις	συνείσοιο και συνειδήσοις
συνείσεται και συνειδήσει	συνείσοιτο και συνειδήσοι
συνεισόμεθα και συνειδήσομεν	συνεισοίμεθα και συνειδήσοιμεν
συνείσεσθε και συνειδήσετε	συνείσοισθε και συνειδήσοιτε
συνείσονται και συνειδήσουσι(ν)	συνείσوينτο και συνειδήσουιεν

Απαρέμφατο	Μετοχή
συνείσεσθαι και συνειδήσειν	συνεισόμενος και συνειδήσων συνεισομένη και συνειδήσουσα συνεισόμενον και συνειδήσων

β. μετέσχον: Να αντικατασταθεί εγκλιτικά στο θ' ενικό και γ' πληθυντικό πρόσωπο.

Αόριστος β' ενεργητικής φωνής		
	β' ενικό	γ' πληθυντικό
Οριστική	μετέσχες	μετέσχον
Υποτακτική	μετάσχεις	μετάσχωσι(ν)
Ευκτική	μετάσχοις	μετάσχοιεν
Προστακτική	μετάσχες	μετασχόντων-μετασχέτωσαν
Απαρέμφατο	μετασχεῖν	
Μετοχή	μετασχών	
	μετασχοῦσα	
	μετασχόν	

γ. συνήδην: Να γραφούν τα ομόρριζα του στη νέα ελληνική.

Το συν-ήδη είναι οριστική παρατατικού, α' ενικό πρόσωπο, του ρήματος σύν-οἶδα ([<σύν+οἶδα]= γνωρίζω). Το ρήμα οἶδα έχει ισχυρό θέμα ειδ- (και με τροπή του ε σε ο οἶδ-) και αδύνατο θέμα ἰδ-.

Ομόρριζα: συνείδηση, συνειδητός, συνειδησιακός, ασυνείδητος, ασυνειδησία, ευσυνείδητος, ευσυνειδησία, συνειδητοποιώ > συνειδητοποίηση. Ακολουθούν **ομόρριζα** του οἶδα: είδος, ειδικός, ειδικότητα, ειδικεύομαι, ειδίκευση, είδωλο, ειδώλιο, ειδύλλιο, ειδυλλιακός, ειδήμων (= γνώστης, ειδικός), είδηση, ιδέα, ιδεώδης, το ιδεώδες, ιδανικός, το ιδανικό, ιστορία, ιστορώ, ιστορικός, ιστορικότητα, ειδοποιός (= αυτός που κάνει ένα είδος να ξεχωρίζει από τα άλλα), ειδοποιώ, ειδοποίηση, ωσειδής (= αυτός που έχει σχήμα αβγού), ειδωλολάτρης, ειδωλολατρία, ειδησεογραφία, ειδησεογραφώ, ειδησεογράφος, ιδεολογία, ιδεολόγος, εξιδανικεύω, εξιδανίκευση, ιδεαλιστής (Αντιδάνειο < γαλλ. idealiste < ideal < ιδέα), εξιστορώ, ιστοριογράφος, ιστοριογραφία, ιστοριοδίφης, μυθιστορία.

δ. μετέσχον: Να γραφούν τα ομόρριζα του στη νέα ελληνική.

Το μετ-έσχον είναι οριστική αορίστου β', α' ενικό πρόσωπο, του ρήματος μετ - έχω (μετά + ἔχω). Τα θέματα του έχω είναι τα εξής: έχ-, έχ-, όχ-, σχ-, σχε-, σχη- (που προήλθαν από το σεχ-).

Ομόρριζα του μετέχω: μετοχή, μέτοχος > μετοχικός, μέθεξη.

Ομόρριζα του έχω (όλα τα θέματα): ανέχομαι, ανοχή, αντέχω, αντοχή, απέχω, αποχή, ενέχομαι, ενοχή, εξέχω, εξοχή, κατέχω, κατοχή, μετέχω, μετοχή, περιέχω, περιοχή, προέχω,

προσέχω, υπερέχω, υπέχω, συνέχω, συνοχή, παρέχω, παροχή, έξη (= συνήθεια), μέθεξη (= συμμετοχή), ευεξία, καχεξία, καχεκτικότητα, σχέση, κατάσχεση, ανάσχεση, σχεδόν (επίρρ.), σχέδιο, σχεδιάζω, σχεδιασμός, σχεδίαση, σχεδίασμα, σχεδιαστής, σχεδιαστήριο, σχηματίζω, σχηματισμός, σχηματοποιώ, σχηματοποίηση, άσχημος, ασχήμια, σχολείο, σχόλιο, σχολαστικός, σχολαστικισμός, συνεχής, συνέχεια, συνεχίζω, εχεμύθεια (έχω + μύθος), εχέμυθος, εξής, καθεξής, εφεξής, ανεκτικός, ανθεκτικός, ένοχος, έξοχος, κάτοχος, μέτοχος, μετοχικός, προσοχή, υπεροχή, προσεκτικός, υπέροχος, συνεκτικός, σχήμα, σχηματικός, σχολή, σχολάζω, ασχολία, σχολιάζω.

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 4-6

ΚΕΙΜΕΝΟ

[4] ἡμᾶς γὰρ ὁ πατήρ πρὸ τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς ὡς Σάτυρον τὸν ἐν τῷ Πόντῳ διαιτησομένους ἐξέπεμψε, καὶ οὔτε τῶν τειχῶν καθαιρουμένων <ἐπεδημοῦμεν> οὔτε μεθισταμένης τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἤλθομεν πρὶν τοὺς ἀπὸ Φυλῆς εἰς τὸν Πειραιᾶ κατελθεῖν πρότερον πένθ' ἡμέραις.

[5] καίτοι οὔτε ἡμᾶς εἰκὸς ἦν εἰς τοιοῦτον καιρὸν ἀφικμένους ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων, οὔτ' ἐκεῖνοι φαίνονται τοιαύτην γνώμην ἔχοντες ὥστε καὶ τοῖς ἀποδημοῦσι καὶ τοῖς μηδὲν ἐξαμαρτάνουσι μεταδιδόναι τῆς πολιτείας, ἀλλὰ μᾶλλον ἠτίμαζον καὶ τοὺς συγκαταλύσαντας τὸν δῆμον.

[6] ἔπειτα δὲ ἐκ μὲν τοῦ σανιδίου τοὺς ἱπεύσαντας σκοπεῖν εὐηθὲς ἐστίν. ἐν τούτῳ γὰρ πολλοὶ μὲν τῶν ὁμολογούντων ἱπεύειν οὐκ ἔνεισιν, ἔνιοι δὲ τῶν ἀποδημούντων ἐγγεγραμμένοι εἰσίν. ἐκεῖνος δ' ἐστὶν ἔλεγχος μέγιστος· ἐπειδὴ γὰρ κατήλθετε, ἐψηφίσασθε τοὺς φυλάρχους ἀπενεγκεῖν τοὺς ἱπεύσαντας, ἵνα τὰς καταστάσεις ἀναπράξητε παρ' αὐτῶν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[4] Ο πατέρας μου λοιπόν πριν από την καταστροφή στον Ελλήσποντο μας έστειλε να ζήσουμε στον Σάτυρο, που ήταν στον Πόντο, και ούτε όταν κατεδαφίζονταν τα τείχη <μέναμε στην Αθήνα> ούτε όταν άλλαζε το πολίτευμα, αλλά ήλθαμε πέντε ημέρες πριν επιστρέψουν από την εξορία στον Πειραιά οι άνδρες από τη Φυλή.

[5] Αντίθετα ούτε εμείς ήταν φυσικό να επιθυμούμε να μετέχουμε σε ξένους κινδύνους, διότι είχαμε φτάσει σε τέτοια κρίσιμη περίσταση, ούτε εκείνοι έδιναν την εντύπωση ότι είχαν τέτοια γνώμη, ώστε και σε όσους ζούσαν στα ξένα και σε όσους δεν διέπρατταν κανένα αδίκημα να παρέχουν αξιώματα στη διοίκηση της πολιτείας, αλλά μάλλον στερούσαν από τα πολιτικά δικαιώματα αυτούς μαζί με τους οποίους είχαν καταλύσει τη δημοκρατία.

[6] Εξάλλου είναι ανόητο να εξετάζουμε όσους είχαν υπηρετήσει στο ιππικό με βάση την πινακίδα· γιατί σ' αυτήν δεν περιλαμβάνονται πολλοί από εκείνους που ομολογούν ότι είχαν διατελέσει ιππείς, ενώ είναι καταγεγραμμένοι και μερικοί που έλειπαν στο εξωτερικό. Ο πιο μεγάλος έλεγχος είναι ωστόσο τούτος· όταν δηλαδή επιστρέψατε από την εξορία, αποφασίσατε να σας παραδώσουν (οι επικεφαλής των ιππέων κάθε φυλής) κατάλογο των ιππέων, για να εισπράξετε πίσω τα επιδόματα.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

45

1. **ἡμᾶς:** Ο Μαντίθεος εννοεί τον εαυτό του και τον αδερφό του.
2. **τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφορᾶς:** Η καταστροφή των Αθηναίων κατά τη ναυμαχία στους Αιγὸς ποταμούς τον Απρίλιο του 405 π.Χ.. Σε εκείνη τη ναυμαχία οι Αθηναίοι ηττήθηκαν από τους Λακεδαιμονίους, που κυρίευσαν το μεγαλύτερο μέρος του αθηναϊκού στόλου και αιχμαλώτισαν τα πληρώματα. Η ήττα των Αθηναίων ήταν πια οριστική.
3. **ὡς Σάτυρον τόν ἐν τῷ Πόντῳ:** Ο Σάτυρος Α' (431-389 π.Χ.), γιος του Σπάρτακου και βασιλιάς του Πόντου ή Κιμμερίου Βοσπόρου, ήταν φίλος των Αθηναίων, διότι τον βοήθησαν να προσαρτήσει στην επικράτεια του την πόλη Νυμφαίο. Διατηρούσε αυτός και ο γιος του Λεύκωνας άριστες εμπορικές σχέσεις με τους Αθηναίους παρέχοντας σ' αυτούς διάφορα προνόμια, όπως προτεραιότητα στην αγορά του πολύτιμου γι' αυτούς σίτου και μείωση ή και απαλλαγή από τους τελωνειακούς δασμούς.
3. **διαιτησομένους:** Ο πατέρας του Μαντίθεου ήταν φίλος του φιλέλληνα Σατύρου και του έστειλε τους δυο γιους του, οι οποίοι παρέμειναν εκεί αρκετό χρόνο ασχολούμενοι με το εμπόριο.
4. **τῶν τειχῶν καθαιρουμένων:** Η καθαίρεση των τειχών, πολύχρονη επιδίωξη των Λακεδαιμονίων, αποτελούσε έναν από τους όρους της ειρήνης, τους οποίους ο Αθηναίος ολιγαρχικός Θηραμένης, που έκανε τις διαπραγματεύσεις με τους Λακεδαιμονίους, υποστήριξε ότι οι Αθηναίοι έπρεπε να δεχθούν και να γκρεμίσουν τα μακρά τείχη. Οι περισσότεροι δέχθηκαν την πρόταση τους και συνήψαν ειρήνη την άνοιξη του 404 π.Χ.. Μετά από αυτά ο Λύσανδρος κατέπλευσε στον Πειραιά, επανήλθαν οι εξόριστοι και «τά τείχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τήν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας» (Ξεν. Ελλ. 2.2.22-23).
5. **μεθισταμένης τῆς πολιτείας:** Τον Αύγουστο ή το Σεπτέμβριο του 404 π.Χ. επί άρχοντος Πυθοδώρου εγκαθίσταται με υπόδειξη του Λυσάνδρου η αρχή των Τριάκοντα σε αντικατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος, υπό τον όρο ότι θα πολιτεύονται σύμφωνα με το πατροπαράδοτο πολίτευμα. Αρχικά ήταν μετριοπαθείς προς τους πολίτες και προσποιούνταν ότι επεδίωκαν το πάτριο πολίτευμα. Οι πολίτες μάλιστα χαιρόνταν με τη θανάτωση των συκοφαντών, των κολάκων και των πονηρών, πιστεύοντας ότι οι Τριάκοντα ενεργούσαν έτσι για το κοινό συμφέρον. Όταν όμως εδραιώθηκαν στην εξουσία, δε σεβάστηκαν κανέναν πολίτη, αλλά φόνευσαν τους επιφανείς πολίτες δημεύοντας τις περιουσίες τους. Έτσι σε μικρό χρονικό διάστημα εξόντωσαν 1500 Αθηναίους πολίτες. Ο μετριοπαθής τύραννος Θηραμένης, που θέλησε να αντιδράσει στις βιαιότητες των συναδέλφων του, επέσυρε το μίσος του σκληρού και αδίστακτου Κριτία με τον οποίον,

όπως αναφέρει ο Ξενοφών (Έλληνικά, 2.3.15) «τῷ πρώτῳ χρόνῳ ὁμογνώμων τε καὶ φίλος ἦν». Ο Κριτίας, θείος του Πλάτωνα και μαθητής του Γοργία και του Σωκράτη, αγοράζοντας στη Βουλή κατά του Θηραμένη, τον οποίο εξανάγκασε να πιει το κώνειο, προσπάθησε να δικαιολογήσει τα εγκλήματα του τυραννικού καθεστώτος λέγοντας: «ὧ ἄνδρες βουλευταί, εἰ μὲν τις ὑμῶν νομίζει πλείους τοῦ καιροῦ ἀποθνήσκειν, ἐννοησάτω ὅτι ὅπου πολιτεῖαι μεθίστανται πανταχοῦ ταῦτα γίνεται» (Ξεν. Έλλ. 2.3.24). Η τρομοκρατία των τυράννων εξανάγκασε πολλούς δημοκρατικούς πολίτες να εγκαταλείψουν την Αθήνα και να βρουν άσυλο στη Θήβα, τα Μέγαρα, το Άργος και σε άλλες γειτονικές πόλεις. Μεταβολή επίσης του πολιτεύματος από δημοκρατικό σε ολιγαρχικό συνιστά και η μεταπολίτευση του 411 π.Χ., όπου η δημοκρατική Βουλή των Πεντακοσίων αντικαταστάθηκε από την ολιγαρχική Βουλή των Τετρακοσίων.

6. ἦλθομεν πρὶν ... πένθ' ἡμέραις: Χίλιοι δημοκρατικοί με ηγέτη τον Θρασύβουλο εξόρμησαν από τη Φυλή, οχυρό φρούριο νοτιοδυτικά της Πάρνηθας, ίσως το Μάιο του 403 π.Χ., και εγκαταστάθηκαν στη Μουνιχία, οχυρό του Πειραιά, όπου αντιμετώπισαν με επιτυχία τις επιθέσεις των Τριάκοντα και τον Σπαρτιατικό αποκλεισμό. Η κατάλυση του τυραννικού καθεστώτος στην Αθήνα έγινε το Σεπτέμβριο του 403 π.Χ..

5 §

1. εἰς τοιοῦτον καιρὸν ἀφιγμένους: Εξαιρετικά δύσκολη περίοδος για τους Τριάκοντα λόγω της λαϊκής οργής για τα εγκλήματα τους, των εσωτερικών διενέξεων και της αντίδρασης των εκ Πειραιώς, δηλ. των δημοκρατικών υπό τον Θρασύβουλο.

2. οὔτε ἡμᾶς εἰκὸς ἦν εἰς τοιοῦτον καιρὸν ἀφιγμένους ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων: Ο Μαντίθεος και ο αδελφός του δεν είχαν καμία σχέση με το τυραννικό καθεστώς, διότι έφυγαν για τον Πόντο πριν από την εγκαθίδρυση του. Γι' αυτό η συμμετοχή τους στους κινδύνους που δικαιολογημένα οι Τριάκοντα διέτρεχαν θα ήταν πράξη αφύσικη και ανόητη.

3. οὔτ' ἐκεῖνοι φαίνονται τοιαύτην γνώμην ἔχοντες, ὥστε ... τῆς πολιτείας: Ένας ακόμη ισχυρός λόγος για τη μη ανάμειξη του Μαντιθέου στη διακυβέρνηση των Τριάκοντα. Όσοι είχαν αποδημήσει και δε μετείχαν σε αντιδημοκρατικές ενέργειες αποκλείονταν από τα αξιώματα. Απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάληψη αξιωμάτων από τους πολίτες επί των Τριάκοντα αποτελούσαν οι εχθρικές κατά των δημοκρατικών ενέργειες.

4. ἀλλὰ μᾶλλον ἡτίμαζον καὶ τοὺς συγκαταλύσαντας τὸν δῆμον: Ο Κριτίας, ένας από τους σκληρότερους τυράννους, δε δίστασε, καταγγέλλοντας τον μετριοπαθή τύραννο και φίλο του Θηραμένη ως προδότη του καθεστώτος, να τον οδηγήσει στον θάνατο και να καταδιώξει τους οπαδούς του, επειδή ο Θηραμένης επέκρινε την πολιτική τρομοκρατίας που εφάρμοζε.

6§

1. ἐκ τοῦ σανιδίου: Μικρή σανίδα που λεγόταν και λεύκωμα, γιατί ήταν αλειμμένη με γύψο. Πάνω σ' αυτήν έγραφαν τα ονόματα των υπέων και την εξέθεταν σε κοινή θέα. Η

αναγραφή του ονόματος του Μαντιθέου στο σανίδιο αποτελούσε για τους κατηγορούς του τη μοναδική απόδειξη ότι υπηρέτησε ως υπέας επί των Τριάκοντα και ότι ως ολιγαρχικός ήταν εχθρός του δημοκρατικού πολιτεύματος.

2. ἐν τούτῳ γάρ πολλοὶ μὲν ... οὐκ ἔνεισιν, ἔνιοι δὲ ... ἐγγεγραμμένοι εἰσίν: Με το ισχυρό αυτό επιχείρημα ο ρήτορας θέτει υπό αμφισβήτηση τον ισχυρισμό των αντιπάλων του αιτιολογώντας συγχρόνως το εὐηθές ἐστίν της προηγούμενης ημιπεριόδου.

3. ἐπειδὴ κατήλθετε (= ὅταν επιστρέψατε από την εξορία): Πολλοί δημοκρατικοί έφυγαν από την Αθήνα, όταν πήραν την εξουσία οι Τριάκοντα, και επέστρεψαν μετά την πτώση της δικτατορίας.

4. τούς φυλάρχους: Στην Αθήνα εκλέγονταν δέκα φύλαρχοι ο καθένας των οποίων είχε την αρχηγία του ιππικού της φυλής του. Αρχηγοί όλου του ιππικού ήσαν δυο ίππαρχοι.

5. ἀπενεγκεῖν τοὺς ἱπεύσαντας: Έργο των φυλάρχων ήταν να παραδίδουν στη Βουλή κατάλογο όσων ήσαν υπόχρεοι και ικανοί να υπεύουν. Τον κατάλογο αυτό την εποχή του Αριστοτέλη παρέδιδαν στους υπάρχους και φυλάρχους οι καταλογείς.

6. ἵνα τὰς καταστάσεις ἀναπράξητε παρ' αὐτῶν: Κατάσταση ήταν το χρηματικό ποσό που έπαιρναν από το δημόσιο οι δοκιμαζόμενοι από τη Βουλή υπεῖς και το οποίο επέστρεφαν μέσω των φυλάρχων, αν στη θέση τους εκλέγονταν άλλοι. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας (403 π.Χ.), το σώμα των υπέων που υπηρέτησε υπό τους Τριάκοντα διαλύθηκε, οπότε οι υπεῖς εκείνοι έπρεπε να επιστρέψουν το επίδομα που είχαν πάρει.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

4 §

1. Με την παρ. 4 ο ρήτορας εισέρχεται μέσω του αφηγηματικού συνδέσμου γάρ στο κύριο μέρος του λόγου του, που περιλαμβάνει τη λεγόμενη διήγησιν και πίστιν. Σύμφωνα με τους κανόνες της ρητορικής τέχνης, στη διήγηση κάθε ρήτορας αφηγείται τα περιστατικά της υπόθεσης και στην πίστη εκθέτει τα επιχειρήματα με τα οποία προσπαθεί να τεκμηριώσει τις απόψεις του σχετικά με τη συζητούμενη υπόθεση. Σημειωτέον ότι είναι δυνατό να θεωρηθούν αποδείξεις και τα γεγονότα στα οποία ο ρήτορας αναφέρεται στη διήγηση, όπως θα φανεί και από τα παρακάτω σχόλια.

2. Έτσι κι ο Μαντίθεος με τα γεγονότα που αφηγείται στις παρ. 4-5 επιχειρεί να αποδείξει ότι οὐ μετέσχε τῆς τότε πολιτείας. Για να αντικρούσει αυτή την κατηγορία, γνωστοποιεί

στους δικαστές ότι δε βρισκόταν στην Αθήνα την περίοδο που οι Τριάκοντα καταργούσαν τους δημοκρατικούς θεσμούς και στέριωναν το καθεστώς τους.

Αφηγούμενος τα της αποδημίας του γίνεται πειστικός για τους εξής λόγους:

α. Η αφήγησή του είναι απλή, σαφής, σύντομη (συνηθισμένες λέξεις, μικρές προτάσεις συνδεόμενες μεταξύ τους κυρίως παρατακτικά).

β. Στην πρώτη πρόταση της παρ. 4 (ἡμᾶς γὰρ ὁ πατήρ... ἐξέπεμψε) δίνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και έτσι η αφήγηση δεν παρουσιάζει κενά. Συγκεκριμένα δηλώνει:

I. Το πρόσωπο που αποφάσισε να τον στείλει μακριά από την Αθήνα. Είναι ο πατέρας του, δεν είναι ένα τυχαίο πρόσωπο.

II. Τα πρόσωπα που αποδήμησαν (με το ἡμᾶς ο Μαντίθεος εννοεί τον εαυτό του και τον αδερφό του).

III. Το χρόνο κατά τον οποίο έφυγε με τον αδερφό του από την Αθήνα (πρό τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ συμφοράς).

IV. Το πρόσωπο που δέχτηκε τα δύο αδέρφια και τον τόπο διαμονής του (ὡς Σάτυρον τὸν ἐν τῷ Πόντῳ).

V. Το σκοπό της αποδημίας (διαιτησομένους).

γ. Αυτό που δηλώνει η πρόταση καί οὔτε τῶν τειχῶν καθαρουμένων <ἐπεδημοῦμεν> οὔτε μεθισταμένης τῆς πολιτείας παρουσιάζεται ως φυσικό επακόλουθο του γεγονότος που αφηγήθηκε στην προηγούμενη πρόταση.

δ. Προσδιορίζει επακριβώς το χρόνο της επανόδου στην Αθήνα και το βαρυσήμαντο πολιτικό γεγονός που έγινε πέντε μέρες μετά την επιστροφή τους.

ε. Μετά το τέλος της παρ. 8 καλεί μάρτυρα, για να βεβαιώσει όσα ο ίδιος είπε για το χρόνο της επανόδου του (ἀτεχνῇ πίστις).

3. Η δήλωση του πελάτη του Λυσία καί οὔτε τῶν τειχῶν καθαρουμένων <ἐπεδημοῦμεν> οὔτε μεθισταμένης τῆς πολιτείας είχε ιδιαίτερη σημασία. Το γκρέμισμα των αθηναϊκών τειχών και η κατάλυση της αθηναϊκής δημοκρατίας είχαν λυπήσει βαθύτατα τους Αθηναίους. Αγαπούσαν την πατρίδα τους και λάτρευαν τη δημοκρατία και γι' αυτό μισούσαν όσους είχαν αναμειχθεί στην κατεδάφιση των μακρών τειχών και την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Ο Μαντίθεος ήξερε πολύ καλά πόσο ανέβαινε στη συνείδηση των δικαστών, γνωστοποιώντας τους ότι απουσίαζε από την Αθήνα τότε που έγιναν τα τραγικά εκείνα γεγονότα.

5 §

1. Κατά το Μαντίθεο, το γεγονός ότι έφυγε από την Αθήνα πριν εγκαθιδρυθεί η δικτατορία των Τριάκοντα και επέστρεψε τότε που άρχιζε ο αγώνας για την ανατροπή των τυράννων οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα: οὔτε ἡμᾶς εἰκός ἦν ἐπιθυμεῖν μετέχειν τῶν ἀλλοτρίων κινδύνων. Το ανωτέρω συμπέρασμα το στηρίζει στα εξής επιχειρήματα:

(α) Επέστρεψε στην Αθήνα με τον αδερφό του σε πολύ κρίσιμες περιστάσεις, όταν δηλαδή, όπως προαναφέρθηκε, είχε αρχίσει ο αγώνας των δημοκρατικών για την εκδίωξη των Τριάκοντα από την εξουσία και αναμενόταν η πτώση τους. Θα ήταν, κατά συνέπεια, παράλογο να εκτεθεί η οικογένειά του σε κινδύνους χάριν των δικτατόρων.

(β) Οι Τριάκοντα δεν πρόσφεραν διοικητικές θέσεις σε ανθρώπους που έλειπαν από την Αθήνα κατά την περίοδο που εγκαθίδρυν τη δικτατορία τους και δεν είχαν αναμειχθεί στα εγκλήματά τους. Άλλωστε οι Τριάκοντα αφαίρεσαν τα πολιτικά δικαιώματα ακόμα και από μετριοπαθείς πολίτες που ήταν οπαδοί τους και μαζί τους είχαν συνεργαστεί για την κατάλυση της δημοκρατίας.

Αξιολογικό συμπέρασμα: Σχολιάζοντας τα δύο ανωτέρω επιχειρήματα πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν αποτελούν αδιάσειστες αποδείξεις του συμπεράσματος, στο οποίο κατέληξε ο ρήτορας στην παρ. 5, ότι δηλ. μετά την επάνοδό του στην Αθήνα με τον αδερφό του δεν επιθυμούσε η οικογένειά του τη συμμετοχή σε κινδύνους υπέρ των Τριάκοντα. Άλλωστε και ο Μαντίθεος το ανωτέρω συμπέρασμα το χαρακτήρισε εἰκός, δηλ. πιθανό. Μπορούμε όμως να υποστηρίξουμε ότι οι βουλευτές-δικαστές θα έλαβαν υπόψη τους τις απόψεις του Μαντιθέου, δεδομένου ότι δεν κατηγορήθηκε για συγκεκριμένες παράνομες πράξεις προς όφελος των Τριάκοντα. Αντίθετα, από την αφήγηση του ιδιωτικού και κυρίως του δημόσιου βίου του, που ακολουθεί, διαπιστώνει κανείς ότι ήταν άνθρωπος με ήθος, που αγαπούσε την πατρίδα του και τους συνανθρώπους του, και θα ήταν αδύνατο να αναμειχθεί σε εγκλήματα κατά του λαού και της δημοκρατίας.

6 §

1. ἔπειτα δέ: Με το επίρρημα ἔπειτα, που δηλώνει ακολουθία, και τον παρατακτικό σύνδεσμο δέ μεταβαίνει ο Μαντίθεος στην αντίκρουση της κατηγορίας ότι ἵππευε ἐπὶ τῶν Τριάκοντα. Υπενθυμίζουμε ότι οι κατήγοροι στήριξαν αυτή την κατηγορία στο γεγονός ότι το όνομα του Μαντιθέου ήταν γραμμένο σε μια πινακίδα στην οποία, κατά τους κατηγορούς, είχαν γραφεί τα ονόματα όσων είχαν υπηρετήσει στο ιππικό την περίοδο των Τριάκοντα. Με την παραπάνω κατηγορία οι κατήγοροι απέβλεπαν στο να πείσουν τους βουλευτές ότι ο Μαντίθεος δε διέθετε δημοκρατικό ήθος, δεδομένου ότι οι υπεῖς, ως ολιγαρχικοί που ήταν, είχαν στηρίξει τη δικτατορία των Τριάκοντα. Και είναι αναμφισβήτητο ότι οι Αθηναίοι, που ανακάλυψαν και λάτρευαν τη δημοκρατία, απέκλειαν από τα δημόσια αξιώματα πολίτες με αποδεδειγμένη αντιδημοκρατική συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, ο κατηγορούμενος είχε να αντιμετωπίσει μια πολύ βαριά κατηγορία.

2. Ο Μαντίθεος, μιλώντας αυθόρμητα και μειώνοντας πνευματικά τους αντιπάλους του, χαρακτηρίζει αφελές (εὐηθες) και ανυπόστατο το ανωτέρω επιχείρημά τους. Το χαρακτηρισμό εὐηθες τον αιτιολογεί με την περιέχουσα τον αιτιολογικό σύνδεσμο γὰρ ημιπερίοδο: ἐν οὕτῳ γὰρ πολλοὶ μὲν τῶν ὁμολογούντων ἱππεύειν οὐκ ἔνεισιν, ἔνιοι δὲ τῶν ἀποδημούντων ἐγγεγραμμένοι εἰσίν. Μ' αυτή την ημιπερίοδο και τις αντιθέσεις που περιέχει αποδεικνύει ο πελάτης του Λυσία ότι το σανίδιον ήταν νοθευμένο και αναξιόπιστο. Και θα ήταν νομικά ανεπίτρεπτο να βασιστούν οι δικαστές σ' αυτό, εφόσον δεν περιείχε ονόματα πολιτών, παρ' όλο που παραδέχονταν ότι είχαν χρηματίσει υπεῖς, και, αντίθετα, περιείχε ονόματα άλλων, παρ' όλο που δε βρίσκονταν στην Αθήνα την περίοδο της δικτατορίας.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 4 – 6

- **καθαιρουμένων < αἱρῶ = πιάνω με το χέρι μου, κυριεύω, συλλαμβάνω.**

Θέμα: αἰρε-

Ομόρριζα: αναιρώ, αφαιρώ, διαίρω, εξαιρώ, καθαιρώ, προαιρούμαι (= επιλέγω, προτιμώ), συναίρω, υπεξαιρώ / αἵρεση, αναίρεση, αφαίρεση, αφαιρέτης, διαίρεση, διαιρέτης, εξαίρεση, καθαίρεση, προαίρεση, συναίρεση, υπεξαίρεση, αἰρετός, αἰρετικός, εξαιρετικός, εξαίρετος, προαιρετικός.

- **ἐπεδημουμεν < δῆμος**

Θέμα: δημ-

Ομόρριζα: δημεύω, δημοσιεύω, δημαγωγώ, δημιουργώ / δήμος, δημότης, δήμευση, δημαγωγός, δήμαρχος, δημηγορία, δημιουργία, δημοκρατία / δημοτικός, δημόσιος, δημαγωγικός, δημιουργικός, δημοκρατικός.

- **ἤλθομεν < ἔρχομαι**

Θέματα: ερχ-, ελυθ-, ελευ-, ει, ι-

Ομόρριζα: προσηλυτίζω / ἐπηλυσ (αυτός που έρχεται από έξω, ο ξένος) / ἔλευση, παρέλευση, προσέλευση, συνέλευση, Ελευσίνοι / Ελευσίνειος / εισιτήριο, εξιτήριο, ισθμός, οι ανιόντες = οι πρόγονοι, οι κατιόντες = οι απόγονοι, η ανιούσα = πορεία προς τα πάνω, η κατιούσα / ιταμός = θρασύς, προσιτός, δυσπρόσιτος, εξίτηλος, ανεξίτηλος.

- **ἀφιγμένους < ἀφικνοῦμαι (ἰκνοῦμαι)**

Θέμα: ικ-

Ομόρριζα: ικανοποιώ, ικετεύω / ἀφιξη, ικανότητα, ικέτης, ικανοποίηση, ικεσία, προίκα / ικανός, ικανοποιητικός, ικετευτικός, ικετήριο.

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 7-8

ΚΕΙΜΕΝΟ

[7] ἐμὲ τοίνυν οὐδεὶς ἂν ἀποδείξειεν οὐτ' ἀπενεχθέντα ὑπὸ τῶν φυλάρχων οὔτε παραδοθέντα τοῖς συνδίκοις οὔτε κατάστασιν καταβαλόντα. καίτοι πᾶσι ῥάδιον τοῦτο γνῶναι, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν τοῖς φυλάρχοις, εἰ μὴ ἀποδείξειαν τοὺς ἔχοντας τὰς καταστάσεις, αὐτοῖς ζημιοῦσθαι. ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἢ τούτοις πιστεύοιτε: ἐκ μὲν γὰρ τούτων ῥάδιον ἦν ἐξαλειφθῆναι τῷ βουλομένῳ, ἐν ἐκείνοις δὲ τοὺς ἰππεύσαντας ἀναγκαῖον ἦν ὑπὸ τῶν φυλάρχων ἀπενεχθῆναι.

[8] ἔτι δέ, ὦ βουλή, εἴπερ ἵππευσα, οὐκ ἂν ἦ ἔξαρνος ὡς δεινόν τι πεποιηκώς, ἀλλ' ἡξίουں, ἀποδείξας ὡς οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε, δοκιμάζεσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ ὑμᾶς ταύτη τῇ γνώμῃ χρωμένους, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν τότε ἰππευσάντων βουλεύοντας, πολλοὺς δ' αὐτῶν στρατηγοὺς καὶ ἱπάρχους κεχειροτονημένους. ὥστε μηδὲν δι' ἄλλο με ἡγεῖσθε ταύτην ποιεῖσθαι τὴν ἀπολογίαν, ἢ ὅτι περιφανῶς ἐτόλμησάν μου καταψεύσασθαι. ἀνάβηθι δέ μοι καὶ μαρτύρησον.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[7] Για μένα κανείς δεν θα μπορούσε ν' αποδείξει ούτε ότι αναφέρθηκε το όνομα μου από τους φυλάρχους ούτε ότι παραδόθηκε στους συνηγόρους του δημοσίου ούτε ότι επέστρεψα επίδομα. Και όμως είναι σε όλους εύκολο τούτο να κατανοήσουν, ότι δηλαδή υποχρεώνονταν οι φύλαρχοι, αν δεν αποκάλυπταν αυτούς που είχαν εισπράξει τα επιδόματα, να τα πληρώνουν για τιμωρία οι ίδιοι. Συνεπώς θα ήταν πολύ πιο δίκαιο να δείχνετε εμπιστοσύνη στους καταλόγους εκείνους (των φυλάρχων) παρά σ' αυτό (το σανίδιο). γιατί από αυτό ήταν ευκολότερο για κάποιον που ήθελε να διαγραφεί, σ' εκείνους όμως όσοι είχαν υπηρετήσει στο ιππικό ήταν υποχρεωτικό ν' αναφερθούν από τους φυλάρχους.

[8] Επιπλέον, βουλευτές, αν πράγματι υπηρέτησα στο ιππικό, δεν θα το αρνιόμουν - σαν να είχα διαπράξει κάτι το φοβερό -, αλλά θα πρόβαλλα την αξίωση να εγκριθεί η εκλογή μου ως βουλευτή, αν ήθελα αποδείξει ότι κανένας από τους πολίτες δεν κακοποιήθηκε από εμένα, βλέπω επίσης να έχετε κι εσείς αυτή τη γνώμη, και πολλοί απ' όσους υπηρέτησαν τότε στο ιππικό να είναι βουλευτές, ενώ πολλοί από αυτούς να έχουν εκλεγεί στρατηγοί και ἱπάρχοι. Επομένως καθόλου μη νομίζετε πως κάνω την απολογία αυτή για κάτι άλλο, παρά γιατί τόλμησαν ολοφάνερα (επίσημα) να πουν ψέματα εναντίον μου. Ανέβα λοιπόν και κατάθεσε ως μάρτυρας για μένα.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

7§

1. τοῖς συνδίκοις: Στην Αθήνα οι σύνδικοι ήταν συνήγοροι του δημοσίου διοριζόμενοι για να αντιπροσωπεύουν την πόλη και συνηγορούν για τα συμφέροντα της.

2. ἀναγκαῖον ἦν τοῖς φυλάρχοις αὐτοῖς ζημιοῦσθαι: Οι φύλαρχοι με δική τους ευθύνη συνέτασσαν τον κατάλογο των υπέων, για να κληθούν να επιστρέψουν το κρατικό επίδομα. Αν οι φύλαρχοι παρέλειπαν ονόματα, ήταν υποχρεωμένοι να αποκαταστήσουν οι ίδιοι την οικονομική ζημία που υφίστατο το κράτος.

3. πολύ ἂν δικαιότερον ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἢ τούτοις πιστεύοιτε: Ο Μαντίθεος εννοεί τον κατάλογο των υπέων που είχαν συντάξει οι φύλαρχοι και τη νοθευμένη, κατά την άποψή του, πινακίδα.

8§

1. ὁρῶ πολλούς ... βουλευόντας, πολλούς δ' αὐτῶν στρατηγούς καί ἱπάρχους κεχειροτονημένους: Στην Αθήνα η εκλογή των στρατηγών δε γινόταν με κλήρωση, αλλά με χειροτονία, διότι το αξίωμα αυτό απαιτούσε γνώσεις και εμπειρία. Εκλέγονταν κάθε χρόνο δέκα, ένας από κάθε φυλή. Προτιμιόταν ο παντρεμένος, αυτός που είχε νόμιμα τέκνα και γαιοκτησία. Φρόντιζαν για τη στρατολογία, επέβλεπαν τις στρατιωτικές λειτουργίες και εισφορές και επαγρυπνούσαν για την ασφάλεια της χώρας. Είχαν το δικαίωμα να συγκαλούν τη Βουλή, όταν το έκριναν αναγκαίο. Στις ναυτικές εκστρατείες οι στρατηγοί ήσαν συγχρόνως και ναύαρχοι. Το αξίωμα του στρατηγού ήταν τιμητικότατο και αποτελούσε καύχημα για τα παιδιά να κατάγονται από πατέρα που είχε διατελέσει στρατηγός.

2. ἀνάβηθι δέ μοι καί μαρτύρησον: Το ἀνάβηθι σημαίνει ότι οι μάρτυρες ανέβαιναν σ' ένα βάθρο (τό πόδιον), για να είναι ορατοί και να τους ακούνε καλά οι δικαστές. Σ' αυτό το σημείο ο Μαντίθεος καλεί το μάρτυρα να καταθέσει κυρίως για το χρόνο της επιστροφής του από τον Πόντο, στον οποίο αναφέρθηκε στην παρ. 4. Όπως φαίνεται από το κείμενο, το μάρτυρα τον καλούσε ο ίδιος ο ρήτορας, ο οποίος διέκοπτε για όσο χρόνο κατέθετε ο μάρτυρας, και έπειτα συνέχιζε την αγόρευσή του. Ο Αριστοτέλης τις καταθέσεις των μαρτύρων τις χαρακτηρίζει ἄτεχνες πίστεις (= αποδείξεις) και σ' αυτές υπάγει επίσης τους νόμους, τα έγγραφα, τους όρκους και τάς βασάνους, δηλαδή τα βασανιστήρια των δούλων για τον έλεγχο της ειλικρίνειάς τους. Οι άτεχνες πίστεις δεν εξαρτώνται από την τέχνη του ρήτορα. Ο ρήτορας οργανώνει τις έντεχνες πίστεις: το ήθος, το πάθος, τα επιχειρήματα.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

7§

1. ἐμὲ τοίνυν οὐδεὶς ἂν ἀποδείξειεν οὐτ' ἀπενεχθέντα ... οὔτε παραδοθέντα ... οὔτε κατάστασιν καταβαλόντα: Η βεβαιότητα του Μαντιθέου ότι κανείς δεν μπορεί να αποδείξει τρία βασικά ενοχοποιητικά στοιχεία που εκφράζονται με τις κατηγορηματικές μετοχές, αποτελεί γι' αυτόν τη μεγαλύτερη απόδειξη της αθωότητας του. Το περιεχόμενο της περιόδου ἐμὲ ... οὔτε κατάστασιν καταβαλόντα που περιέχει τις τρεις κατηγορηματικές μετοχές εξαιρείται:

- I. Με την emphatic toponthesis του ἐμὲ στην αρχή της περιόδου.
- II. Με τα τρία οὔτε που emphatic συνδέουν (σχήμα πολυσύνδετο) τις τρεις κατηγορηματικές μετοχές.
- III. Με το ομοιοτέλεuto σχήμα που παρατηρείται στις τρεις μετοχές ἀπενεχθέντα, παραδοθέντα, καταβαλόντα.

2. καίτοι ... ζημιούσθαι: Ο ρήτορας θέλει να τονίσει ότι οι φύλαρχοι είχαν συντάξει με ιδιαίτερη προσοχή ως άμεσα υπεύθυνοι τους καταλόγους των υπέων και, επομένως, ήταν γνήσιοι και αξιόπιστοι.

3. ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἢ τούτοις πιστεύοιτε: Λογικό συμπέρασμα ενός πειστικού συλλογισμού. Τα γράμματα, δηλ. οι κατάλογοι στους οποίους αναγράφονταν τα ονόματα των υπέων από τους οποίους εισπράχθηκαν τα δοθέντα επιδόματα, ήταν πιο αξιόπιστα από τα εκτεθειμένα σανίδια, διότι ήταν εγκυρότερα. Ο κίνδυνος να παραλειφθούν από τους καταλόγους κάποια ονόματα υπέων και να πληρώσουν οι φύλαρχοι τα οφειλόμενα από εκείνους χρήματα έκανε προσεκτική και υπεύθυνη τη σύνταξη τους. Η παράδοση των καταλόγων αυτών ως επισήμων εγγράφων στη Βουλή απέκλειε οποιαδήποτε αλλοίωση τους.

4. ὥστε ... ἀπενεχθῆναι: Προσέχουμε το σχήμα χιαστό που υπάρχει στην περίοδο αυτή για να εξαρθεί το νόημα της:

ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν	ἢ τούτοις
ἐκ μὲν γὰρ τούτων	ἐν ἐκείνοις δὲ

8 §

1. Στην πρώτη περίοδο ἔτι δέ... δοκιμάζεσθαι της παρ. 8 ο ρήτορας δηλώνει ότι, κι αν ακόμη είχε υπηρετήσει στο ιππικό την περίοδο των Τριάκοντα, αυτό δε θα ήταν δίκαιο να αποτελέσει λόγος απόρριψης της υποψηφιότητάς του ως βουλευτή. Για τον κατηγορούμενο αυτό που έπρεπε να ερευνήσουν οι δικαστές ήταν το αν αδίκησε κανένα συμπολίτη του. Αυτές τις σκέψεις τις διατύπωσε ο πελάτης του Λυσία με δύο υποθετικούς συλλογισμούς του μη πραγματικού που συνδέονται μεταξύ τους αντιθετικά με το σύνδεσμο ἀλλά.

2. Με την περίοδο ὁρῶ δε ... κεχειροτονημένους ο Μαντίθεος επιδιώκει να αποδείξει την ορθότητα του ἡξίου (ἄν)... δοκιμάζεσθαι. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι και οι δικαστές δε θα είχαν αντίρρηση να επικυρωθεί η εκλογή του ως βουλευτή, ακόμη κι αν είχε υπηρετήσει στο ιππικό, εφόσον πολλοί ιππείς της δικτατορίας έγιναν βουλευτές και πολλοί επίσης είχαν εκλεγεί με φανερή ψηφοφορία στο τιμητικότατο αξίωμα του στρατηγού και του υπάρχου. Ο ρήτορας, κατά το σχολικό βιβλίο, επιδοκιμάζοντας την εκλογή πολλών ιππέων της δικτατορίας στα προαναφερόμενα αξιώματα επιδιώκει να κερδίσει τη συμπάθεια των δικαστών και μια ανάλογη ευνοϊκή και δίκαιη γι' αυτόν απόφαση. Οπωσδήποτε είχαν εκλεγεί πολλοί ιππείς στα αξιώματα του βουλευτή, του στρατηγού και του υπάρχου, πρέπει όμως να τονίσουμε ότι γενικά οι ιππείς της δικτατορίας ήταν πολύ μισητοί και θύμιζαν στο λαό εκείνη την καταραμένη περίοδο. Γι' αυτό μπορούμε να υποθέσουμε ότι δύσκολα θα επικυρωνόταν η εκλογή του Μαντιθέου ως βουλευτή, αν αποδεικνυόταν ότι είχε χρηματίσει ιππέας την περίοδο της δικτατορίας, εκτός εάν τους έπειθε το ανώτερο πράγματι ήθος του και η μετριοπάθειά του στον ιδιωτικό και στο δημόσιο βίο του. Εκείνο πάντως που έχει σημασία είναι ότι, όπως προαναφέραμε, απέδειξε στις παρ. 6 και 7 ότι δεν υπήρξε ιππέας.

3. Μετά την ολοκλήρωση της επιχειρηματολογίας με την οποία αντέκρουσε το κατηγορητήριο καταλήγει στο εισαγόμενο με τον παρατακτικό (εδώ) σύνδεσμο ὥστε συμπέρασμα ὥστε... καταψεύσασθαι, σύμφωνα με το οποίο οι κατηγορίες είναι αστήρικτες και ανάξιες απάντησης και απολογείται μόνο και μόνο για να αποδείξει τι ψεύτες είναι οι κατήγοροί του. Έτσι μειώνει και πάλι ηθικά τους αντιπάλους του. Ο ρήτορας δε χάνει την ευκαιρία να μειώνει ηθικά τους αντιπάλους του, για να πείσει το ακροατήριο ότι είναι άνθρωποι χαμηλού επιπέδου και ανάξιοι εμπιστοσύνης.

✚ Συνολικά η επιχειρηματολογία του Μαντιθέου για την αντίκρουση της κατηγορίας:

Ο Μαντίθεος στις παραγράφους 4 -8 προσπαθεί με επιτυχία ν' ανατρέψει την κατηγορία με τα εξής επιχειρήματα:

(α) Ο πατέρας του τον έστειλε μαζί με τον αδελφό του στο Σάτυρο, βασιλιά του Πόντου προτού γίνει η πανωλεθρία των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς. Επομένως απουσίαζε μακριά από την Αθήνα όταν ο Λύσανδρος διέταξε να γκρεμιστούν τα τείχη και εγκαθίδρυσε το τυραννικό καθεστώς των Τριάκοντα.

(β) Είναι φυσικό και λογικό να μη θέλει να συμμετέχει σε ξένους κινδύνους, δηλαδή να πολεμάει στο πλευρό των Τριάκοντα τυράννων στον Πειραιά εναντίον των δημοκρατικών, αμέσως μόλις επέστρεψε στην Αθήνα.

(γ) Ακόμα όμως κι αν ο ίδιος ο Μαντίθεος ήθελε να ταχθεί στο πλευρό των Τριάκοντα και να τους βοηθήσει εναντίον των δημοκρατικών, οι Τριάκοντα δεν θα τον εμπιστεύονταν γιατί γενικότερα απέκλειαν απ' τα αξιώματα όσους είχαν αποδράσει και δε συμμετείχαν σε αντιδημοκρατικές ενέργειες μαζί τους.

(δ) Οι Τριάκοντα καταδίδωκαν ακόμη και τους μετριοπαθείς ολιγαρχικούς, τους οποίους θεωρούσαν προδότες και εχθρούς του τυραννικού καθεστώτος (π.χ. ο Κριτίας εξόντωσε το μετριοπαθή ολιγαρχικό Θηραμένη).

(ε) Η αναγραφή του ονόματός του στο σανίδιο δεν αποδεικνύει ότι υπηρέτησε ως υπέας στην εποχή των Τριάκοντα. Άλλωστε στο σανίδιο μπορούσε όποιος ήθελε να σβήσει το όνομά του και να το αντικαταστήσει με άλλο όνομα...

(στ) Οι κατάλογοι των φυλάρχων είναι πιο αξιόπιστοι (έγκυροι), αφού φυλάσσονται ως επίσημα έγγραφα στη Βουλή και γι' αυτό αποκλείεται η πλαστογραφησή τους. Στους καταλόγους των φυλάρχων δεν υπάρχει το όνομά του. Εξάλλου οι φύλαρχοι με υπευθυνότητα συνέτασσαν τους καταλόγους των υπέων, αφού ήταν υποχρεωμένοι με δικά τους χρήματα να επιστρέψουν τις επιχορηγήσεις («τάς καταστάσεις»).

(ζ) Ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι υπηρέτησε (ο Μαντίθεος) ως υπέας στην εποχή των Τριάκοντα, αυτό δεν εμποδίζει τώρα τους βουλευτές να εγκρίνουν την εκλογή του ως βουλευτή, εφόσον στην εποχή αυτή δεν αδίκησε κανένα συμπολίτη του. Βέβαια πολλοί από τους παρόντες βουλευτές στην εποχή των Τριάκοντα επάξια ανέλαβαν το αξίωμα του στρατηγού ή του ιππάρχου υπηρετώντας στο ιππικό επί Τριάκοντα. Με την παρατήρηση αυτή ο Μαντίθεος επιδιώκει να κερδίσει τη συμπάθεια των βουλευτών και μια ανάλογη ευνοϊκή και δίκαιη γι' αυτόν απόφαση.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 7-8

- **ἀπενεχθέντα** → αποφέρομαι < φέρω

Θέματα: φερ-, φορ-, φρ-, φωρ-, φαρ-, ενεκ-, οισ-

Ομόρριζα: φέρω, αναφέρω, υποφέρω, διαφέρω, προσφέρω, εισφέρω, περιφέρω, συμφέρω, παραφέρομαι, συμπεριφέρομαι / φέρετρο, φέρσιμο, φερέφωνο, ανωφέρεια, κατωφέρεια, περιφέρεια / φερέγγυος, φέρελπις, φερώνυμος, φόρος, φορά, φόρα, φορέας, φορείο, φόρεμα, φόρτος, αναφορά, διαφορά, συμφορά, λεωφόρος, λεωφορείο, ανηφόρα, κατηφόρα / φορητός, διάφορος, πρόσφορος, μισθοφόρος, καρποφόρος, δορυφόρος, αιμοφόρος, δίφρος, αυτόφωρος, κατάφωρος (ολοφάνερος), ισοφαρίζω, φαρέτρα, διένεξη, διηνεκής, οισοφάγος.

- **χρωμένους** → χρήομαι, χρῶμαι

Θέμα: χρη- (χρα-)

Ομόρριζα: χρηματίζω, χρησιμοποιώ, χρησιμοδοτώ, αχρηστεύω / χρήση, χρήμα, χρηματισμός, χρηματιστήριο, αχρηστία, χρέος, χρησμός / χρηματικός, χρήσιμος, άχρηστος, αχρείος, χρηστός, χρεώστης.

- **βουλεύοντας** → βουλεύω

Θέμα: βουλευ-

Ομόρριζα: συμβουλεύω, διαβουλεύομαι, επιβουλεύομαι / βουλή, βούλευμα, βουλευτής, βουλευτήριο, σύμβουλος, διαβούλιο, επιβουλή, συμβουλή, συμβούλιο / βουλευτικός, επίβουλος, συμβουλευτικός.

- **κεχειροτονημένους** → χειροτονέω -ῶ < χειρ

Θέματα: χερ-, χειρ-

Ομόρριζα: χειροδικώ, χειρονομώ, χειροτονώ, χειρουργώ, χειρίζομαι, χειραφετώ, χειραγωγώ, εγχειρίζω, επιχειρώ, μεταχειρίζομαι, διαχειρίζομαι / ευχέρεια, δυσχέρεια, εκεχειρία, προχειρότητα, χειραψία, χειρόγραφο, χειρολαβή, χειρουργείο, χειριστής, χειραφέτηση, χειραγωγός, χειραγωγήση, εγχειρίδιο, εγχείρηση / χειρωνακτικός, δυσχερής, ευχερής, πρόχειρος.

- **ἀνάβηθι** → βαίνω

Θέματα: βαν-, βα-, βη-, βω-

Ομόρριζα: βαίνω, διαβαίνω, κατεβαίνω, ανεβαίνω, υπερβαίνω, αποβαίνω, εκβαίνω, προσβαίνω, μεταβαίνω, παραβαίνω, βαδίζω, αναβαθμίζω, υποβαθμίζω, βάση, διάβαση, ανάβαση, βήμα, βάθρο, βαθμός, βαθμίδα, βάδισμα, βωμός, βατός, άβατος, υπερβατός, μεταβατικός, βάδην

- **ῥάδιος**

Ομόρριζα: ραδιούργος, ραδιουργώ, ραδιουργία, ραδιουργικός, ραστώνη.

- **πάσχω**

Ομόρριζα: πάθος, πάθημα, πάθηση, παθιάζομαι, παθητικός, παθογενής, παθογόνος, παθολόγος, ευπαθής.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΠΑΡ. 4-8

1. Ποιο είναι το βαθύτερο αίτιο της κατηγορίας κατά του Μαντιθέου;

Οι κατηγοροί προσπάθησαν να πείσουν τους δικαστές ότι κατηγορήσαν το Μαντίθεο ως ανάξιο για το βουλευτικό αξίωμα, επειδή πίστευαν ότι δεν είχε δημοκρατικό ήθος μια και χρημάτισε, όπως υποστήριξαν, ιππέας την περίοδο των τριάκοντα και υπήρξε συνεργάτης τους. Εμφανίστηκαν ως ευαίσθητοι δημοκράτες, που δεν ανέχονταν να γίνει μέλος της βουλής ένας ολιγαρχικός, εχθρός της δημοκρατίας. Ο Μαντίθεος όμως απέδειξε ότι ήταν ανυπόστατες οι κατηγορίες εις βάρος του και γι' αυτό υποστηρίζει ότι οι κατηγοροί κινήθηκαν εναντίον του από κακότητα, όπως αναφέρει στην παρ. 1 του λόγου. Οι κατηγοροί, κατά τον πελάτη του Λυσία, κινούμενοι από κακότητα και μοχθηρία, έφτασαν στο σημείο να διατυπώσουν ανόητους ισχυρισμούς και να τον κατασυκοφαντήσουν με ασύστολα ψεύδη. Γι' αυτό και στην παρ. 1 αυτοχαρακτηρίστηκε ως άδικα διαβεβλημένος, χαρακτηρισμός που υπονοεί ότι οι κατηγοροί ήταν συκοφάντες. Παρ' όλο που μπορούμε να δεχτούμε ότι ασφαλώς θα έπεισε ο Μαντίθεος τους δικαστές να επικυρώσουν την εκλογή του ως βουλευτή, ωστόσο δε θεωρούμε σωστό να υιοθετήσουμε ανεπιφύλακτα τις απόψεις του όσον αφορά τα κίνητρα των κατηγορών. Ήταν άνθρωπος σοβαρός και Φιλάνθρωπος, αγαπούσε την πατρίδα του, πολέμησε ηρωικά για χάρη της' ήταν όμως και ολιγαρχικός κι αυτό το τελευταίο δεν αποκλείεται να ώθησε τους κατηγορούς του να τον θεωρήσουν εχθρό της δημοκρατίας και, κατά συνέπεια, ανάξιο για το βουλευτικό αξίωμα.

2. Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Μαντίθεος να αναιρέσει την κατηγορία; Ποιο, κατά τη γνώμη σας, έχει τη μεγαλύτερη αποδεικτική ισχύ;

Την κατηγορία ότι **μετέσχε της τότε πολιτείας** την αντέκρουσε με τα εξής επιχειρήματα:

α. Γνωστοποιεί ότι βρισκόταν στον Πόντο την περίοδο που οι τριάκοντα πήραν την εξουσία και στέριωναν τη δικτατορία τους.

β. Επανήλθε στην Αθήνα σε κρίσιμες περιστάσεις, όταν είχε αρχίσει ο αγώνας

για την εκδίωξη των τριάκοντα από την εξουσία και, κατά συνέπεια, θα ήταν παράλογο να εκτεθεί η οικογένειά του σε κινδύνους χάριν των δικτατόρων.

γ. Οι τριάκοντα δεν πρόσφεραν διοικητικές θέσεις σε ανθρώπους που έλειπαν από την Αθήνα κατά την περίοδο που εγκαθίδρυναν τη δικτατορία τους και δεν είχαν αντιδημοκρατική δραστηριότητα. Άλλωστε αφαίρεσαν τα πολιτικά δικαιώματα ακόμη και από μετριοπαθείς πολίτες που ήταν οπαδοί τους και μαζί τους είχαν συνεργαστεί για την κατάλυση της δημοκρατίας.

Την κατηγορία ότι **ίππευε** την περίοδο των τριάκοντα την αντέκρουσε με τα εξής επιχειρήματα:

α. Ήταν νοθευμένη και αναξιόπιστη η εκτεθειμένη σε κοινή θέα πινακίδα που, κατά τους ισχυρισμούς των κατηγορών, περιείχε τα ονόματα όσων είχαν υπηρετήσει στο ιππικό την περίοδο των τριάκοντα.

β. Δεν υπήρχε το όνομά του στον επίσημο κατάλογο των ιππέων που είχαν συντάξει οι Φύλαρχοι με δική τους ευθύνη και με εντολή του λαού και γι' αυτό δεν υποχρεώθηκε να επιστρέψει στο κράτος το επίδομα που επέστρεψαν όσοι είχαν χρηματίσει ιππείς.

γ. Κι αν ακόμη είχε υπηρετήσει στο ιππικό, αυτό δε θα ήταν δίκαιο να αποτελέσει λόγο απόρριψης της υποψηφιότητάς του ως βουλευτή, δεδομένου ότι πολλοί ιππείς της δικτατορίας είχαν γίνει βουλευτές και πολλοί επίσης είχαν εκλεγεί στρατηγοί και ίππαρχοι.

Το πιο ισχυρό επιχείρημα του Μαντιθέου είναι το γεγονός ότι δεν υπήρχε το όνομά του στον επίσημο κατάλογο των ιππέων που είχαν συντάξει οι Φύλαρχοι. Θα ήταν νομικά και ηθικά ανεπίτρεπτο να αγνοήσουν οι δικαστές τον επίσημο αυτό κατάλογο και να βασιστούν σε μια εκτεθειμένη σε κοινή θέα πινακίδα που το περιεχόμενό της ήταν παραποιημένο.

3. μεθισταμένης τῆς πολιτείας: Πότε άλλοτε την εποχή εκείνη καταλύθηκε το δημοκρατικό πολίτευμα των Αθηναίων και πότε στην πρόσφατη ιστορία μας;

Η αθηναϊκή δημοκρατία είχε καταλυθεί για τέσσερις μήνες και το 411 π.Χ. Την είχαν καταλύσει αδίστακτοι ολιγαρχικοί που άσκησαν με τους ενόπλους τους τρομακτική πίεση στο λαό και πέτυχαν να εκλεγεί βουλή από τετρακόσια μέλη με απεριόριστη εκτελεστική εξουσία και να περιοριστεί ο αριθμός των ενεργών πολιτών σε πέντε χιλιάδες, που θα συγκαλούνταν μόνο όταν η βουλή των τετρακοσίων θα το θεωρούσε σκόπιμο. Η κυβέρνηση των τετρακοσίων ποτέ δε συγκάλεσε το σώμα των πέντε χιλιάδων πολιτών, προέβη σε θανατικές εκτελέσεις, εξόρισε τους πολιτικούς αντιπάλους της και δήμευσε τις περιουσίες τους. Οι Αθηναίοι δεν ανέχθηκαν το τυραννικό καθεστώς των τετρακοσίων που άσκησαν την εξουσία μόνο για τέσσερις μήνες, όπως προαναφέρθηκε. Ο αθηναϊκός λαός, λάτρης της δημοκρατίας, τους απομάκρυνε και επανέφερε το δημοκρατικό καθεστώς.

Στην πρόσφατη ιστορία μας το δημοκρατικό καθεστώς της χώρας μας καταλύθηκε την 21η Απριλίου του 1967. Μια ομάδα επίορκων αξιωματικών του στρατού με τα όπλα που τους εμπιστεύθηκε ο ελληνικός λαός και ασκώντας τρομοκρατία εκδίωξαν τη νόμιμη κυβέρνηση της χώρας και αναρριχήθηκαν στην εξουσία. Κατάργησαν θεμελιώδεις διατάξεις του συντάγματος, συνέλαβαν και εξόρισαν χιλιάδες δημοκράτες και δε δίστασαν να θανατώσουν αγωνιστές της δημοκρατίας. Ο ελληνικός λαός αντιστάθηκε όσο του επέτρεπαν οι δυνάμεις του. Τ ο Νοέμβριο του 1973 οργανώθηκε από τους Έλληνες φοιτητές και μαθητές στο Πολυτεχνείο της οδού Πατησίων κορυφαία εκδήλωση διαμαρτυρίας εναντίον της δικτατορίας. Επί τρεις ημέρες οι αγωνιστές της δημοκρατίας ζητούσαν την απομάκρυνση των τυράννων του ελληνικού λαού. Στις 17 Νοέμβρη η δικτατορική κυβέρνηση διέταξε να εκκενωθεί με τη βία το Πολυτεχνείο. Η διαταγή εκτελέστηκε και κατά την επιχείρηση τα όργανα της χούντας σκότωσαν δεκάδες αγωνιστές της δημοκρατίας. Τον Ιούλιο του 1974 οι Τούρκοι εκμεταλλευόμενοι την ανικανότητα της ελληνικής δικτατορικής κυβέρνησης εισέβαλαν στην Κύπρο. Ανίκανοι να αντιμετωπίσουν τις κρίσιμες περιστάσεις οι απριλιανοί

πραξικοπηματίες και υπό την πίεση του ελληνικού λαού αυτοκαταργήθηκαν και παρέδωσαν την εξουσία στους Έλληνες πολιτικούς, που αποκατέστησαν τη δημοκρατία.

4. **δαιτησομένων, καθαιρουμένων, χρωμένους: Να αναλυθούν οι μετοχές.**

Η μετοχή **δαιτησομένων** (παρ. 4) είναι τελική και εξαρτάται από το ρήμα **έξεπεμψε**.

Ισοδυναμεί με την τελική πρόταση: **ἵνα δαιτησάμεθα** (ευκτική του πλάγιου λόγου, επειδή το **έξεπεμψε** είναι ιστορικού χρόνου).

Η μετοχή **καθαιρουμένων** (παρ. 4) είναι χρονική και δηλώνει το πραγματικό στο παρελθόν. Ισοδυναμεί με τη χρονική πρόταση: **ὅτε τά τείχη καθηρεῖτο** (αττική σύνταξη)

Η μετοχή **χρωμένους** (παρ. 8) είναι κατηγορηματική μετοχή που εκφράζει κρίση και πραγματικό γεγονός στο παρόν. Ισοδυναμεί με ειδική πρόταση: **ὅτι και ὑμεῖς ταύτη τῇ γνώμῃ χρῆσθε** που θα είναι αντικείμενο στο ὄρω.

5. **ὡς οὐδείς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε: α. Να αντικατασταθεῖ ἡ ειδική πρόταση ἀπὸ ἰσοδύναμη συντακτικὴ ἐκφραση και β. να τραπεί ἡ σύνταξη σε ενεργητική.**

α. Η παραπάνω ειδική πρόταση (παρ. 8) είναι αντικείμενο στη μετοχή **ἀποδείξας**.

Επειδή το **ἀποδείκνυμι** είναι ρήμα που σημαίνει δείξη, μπορεί να συνταχθεί και με κατηγορηματική μετοχή: **ἀποδείξας οὐδένα ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πεπονθότα** (**οὐδένα**: αντικείμενο στο **ἀποδείξας** που συντάσσεται με αιτιατική και υποκείμενο στην κατηγορηματική μετοχή **πεπονθότα**).

β. παθητική σύνταξη

ὡς οὐδείς (υποκ.) ὑπ' ἐμοῦ (ποιητ. αίτ.) τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε (ρ. παθ. διάθ.)

ενεργητική σύνταξη

ὡς οὐδένα (αντικ.) ἐγώ (υποκ.) τῶν πολιτῶν κακῶς πεποίηκα (ρ. ενεργ. διάθ.)

6. **Να μεταφέρετε στην α.ε. την ακόλουθη έκφραση: Είναι φυσικό να μετέχουμε στους κινδύνους της πόλεως, αλλά είναι ανόητο να συμπάσχουμε με τους εχθρούς της.**

Αρχαία ελληνικά

Εἰκός ἐστι ἡμᾶς μετέχειν τῶν τῆς πόλεως κινδύνων, ἀλλά εὐηθές ἐστὶ συμπάσχειν τοῖς πολεμίοις αὐτοῖς.

7. **Να γραφούν στη ν.ε. λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις ακόλουθες λέξεις: ἐξεπεμψε, καθαιρουμένων, ἐπεδημοῦμεν, μεθισταμένης, ἀφιγμένους, μετέχειν, ἡτίμαζον, χρωμένους.**

α. ἐξεπεμψε: οριστική αορίστου α', ενεργητικής φωνής, γ ενικό πρόσωπο, του ρήματος **ἐκπέμπω**: εκπομπή. Ακολουθούν λέξεις που περιέχουν το θέμα **πέμπ-** ή **πόμπ-** του ρήματος **πέμπω**: πομπός, πομπή, πομπεύω, πομπώδης / παρα-πέμπω, παρα-πομπή, παρα-πεμπτ-

ικός / απο-πέμπω, απο-πομπή / ανα-πέμπω, ανα-πομπή / προ-πέμπω, προ-πομπός / δια-πομπεύω, δια-πόμπευση / νηο-πομπή / ουρανό-πεμπτος / θεό-πεμπτος / ψυχο-πομπός / απο-διο-πομπαίος (τράγος).

β. **καθαιρουμένων**: μετοχή ενεστώτα, μέσης φωνής, αρσενικού γένους, γενική πληθυντικού, του ρήματος **καθαίρεσθαι -οὔμαι**: καθαίρεση, καθαιρετικός. Ακολουθούν λέξεις που περιέχουν το θέμα *αίρε-* του *αἰρέω -ῶ* (= πιάνω με το χέρι μου, κυριεύω, συλλαμβάνω) και του μεσοπαθητικού *αἰρέσθαι -οὔμαι* (= εκλέγω, προτιμώ, εκλέγομαι): αἵρεση, αἰρετός (= εκλεγμένος), αἰρετικός / ἀναιρώ, ἀναίρεση, ἀναιρετικός / ἀφαιρώ, ἀφαίρεση, ἀφαιρέτης, ἀφαιρετικός, ἀφαιρετέος / διαίρώ, διαίρεση, διαιρέτης, διαιρετικός, διαιρετέος / ἐξαίρω, ἐξαίρεση, ἐξαιρετικός, ἐξαιρετικά, ἐξαίρετος, ἐξαίρετα, ἐξαιρέτως (ἀνεξαίρετως) / καθαιρώ, καθάιρεση, καθαιρετικός, καθηρημένος / προαιρούμαι (= επιλέγω, προτιμώ), προαίρεση, προαιρετικός / συναίρω, συναίρεση, συνηρημένος / υπεξαίρω, υπεξαίρεση / ἀρχαιρεσίης (= εκλογή αρχών / αντιπροσώπων) / αυτοπροαίρετα.

γ. **ἐπεδημοῦμεν**: οριστική παρατατικού, ενεργητικής φωνής, α' πληθυντικό πρόσωπο, του ρήματος *ἐπιδημέω -ῶ*: ἐπιδημία, ἐπιδημικός, ἐπιδημητικός. Ακολουθούν λέξεις που περιέχουν το θέμα του ουσιαστικού **δήμος**, που το περιέχει και το *ἐπιδημῶ*: δημότης, συνδημότης / δημοτολόγιο ἀπόδημος, ἀποδημῶ, ἀποδημία, ἀποδημητικός / ἐνδημῶ, ἐνδημία / ἐκδημῶ, ἐκδημία / παρεπιδημῶ, παρεπιδημία / δημόσιος, δημοσίως (ἐπίρρ.), δημόσια (ἐπίρρ.), δημοσιεύω, δημοσίευμα, δημοσίευση, δημοσιότητα / δημοσιογράφος, δημοσιογραφῶ, δημοσιογραφία / δημοσιοποιῶ, δημοσιοποίηση / δημαγωγός, δημαγωγῶ, δημαγωγία, δημαγωγικός.

δ. **μεθισταμένης**: μετοχή παθητικού ενεστώτα, θηλυκού γένους, γενική ενικού, του ρήματος **μεθ-ίσταμαι (μετά+ίσταμαι)**: μετάσταση, μεταστατικός, ο μεταστάς (= αυτός που ἔφυγε ἀπό τη ζωή). Ακολουθούν λέξεις που περιέχουν το θέμα *στη-* ή *στα-* του *ἵστημι-ἵσταμαι*: σταματῶ στήνω στέκω, εὐ-σταθής > εὐστάθεια ἀ-σταθής > ἀ-στάθεια ἀ-στατος, σταθερός > σταθερότητα στάσ-ιμος > στασιμότητα στατικός, στητός, ιστός > ιστίο στάθμη, σταθμός > σταθμεύω σταθμά, σταμνί, στάση < στάσις στασιάζω < στάσις στασίδι, σταυρός, στήλη, στοά, ἀνασταίνω, ἀνάσταση / ἀναστατώνω, ἀναστάτωση / ἀνθίσταμαι, ἀντίσταση / ἀποκαθιστῶ, ἀποκατάσταση / ἀΦ-ίσταμαι, ἀπόσταση, ἀπόστημα (= πυώδης φλεγμονή) / ἀποστατῶ, ἀποστασία / διίσταμαι, διάσταση, διάστημα / ἐν-ίσταμαι, ἐνσταση / ἐξίσταμαι, ἐκσταση, ἐκστατικός / παριστάνω, παράσταση, παραστατικό ς / προ-ίσταμαι, προϊστάμενος / προστάτης, προστατεύω, προστασία.

ε. **ἀφικνέμενος**: μετοχή μέσου παρακειμένου, αρσενικού γένους, αιτιατική πληθυντικού, του ρήματος **ἀφικνέσθαι -οὔμαι** < ἀφίξη, ἀφικθείς στη φράση **ἄρτι ἀφικθείς** (= που ἔφτασε πριν ἀπό λίγο). Ακολουθούν λέξεις που ἔχουν τη ρίζα *ίκ-* του ρήματος *ἀφ-ικ-νέσθαι -οὔμαι*: ἰκέτης, ἰκετεύω, ἰκετευτικός, ἰκεσία / ἐφ-ικ-τός (= κατορθωτός, πραγματοποιήσιμος) ΑΝΤ. ἀν-ἐφ-ικ-τος (= ἀκατόρθωτος) / ἰκ-ανός (ΑΝΤ. ἀν-ἰκ-ανος), ἰκανότητα (ΑΝΤ. ἀν-ἰκ-ανότητα) / ἰκανοποιῶ, ἰκανοποίηση / προίκα, προικίζω, προικῶς, προικοθήρας.

στ. **μετέχειν**: ἀπαρέμφατο ενεστώτα, ενεργητικής φωνής, του ρήματος **μετέχω (μετά+έχω)**: μετοχή, μέτοχος, μετοχικός.

ζ. **ήτιμαζον**: οριστική παρατατικού, ενεργητικής φωνής, γ πληθυντικό πρόσωπο, του ρήματος **άτιμάζω**: ατιμασμός, ατίμασμα, ατιμαστικός / άτιμος, ατιμία, ατίμωση, ατιμωτικός. Ακολουθούν λέξεις που έχουν κι αυτές το θέμα της λέξης τιμή: τιμώ, τίμημα, τιμητής, τιμητικός, τίμιος, τίμια (επίρρ.), τιμότητα / εκτιμώ, εκτίμηση, εκτιμητής / προτιμώ, προτίμηση / ανατιμώ, ανατίμηση / διατιμώ, διατίμηση / επιτιμώ, επιτίμηση, επιτιμητής, επιτιμητικός / αποτιμώ, αποτίμηση / υποτιμώ, υποτίμηση, υποτιμητής, υποτιμητικός / υπερτιμώ, υπερτίμηση / τιμαλφή, τα / τιμάριθμος / τιμοκατάλογος / τιμολόγιο, τιμολογώ, τιμολόγηση / ισότιμος, ισοτιμία / επίτιμος / ομότιμος / έντιμος / μισοτιμής(επίρρ.) / αντίτιμο.

η. **χρωμένους**: μετοχή ενεστώτα, μέσης φωνής, αρσενικού γένους, αιτιατική πληθυντικού, του αποθετικού ρήματος **χρήομαι -ῶμαι**: χρήμα, χρηματίζω, χρηματιστής, χρηματιστήριο / χρήση, κατάχρηση, χρήσιμος, χρησιμότητα, χρησιμεύω / χρηστός" ANT. άχρηστος (φράση: χρηστά ήθη), χρηστότητα, χρηστικός / χρηματαγορά / χρηματοδότης, χρηματοδοτώ, χρηματοδότηση / χρηματοκιβώτιο / χρηματομεσίτης / χρηματοφυλάκιο, χρηματοφύλακας / χρησιμοθήρας, χρησιμοθηρικός, χρησιμοθηρία / χρησιμοποιοῦ, χρησιμοποίηση, χρησιμοποίησιμος.

8. μεθισταμένης, μεταδιδόναι: α. Να γίνει χρονική αντικατάσταση και β. να γραφεί το β' ενικό πρόσωπο του ενεστώτα και του αορίστου β' σε όλες τις εγκλίσεις.

α. Χρονική αντικατάσταση

Ενεστώτας: **μεθισταμένης**

Μέσος μέλλοντας: **μεταστησομένης**

Παθητικός μέλλοντας α' : **μετασταθησομένης**

Μέσος αόριστος α' : **μεταστησαμένης**

Αόριστος β' : **μεταστάσης**

Παθητικός αόριστος α' : **μετασταθείσης**

Παρακείμενος: **μεθεστηκυίας και μεθεστώσης**

Ενεστώτας: μεταδιδόναι

Μέλλοντας : μεταδώσειν

Αόριστος β' : μεταδοῦναι

Παρακείμενος: μεταδεδωκέναι

β. Εγκλιτική αντικατάσταση

	Ενεστώτας		Αόριστος β'	
Οριστική	μεθίστασαι	μεταδίδως	μετέστης	μετέδωκας
Υποτακτική	μεθιστῇ	μεταδιδῶς	μεταστῆς	μεταδῶς
Ευκτική	μεθισταῖο	μεταδιδοίης	μετασταίης	μεταδοίης
Προστακτική	μεθίστασο (μεθίστω)	μεταδίδου	μετάστηθι	μετάδος
Απαρέμφατο	μεθίστασθαι	μεταδιδόναι	μεταστῆναι	μεταδοῦναι
Μετοχή	μεθιστάμενος	μεταδιδούς	μεταστάς	μεταδούς
	μεθισταμένη	μεταδιδούσα	μεταστᾶσα	μεταδοῦσα
	μεθιστάμενον	μεταδιδόν	μεταστάν	μεταδόν

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 9-11

ΚΕΙΜΕΝΟ

[9] περὶ μὲν τοίνυν αὐτῆς τῆς αἰτίας οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν: δοκεῖ δέ μοι, ὦ βουλή, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἀγῶσι περὶ αὐτῶν μόνων τῶν κατηγορημένων προσήκειν ἀπολογεῖσθαι, ἐν δὲ ταῖς δοκιμασίαις δίκαιον εἶναι παντὸς τοῦ βίου λόγον διδόναι. δέομαι οὖν ὑμῶν μετ' εὐνοίας ἀκροάσασθαι μου. ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπολογίαν ὥς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων.

[10] ἐγὼ γὰρ πρῶτον μὲν, οὐσίας μοι οὐ πολλῆς καταλειφθείσης διὰ τὰς συμφορὰς καὶ τὰς τοῦ πατρὸς καὶ τὰς τῆς πόλεως, δύο μὲν ἀδελφὰς ἐξέδωκα ἐπιδούς τριάκοντα μνᾶς ἑκατέρᾳ, πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνειμάμην ὥστ' ἐκεῖνον πλεον ὁμολογεῖν ἔχειν ἐμοῦ τῶν πατρῶων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὕτως βεβίωκα ὥστε μηδεπώποτε μοι μηδὲ πρὸς ἓνα μηδὲν ἔγκλημα γενέσθαι.

[11] καὶ τὰ μὲν ἴδια οὕτως διώκηκα: περὶ δὲ τῶν κοινῶν μοι μέγιστον ἡγοῦμαι τεκμήριον εἶναι τῆς ἐμῆς ἐπιεικείας, ὅτι τῶν νεωτέρων ὅσοι περὶ κύβους ἢ πότους ἢ [περὶ] τὰς τοιαύτας ἀκολασίας τυγχάνουσι τὰς διατριβὰς ποιούμενοι, πάντας αὐτοὺς ὄψεσθαι μοι διαφόρους ὄντας, καὶ πλεῖστα τούτους περὶ ἐμοῦ λογοποιοῦντας καὶ ψευδομένους. καίτοι δῆλον ὅτι, εἰ τῶν αὐτῶν ἐπεθυμοῦμεν, οὐκ ἂν τοιαύτην γνώμην εἶχον περὶ ἐμοῦ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[9] Σχετικά λοιπόν με αυτήν την κατηγορία δεν γνωρίζω για ποιο λόγο πρέπει να μιλήσω περισσότερο. Έχω τη γνώμη ωστόσο, βουλευτές, ότι σε άλλες δίκες αρμόζει ν' απολογείται κάποιος μόνο για τις συγκεκριμένες κατηγορίες, στις δοκιμασίες όμως είναι δίκαιο να λογοδοτεί για όλη τη ζωή του. Σας παρακαλώ λοιπόν να με ακούσετε με ευνοϊκή διάθεση. Θα κάνω μάλιστα την απολογία μου όσο μπορώ πιο σύντομα.

[10] Εγώ λοιπόν πρώτα, ενώ δεν μου απέμεινε πολλή περιουσία εξαιτίας των συμφορών και του πατέρα μου και της πόλης, πάντρεψα δύο αδελφές δίνοντας προίκα τριάντα μνες σε καθεμία, έπειτα μοίρασα με τον αδελφό μου την πατρική περιουσία, έτσι ώστε εκείνος να ομολογεί ότι έχει περισσότερα από όσα έχω εγώ από την πατρική περιουσία, και σε σχέση με όλους τους άλλους έχω ζήσει έτσι, ώστε ποτέ μέχρι τώρα να μην έχω δώσει καμιά αφορμή παραπόνου σε κανέναν.

[11] Έτσι λοιπόν έχω ρυθμίσει την ιδιωτική μου ζωή. Όσο για το δημόσιο βίο μου θεωρώ ότι η σημαντικότερη απόδειξη της ευπρέπειάς μου είναι αυτή, ότι δηλαδή όσους από τους νεότερους τυχαίνει να χάνουν τον καιρό τους με τα ζάρια ή τα ποτά ή με παρόμοιες ακολασίες, όλους αυτούς θα τους δείτε να είναι εχθρικοί απέναντί μου και αυτοί να διαδίδουν πάμπολλα ανακριβή λόγια για μένα και ψέματα. Αν και είναι φανερό ότι, αν επιθυμούσαμε τα ίδια πράγματα, δεν θα είχαں για μένα τέτοια γνώμη.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

9 §

Διαφορά τυπικής δίκης απ' τη δοκιμασία: (α) Σε μια τυπική δίκη ο κατηγορούμενος απολογείται μόνο για τις κατηγορίες που του αποδίδονται. (β) Αντίθετα, στη δοκιμασία, ο κατηγορούμενος λογοδοτεί για όλη τη ζωή του και ελέγχεται λεπτομερώς αν είναι άξιος για ν' αναλάβει το λειτούργημα (αξίωμα) για το οποίο εκλέχθηκε. Η δοκιμασία δεν είναι συνήθως μια τυπική και συνοπτική διαδικασία, αλλά μια χρονοβόρα και εξονυχιστική διαδικασία στην οποία ελέγχεται η προσωπικότητα του δοκιμαζόμενου, με σκοπό να διαπιστωθεί αν ο εκλεγμένος άρχοντας είναι και άξιος για το λειτούργημα που πρόκειται να αναλάβει. Ο δοκιμαζόμενος λοιπόν, δεν ελεγχόταν μόνο για κάποιο ορισμένο αδίκημα, όπως συνέβαινε σε μια τυπική δίκη, αλλά και για τη διαγωγή του προς τους θεούς, την οικογένεια και την πολιτεία.

10 §

1. διό τās συμφοράς καί τās τοῦ πατρός καί τās τῆς πόλεως: Οι εκτεταμένες καταστροφές της πόλεως σε έμψυχο και άψυχο υλικό που προκάλεσε ο μακροχρόνιος Πελοποννησιακός πόλεμος (431-404 π.Χ.) επόμενο ήταν να έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις και στις εμπορικές επιχειρήσεις του πατέρα του Μαντίθεου. Η κακή οικονομική κατάσταση του προφανώς τον υποχρέωσε να στείλει τα δυο παιδιά του στον φίλο του Σάτυρο. Φαίνεται επίσης ότι ο Μαντίθεος λόγω των αριστοκρατικών ιδεών του αντιμετώπισε και προβλήματα πολιτικής φύσεως. Αυτές επηρέασαν δυσμενώς την οικονομική κατάσταση και των πολιτών, οι οποίοι έγιναν φτωχότεροι. Γι' αυτό και ο πατέρας του Μαντιθέου δεν άφησε μεγάλη περιουσία στα παιδιά του.

2. δύο μεν ἀδελφάς ἐξέδωκα ἐπίδους Τριάκοντα μνᾶς ἑκατέρᾳ: Ο Μαντίθεος αναφέρεται σε δυο βασικούς κοινωνικούς θεσμούς, του γάμου και τον συνακόλουθο του της προίκας. Ο γάμος ήταν νομικά έγκυρος, αν προηγείτο η πράξη που ονομαζόταν εγγύη, δηλ. η υπόσχεση παράδοσης της γυναίκας από τον πατέρα ή τον αδελφό της στον μέλλοντα σύζυγο της. Η προίκα αποτελούσε συνεισφορά στα έξοδα συντήρησης της γυναίκας και των παιδιών που επρόκειτο να αποκτήσει. Το ποσόν της προίκας συμφωνιόταν κατά την εγγύη. Ο προστάτης της νύφης έδινε ως προίκα χρήματα ή κάποια έκταση γης ή άλλη περιουσία. Αν ένας γάμος λυνόταν με διαζύγιο, η προίκα έπρεπε να επιστραφεί μαζί με την γυναίκα στον πατέρα ή αδελφό τη. Το ίδιο συνέβαινε, αν η γυναίκα πέθαινε άτεκνη. Ο Μαντίθεος, ως μεγαλύτερος αδελφός και αρχηγός του οίκου, μετά τον θάνατο του πατέρα του, πάντρεψε τις δυο αδελφές του, δίνοντας σε κάθε μια προίκα 30 μνων, αρκετά καλή σε σχέση με την περιουσία που κληρονόμησε. Μια συνήθης προίκα ανερχόταν στο ποσό των 30-40 μνων.

Στην Αθήνα σπανιότατα γινόταν γάμος χωρίς προίκα. Ο πατέρας όμως ή ο αδελφός – προστάτης της νύφης δεν ήταν νομικά υποχρεωμένος να δώσει προίκα.

3. πρός τόν ἀδελφόν δ' οὕτως ἐνειμάμην ὥστε... τῶν πατρῶων: Αν κάποιος πέθαινε αφήνοντας περισσότερους από έναν γνήσιους γιους, αυτοί κληρονομούσαν εξίσου όλη την περιουσία του πατέρα τους. Ο μεγαλύτερος γιος δεν είχε κανένα πλεονέκτημα απέναντι των άλλων. Η παραχώρηση μεγαλύτερου μεριδίου στον μικρότερο αδελφό αποτελεί δείγμα της αφίλοκέρδειας του Μαντιθέου.

11 §

1. **περί δε τῶν κοινῶν:** Την επιείκεια που ο Μαντίθεος επέδειξε στη διοίκηση των **ιδίων** είναι λογικό να την επιδείξει και στις **κοινωνικές του σχέσεις** και στην ενασχόληση του με τα κοινά. Γι' αυτό η συμπεριφορά του Αθηναίου πολίτη στην ιδιωτική του ζωή έπαιζε καθοριστικό ρόλο στη δοκιμασία για την ανάληψη ενός δημόσιου αξιώματος. Τα **κοινά** είναι οι δημόσιες υποθέσεις (το αντίθετο του **ἴδια**). Ειδικότερα ο ρήτορας θα αναφερθεί στις κοινωνικές του συναναστροφές, στις δίκες και στην πολεμική του δράση χάριν της πατρίδας του.

2. **περὶ κύβους ἢ πότους ἢ [περὶ] τὰς τοιαύτας ἀκολασίας ... ποιούμενοι:** Πολλοί νεαροί Αθηναίοι περνούσαν τον καιρό τους στα σκιραφεία ή κυβευτήρια παίζοντας ζάρια, και στα καπηλειά. Τα μέρη αυτά εθεωρούντο τόποι διαφθοράς, διότι σύχναζαν κοινές γυναίκες. Ο Ισοκράτης στον λόγο του «Αρεοπαγитικός» (Κεφ. 48-50) κακίζει τη νεολαία της εποχής του για τις κακές αυτές συνήθειες.

3. **περί ἐμοῦ λογοποιοῦντας καί ψευδομένους:** η λογοποιία και ψευδολογία, έννοιες συνώνυμες, χαρακτηρίζαν τους ανθρώπους που σύχναζαν στα σκιραφεία, καπηλειά και λοιπά καταγώγια, και σκοπό είχαν τη διαβολή έντιμων πολιτών.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

11 §

1. **καί τά μέν ἴδια οὕτως διώκηκα:** Με την πρώτη ημιπερίοδο της παρ. 11 ο Μαντίθεος ανακεφαλαιώνει όσα είπε στην παρ. 1 Ο για τον ιδιωτικό του βίο. Το επίρρημα **οὕτως** και το ρήμα **διώκηκα** ξαναφέρνουν στη σκέψη των δικαστών τον εξαίρετο τρόπο με τον οποίο διευθέτησε τις ιδιωτικές του υποθέσεις.

2. **περί δέ τῶν κοινῶν:** Μ' αυτό τον εμπρόθετο προσδιορισμό αρχίζει ο ρήτορας την αφήγηση του δημόσιου βίου του, για τον οποίο θα διαθέσει όλο σχεδόν το υπόλοιπο μέρος του λόγου του. Ακόμη και οι δύο τελευταίες παράγραφοι (20, 21), που θα περίμενε κανείς να έχουν χαρακτήρα επιλογικό, αναφέρονται σε λόγο που εκφώνησε, όταν ήταν πολύ νέος, ενώπιον των συμπολιτών του. Στην αρχή της αφήγησης του δημόσιου βίου του θεωρεί σκόπιμο να προσκομίσει αποδείξεις της σύνεσης και της μετριοπάθειάς του. Κι αυτό το

κάνει, γιατί ξέρει πολύ καλά πόσο εκτιμούσαν οι Αθηναίοι, αλλά και όλοι οι Έλληνες αυτές τις αρετές. Άλλωστε και ο πελάτης του Λυσία στην παρ. 3 έθεσε ως προϋπόθεση για την επικύρωση της εκλογής του ως βουλευτή το να αποδείξει ότι μετρίως βεβίωκε.

3. ὅτι... οὐκ ἂν τοιαύτην γνώμην εἶχον περὶ ἐμοῦ: Σ' αυτό το τμήμα βρίσκεται η πρώτη απόδειξη της μετριοπάθειας του Μαντιθέου. Συγκεκριμένα, ο υποψήφιος βουλευτής υποστηρίζει ότι οι ακόλαστοι νέοι έδειχναν έχθρα απέναντί του και τον κατασυκοφαντούσαν, επειδή ακριβώς τον ζηλοτυπούσαν και τον φθονούσαν λόγω της εντιμότητας και της ανωτερότητάς του. Το επιχείρημα είναι πειστικό, δεδομένου ότι στηρίζεται σε μια πανθομολογούμενη αλήθεια: Οι ενάρετοι προκαλούν τη ζήλια, το φθόνο και το μίσος των διεφθαρμένων. Αποκαλύπτει το βαθύτερο αίτιο των εχθρικών συναισθημάτων που είχαν οι ανήθικοι νέοι προς το Μαντίθεο: Δεν ανέχονταν τη διαφορετικότητα' ήθελαν και οι άλλοι να είναι όμοιοι μ' αυτούς.

4. εἰ τῶν αὐτῶν ἐπεθυμοῦμεν, οὐκ ἂν τοιαύτην γνώμην εἶχον περὶ ἐμοῦ: Ψυχολογικό και πολύ εύστοχο το επιχείρημα. Στηρίζεται στην παλαιά παροιμία *ὅμοιον ὁμοίῳ ἀεί πελάζει*, δηλ. ο όμοιος τον όμοιο πάντα γυρεύει. Η ανωτερότητα όμως του Μαντιθέου κινεί τον φθόνο των αντιπάλων του και αυτός προκαλεί την εις βάρος του διαβολή.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 9 – 13

λέγειν → λέγω

Θέματα: λεγ-, λογ-

Ομόρριζα: λέγω, λογίζομαι, λογαριάζω, συλλέγω, εκλέγω, διαλέγω, επιλέγω, καταλέγω, συγκαταλέγω / λέξη, λεκτικό, λεξικό, λόγος, λόγια, λογική, λογικό, λογιστής, λογιστική, λογαριασμός, λογάριασμα / συλλογή, συλλέκτης, σύλλογος, εκλογή, διαλογή, επιλογή, κατάλογος / λόγιος, λογικός, λογιστικός / συλλεκτικός, συλλογικός...

διδόναι → δίδωμι

Θέματα: δο-, δω-

Ομόρριζα: παραδίδω, αποδίδω, αντιδίδω, ενδίδω, επιδίδομαι, προσδίδω, διαδίδω, προδίδω, τροφοδοτώ, λογοδοτώ, εξουσιοδοτώ, επιδοτώ, δωρίζω. Δωροδοκώ / δότης, δόση, δοτική, εκδότης, έκδοση, εκδοτήριο, μετάδοση, αναμεταδότης, καταδότης, παράδοση, απόδοση, επίδοση, τροφοδοσία, αντίδοτο, ασυδοσία / δώρο, αντίδωρο, δωρεά, δωρητής, δωσίλογος / εκδοτικός, ανέκδοτος, μεταδοτικό, αμετάδοτος, ενδοτικός, ανένδοτος, προδοτικός, ασύδοτος, αιμοδοτικός.

δύνωμαι < δύναμαι

Θέμα: δυν-α

Ομόρριζα: δύναμαι, δυναμώνω, ενδυναμώνω, δυναμιτίζω, δυναστεύω / δύναμη, δυναμισμός, δυναμικό, δυναμικότητα, δυνατότητα, δυνάμωμα, ενδυνάμωση, δυναμίτης, δυνάστης, δυναστεία / δυνατός, δυναμικός, δυνητικός, δυναμωτικός, δυναστικός / δυνατά, δυναμικά.

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 12-13

ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[12] ἔτι δ', ὦ βουλὴ, οὐδεὶς ἂν ἀποδείξαι περὶ ἐμοῦ δύναίτο οὔτε δίκην αἰσχρὰν οὔτε γραφὴν οὔτε εἰσαγγελίαν γεγενημένην· καίτοι ἑτέρους ὁρᾷτε πολλάκις εἰς τοιούτους ἀγῶνας καθεστηκότας. πρὸς τοίνυν τὰς στρατείας καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς πρὸς τοὺς πολεμίους σκέψασθε οἷον ἐμαυτὸν παρέχω τῇ πόλει.

[13] πρῶτον μὲν γάρ, ὅτε τὴν συμμαχίαν ἐποιήσασθε πρὸς [τοὺς] Βοιωτοὺς καὶ εἰς Ἀλίαρτον ἔδει βοηθεῖν, ὑπὸ Ὁρθοβούλου κατειλεγμένος ἱππεύειν, ἐπειδὴ πάντας ἐώρων τοῖς μὲν ἱππεύουσιν ἀσφάλειαν εἶναι δεῖν νομίζοντας, τοῖς δ' ὀπλίταις κίνδυνον ἡγουμένους, ἑτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον ἐγὼ προσελθὼν ἔφην τῷ Ὁρθοβούλῳ ἐξαλείψαί με ἐκ τοῦ καταλόγου, ἡγούμενος αἰσχρὸν εἶναι τοῦ πλήθους μέλλοντος κινδυνεύειν ἄδειαν ἐμαυτῷ παρασκευάσαντα στρατεύεσθαι. καὶ μοι ἀνάβηθι, Ὁρθόβουλε.

[12] Επιπλέον, βουλευτές, κανείς δεν θα μπορούσε ν' αποδείξει ότι έχει γίνει εναντίον μου ούτε ιδιωτική δίκη που ντροπιάζει, ούτε έγγραφη καταγγελία ούτε επίσης μήνυση για δημόσιο αδίκημα. Εντούτοις βλέπετε άλλους να έχουν εμπλακεί πολλές φορές σε τέτοιους δικαστικούς αγώνες. Αναλογιστείτε επίσης σχετικά με τις εκστρατείες και τους κινδύνους εναντίον των εχθρών πόσο πρόθυμα εκπληρώνω το καθήκον μου προς την πατρίδα.

[13] Πρώτα - πρώτα βέβαια, όταν κάνατε τη συμμαχία με τους Βοιωτούς, και έπρεπε να τους βοηθήσετε στην Αλίαρτο, αν και είχα γραφτεί στον κατάλογο από τον Ορθόβουλο, για να υπηρετώ ως ιππέας, επειδή έβλεπα ότι όλοι πίστευαν ότι έπρεπε να υπάρχει ασφάλεια στο ιππικό, ενώ αντίθετα πίστευαν (ότι έπρεπε να υπάρχει) κίνδυνος στο πεζικό, αν και άλλοι κατατάχτηκαν στο ιππικό, χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία κατά παράβαση του νόμου, εγώ πήγα και είπα στον Ορθόβουλο να με διαγράψει από τον κατάλογο, επειδή πίστευα ότι είναι ντροπή, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του λαού επρόκειτο να διακινδυνεύσει, εγώ να πάρω μέρος στην εκστρατεία παίρνοντας μέτρα ασφαλείας για τον εαυτό μου. Σε παρακαλώ, Ορθόβουλε, ανέβα στο βήμα.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

12 §

1. **δίκη:** Στην Αθήνα δίκη λεγόταν η ιδιωτική δίκη (αγών ίδιος). Δίκη μπορούσε να κινήσει ως ενάγων (κατήγορος) μόνον άνδρας, ελεύθερος, ενήλικας και επίτιμος (με πολιτικά δικαιώματα), εφόσον νόμιζε ότι αδικείται.

2. **γραφή:** Ήταν ο πιο συνηθισμένος τύπος δημόσιας δίκης. Ονομαζόταν έτσι διότι, όπως φαίνεται, αρχικά ήταν ο μόνος τύπος υπόθεσης, όπου η καταγγελία έπρεπε να υποβληθεί εγγράφως. Οι δημόσιες δίκες αφορούσαν αδικήματα τα οποία έθιγαν το σύνολο της κοινότητας, όπως π.χ. η προδοσία, η λιποταξία ή η κατάχρηση δημοσίου χρήματος.

3. **εισαγγελία:** Η εισαγγελία στην Αθήνα ήταν δημόσια κατηγορία ή καταγγελία για σοβαρότατα δημόσια αδικήματα που αφορούσαν την ασφάλεια του κράτους (προδοσία, συνωμοσία κ.λ.π.). Εισαγόταν πρώτα στη Βουλή των πεντακοσίων, η οποία επέβαλλε στον ένοχο πρόστιμο μέχρι 500 δρχ. Για αυστηρότερη ποινή παρέπεμπε την υπόθεση για εκδίκαση στην Εκκλησία του δήμου ή στην Ηλιαία. Η Εκκλησία έκρινε μόνον τις πολιτικές υποθέσεις. Τον 4^ο π.Χ. αιώνα η χρήση της εισαγγελίας γενικεύθηκε και για υποθέσεις ήσσονος σημασίας.

4. **καίτοι έτέρους όρᾶτε πολλάκις εις τοιούτους αγῶνας καθεστηκότας:** Οι Αθηναίοι ήταν φιλόδοκοι και για ασήμαντα πολλές φορές ζητήματα κατέφευγαν στα δικαστήρια.

13 §

1. **ὅτε τήν συμμαχίαν ἐποιήσασθε πρός [τούς] Βοιωτούς:** Πρόκειται για τη συμμαχία που συνομολογήθηκε το 395 π.Χ. μεταξύ Αθηναίων και Βοιωτών, η οποία στρεφόταν κατά των Λακεδαιμονίων. Ο Θρασύβουλος διάβασε το ψήφισμα στους Θηβαίους πρέσβεις για την από κοινού αντιμετώπιση των Λακεδαιμονίων.

2. **εις Ἀλιάρτον:** Πόλη της Βοιωτίας κοντά στην Κωπαΐδα. Στη μάχη που έγινε εκεί νίκησαν οι Αλιάρτιοι και οι Θηβαίοι τον Σπαρτιάτη Λύσανδρο που οδηγούσε τον στρατό των Φωκέων και του Ορχομενού. Ο Λύσανδρος σκοτώθηκε αφήνοντας 1.000 νεκρούς στο πεδίο της μάχης και οι νικητές έστησαν τρόπαιο.

3. **ὑπό Ὁρθοβούλου:** Ως φύλαρχος της Ακαμαντίδος φυλής, στην οποία ανήκε ο Μαντίθεος, ο Ορθόβουλος κρατούσε τον κατάλογο των ιππέων.

4. **τοῖς μεν ἱππεύουσιν ... τοὺς δ' ὀπλίτας διακινδυνεύσειν ἡγουμένους:** Οι ιππεῖς των Αθηναίων και Βοιωτών θα είχαν ευκολότερο έργο, διότι και πολλοί και ικανοί ήταν, ενώ το ιππικό των Λακεδαιμονίων δεν ήταν αξιόμαχο. Αντίθετα οι οπλίτες θα αντιμετώπιζαν σοβαρούς κινδύνους λόγω της ισχύος του εχθρικού πεζικού.

5. ἑτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκίμαστων παρὰ τὸν νόμον: Στην αρχή κάθε χρόνου η Βουλή δοκίμαζε τους ιππείς και τους ἵππους, τιμωρώντας αυτόν που δε διατηρούσε σε καλή κατάσταση τον ἵππο του. Τους δοκιμασμένους από τη βουλή ιππείς οι στρατηγοί δεν είχαν εξουσία να τους τοποθετήσουν στο πεζικό. Οι αδοκίμαστοι δεν είχαν το δικαίωμα να στρατεύονται με τους ιππείς · αν όμως κάποιος αδοκίμαστος ἵππευε, καταδικαζόταν σε ατιμία και δημευόταν η περιουσία του. Στην εκστρατεία που έγινε στην Αλίαρτο ορισμένοι οπλίτες Αθηναῖοι με δική τους πρωτοβουλία κατατάχτηκαν παράνομα στο ιππικό, επειδή φοβόντουσαν να αντιμετωπίσουν το ισχυρότατο, όπως προαναφέραμε, πεζικό των Λακεδαιμονίων. Η ενέργειά τους αυτή ήταν παράνομη, γιατί δεν είχαν υποστεί την εξέταση που απαιτούσε ο νόμος για όσους επρόκειτο να καταταγούν στο ιππικό.

 Το ήθος του Μαντιθέου μέσα από αντιθέσεις:

(α) Μολονότι κληρονόμησε απ' τον πατέρα του πολύ μικρή περιουσία, προίκισε τις δύο αδερφές του δίνοντας τριάντα μνες στην καθεμιά ως προίκα. Έτσι έδειξε την αγάπη και το ενδιαφέρον του για τις αδερφές του, χωρίς βέβαια να είναι υποχρεωμένος απ' το αττικό δίκαιο να δώσει προίκα στις αδερφές του.

(β) Μοίρασε με τον μικρότερο αδελφό του την πατρική περιουσία, δίνοντας περισσότερα στον αδερφό του, ο οποίος παραδέχεται και ομολογεί ότι πήρε το μεγαλύτερο μερίδιο απ' την πατρική τους περιουσία. Έτσι ο Μαντίθεος έδειξε έμπρακτα την αδελφική του αγάπη και την αφιλοκέρδειά του.

(γ) Τήρησε άψογη στάση απέναντι στους συμπολίτες του, αφού κανείς μέχρι τότε δεν είχε διατυπώσει κανένα παράπονο εναντίον του. Είναι αξιέπαινος, διότι δεν πήγε στο δικαστήριο, ούτε ως κατήγορος ούτε ως κατηγορούμενος.

(δ) Αντίθετα, με πολλούς άλλους νέους της εποχής του δεν έχανε τον καιρό του στους τόπους της διαφθοράς. Γι' αυτό πολλοί από τους άσωτους και διεφθαρμένους νέους Αθηναίους τον μισούν, τον φθονούν και τον συκοφαντούν. Επομένως, η ηθική ιδιωτική του ζωή αποτελεί εγγύηση και για τη δημόσια ζωή του. Είναι άξιος για το βουλευτικό αξίωμα, αφού τον κατηγορούν ως ανάξιο οι άσωτοι νέοι της εποχής του.

(ε) Δεν είναι φιλόδικος, όπως συμβαίνει με πολλούς Αθηναίους πολίτες. Κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι έχει υποβληθεί σε βάρος του δίκη ή γραφή ή εισαγγελία. Επειδή δεν έχει αναμειχθεί σε δικαστικούς αγώνες, είναι άξιος επαίνου. Άλλωστε όλοι οι Αθηναῖοι επαινούν όποιον δεν πήγαινε στα δικαστήρια. Το ηθικό αυτό επιχείρημα του Μαντιθέου πιστοποιεί ότι ο δοκιμαζόμενος είναι άξιος για το βουλευτικό αξίωμα.

(στ) Στην εκστρατεία στην Αλίαρτο ο Μαντίθεος απέδειξε ότι είναι αξιοζήλευτη η στρατιωτική του ζωή. Διότι ζήτησε απ' τον φύλαρχο της φυλής του, Ορθόβουλο, να πολεμήσει ως οπλίτης, ενώ ήταν ιππέας. Προτίμησε να κινδυνεύσει ως οπλίτης εναντίον του αήττητου μέχρι τότε σπαρτιατικού πεζικού παρά να είναι ασφαλής ιππέας, συμμετέχοντας στο ισχυρό και πολυάριθμο ιππικό των Βοιωτών.

 Το «πάθος» των βουλευτών:

Τα **ρητορικά πάθη** είναι συγκινησιακές καταστάσεις. Με αυτά ο ομιλητής δεν απευθύνεται στη λογική, αλλά στο συναίσθημα των ακροατών και επιδιώκει:

(1) τη συμπάθεια για τον ίδιο,

(2) την αντιπάθεια για τον αντίπαλο ή

(3) και τα δύο.

Με την παθοποιία ο ρήτορας προσπαθεί να μεταγγίσει στους ακροατές τα συναισθήματα που θέλει για τον εαυτό του και για τον αντίπαλο. Εδώ:

(α) Ο Μαντίθεος προσπαθεί να κερδίσει την εύνοια των βουλευτών, τονίζοντας την εντιμότητά του. Προβάλλει τον εαυτό του ως φιλήσυχο, τίμιο, συνεπή και ηθικό πολίτη στη δημόσια ζωή του σε αντίθεση με τους κατηγορούς του.

(β) Ο Μαντίθεος δημιουργεί καλή εντύπωση στους βουλευτές για τον ηθικό χαρακτήρα του και αρνητική για τους ανήθικους κατηγορούς του. Έτσι, προσπαθεί να κερδίσει τη συμπάθεια των βουλευτών για τον εαυτό του και να προκαλέσει την αντιπάθεια τους για τους κατηγορούς του.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 12-13

- **εισ-αγγελίαν** → αγγέλλω

Θέμα: αγγελ-

Ομόρριζα: αγγέλλω, προαγγέλλω, αναγγέλλω, προαναγγέλλω, εξαγγέλλω, παραγγέλλω, απαγγέλλω, καταγγέλλω, διαγγέλλω, επαγγέλλομαι (υπόσχομαι) / άγγελος, άγγελμα, αγγελία, αγγελτήριο, προαγγελία, προάγγελος, εξαγγελος, απαγγελία, καταγγελία, παραγγελία, διάγγελμα, εισαγγελία, επάγγελμα, επαγγελία / αγγελιαφόρος, ευαγγελιστής / παραγγελιοδότης

- **γεγεννημένην** → γίγνομαι = γίνομαι, γεννιέμαι, συμβαίνω

Θέματα: γεν-, γον-, γν-, γενν-

Ομόρριζα: γένος, γενέτειρα, γένεση, γενέσιο, γενεά, γενιά, γενεαλογία, γενέθλια, ευγένεια, αγένεια, συγγένεια, οικογένεια / γενικός, γενετικός, γενεσιουργός, ευγενής, συγγενής, εγγενής, ενδογενής, πρωτογενής, γόνος, γονέας, γονίδια, απόγονος / γόνιμος, γονικός, παθογόνος, ρυπογόνος, άγονος, γνήσιος, νεογνό, γνησιότητα, γεννώ / γέννα, γέννηση, γέννημα, γενναιότητα, υπο-γεννητικότητα / γενναίος.

- **έώρων** → οράω- ω

Θέματα: ορ-, οπ-, (ε)ιδ-

Ομόρριζα: όραση, ενόραση, όραμα, παρόραμα, οραματίζομαι, ορατότητα, οραματιστής, ορατός, αόρατος, αδιόρατος, διορατικός, προορατικός, μάτι (ομμάτιον, ομμα), οπτική, όψη, άποψη, πρόσοψη, προοπτική, έποψη, επόπτης, εποπτεία, προσωπίδα, διόπτρα (= κύαλι), υπερόπτης, υπεροψία, μέτωπο, πρεσβυωπία, μυωπία, οφθαλμός, οφθαλμίατρος, οφθαλμαπάτη, είδα, είδος, ίδωμα.

- **παρέχω** → έχω

Θέμα: εχ-, οχ-, σχ-, σχε-, σχη-

Ομόρριζα: έχω, ανέχομαι, αντέχω, απέχω, εξέχω, κατέχω, μετέχω, περιέχω, προέχω, προσέχω, υπερέχω, υπέχω, συνέχω, παρέχω / έξη, μέθεξη, σχέση, σχήμα, σχέδιο, σχολή, ασχολία, εχεμύθεια, ανοχή, αντοχή, αποχή, ενοχή, κατοχή, περιοχή, προσοχή, υπεροχή, παροχή/ ανεκτικός, ανθεκτικός, σχεδόν, καθεξής.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΠΑΡ. 9-13

1. Σε τι διαφέρει μια τυπική δίκη από τη δοκιμασία ;

Σε μια τυπική δίκη ο κατηγορος προσπαθεί να αποδείξει ότι το κατηγορητήριο ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και μ' αυτό τον τρόπο να επιτύχει την ενοχή του κατηγορουμένου. Από την άλλη μεριά ο κατηγορούμενος επικεντρώνει όλο το ενδιαφέρον του στο κατηγορητήριο και η απολογία του αναφέρεται αποκλειστικά στις κατηγορίες που

έχουν διατυπωθεί εις βάρος του. Αυτή την άποψη εξέφρασε και ο Μαντίθεος στην παρ. 9. Στις δοκιμασίες όμως, όπως ανέφερε και ο ρήτορας στην παρ. 9, ο «δοκιμαζόμενος» ήταν υποχρεωμένος να αναφερθεί σε όλη τη ζωή του. Συγκεκριμένα, είχε την υποχρέωση να αποδείξει ότι ήταν Αθηναίος πολίτης, σεβόταν τους γονείς του, είχε εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, πλήρωνε τους φόρους και εκτελούσε τα θρησκευτικά του καθήκοντα. Πέρα απ' αυτά, γινόταν συνολικός έλεγχος της προσωπικότητας του υποψήφιου κρατικού λειτουργού και του τρόπου της ζωής του τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, για να διαπιστωθεί αν ήταν κατάλληλος και άξιος για το αξίωμα στο οποίο είχε εκλεγεί.

2. Τι υπόσχεται ο Μαντίθεος στους βουλευτές και ποια η αιτία και ο σκοπός της υπόσχεσης ;

Ο Μαντίθεος στο τέλος της παρ. 9 έδωσε την ακόλουθη υπόσχεση: **ποιήσομαι δέ τήν ἀπολογίαν ὡς ἂν δύνωμαι διὰ βραχυτάτων**. Υπόσχεται δηλαδή ότι θα είναι πολύ σύντομος κατά την αφήγηση του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου του. Τα αίτια αυτής της υπόσχεσης είναι τα εξής:

- α.** Θέλει να καταστήσει σαφές στους δικαστές ότι δεν πρόκειται να τους κουράσει.
- β.** Θέλει να δείξει στους δικαστές τη μεγάλη του αυτοπεποίθηση και την καθαρή του συνείδηση, που τον κάνει να πιστεύει ότι δε χρειάζονται πολλά λόγια, περίτεχνα σχήματα και ρητορική δεινότητα, για να αφηγηθεί τη ζωή του που είναι απλή, ολοκάθαρη και ολοφώτεινη.

Όσον αφορά τους σκοπούς, με την παραπάνω υπόσχεση ο ρήτορας επιδιώκει:

- α.** Να προκαλέσει ικανοποίηση στους δικαστές, μια και η σύντομη αγόρευση δεν τους κούραζε και τους διευκόλυνε στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους.
- β.** Να κερδίσει τη συμπάθεια των δικαστών, για να τον παρακολουθήσουν **μετ' εὐνοίας**. Αυτή την παράκληση άλλωστε την υπέβαλε και στην περίοδο **δέομαι οὖν ὑμῶν μετ' εὐνοίας ἀκροάσασθαι μου** (παρ. 9).

3. Το ήθος του Μαντιθέου αναδεικνύεται μέσα από αντιθέσεις. Να τις επισημάνετε.

παρ. 10: οὐσίας μοι οὐ πολλῆς καταλειφθείσης (α' σκέλος)- δύο μὲν ἀδελφάς ἐξέδωκα, πρὸς τὸν ἀδελφόν δ' οὕτως ἐνειμάμην ὥστε... (β' σκέλος).

παρ. 11: τῶν νεωτέρων ὅσοι. καὶ ψευδομένους (α' σκέλος)- καίτοι δῆλον ὅτι εἶ.. εἶχον περὶ ἐμοῦ (β' σκέλος).

παρ. 12: ἔτι δ', ὧ βουλῇ, οὐδεὶς... γεγεννημένην (α' σκέλος) - καίτοι... καθεστηκότας (β' σκέλος).

παρ. 13: ὑπὸ Ὁρθοβούλου κατειλεγμένος ἱππεύειν, ἐτέρων ἀναβάντων ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον (α' σκέλος με πολλές εναντιώσεις) – ἐγὼ προσελθὼν... ἐκ τοῦ καταλόγου (β' σκέλος) / τοῦ πλήθους μέλλοντος κινδυνεύειν (α' σκέλος)- ἄδειαν ἐμαυτῷ παρασκευάσαντα στρατεύεσθαι (β' σκέλος).

5. Ἐφην τῷ Ὁρθοβούλῳ ἐξαλείψαί με ἐκ τοῦ καταλόγου: Να τραπεί ο πλάγιος λόγος σε ευθύ.

Ὁ Ὁρθόβουλε, ἐξάλειψόν με ἐκ τοῦ καταλόγου.

Παρατήρηση: Το τελικό απαρέμφατο *ἐξαλείψαι* είναι του πλάγιου λόγου και εξαρτάται ως αντικείμενο από το *ἔφην*. Τα τελικά απαρέμφατα του πλάγιου λόγου στον ευθύ λόγο γίνονται κύριες προτάσεις επιθυμίας και το ρήμα εξάρτησής τους παραλείπεται.

6. μοι: Ποιες είναι οι συντακτικές του ιδιότητες στο κείμενο;

μοι (παρ. 9): δοτική προσωπική στο απρόσωπο *δοκεῖ*.

μοι (το πρώτο της παρ. 10): αντικείμενο στη μετοχή *καταλειφθείσης*.

μοι (το δεύτερο της παρ. 10): δοτική προσωπική κτητική στο *γενέσθαι*.

μοι (το πρώτο της παρ. 11): δοτική προσωπική κτητική στο *εἶναι*.

μοι (το δεύτερο της παρ. 11): δοτική αντικειμενική στο *διαφόρους* (*διαφέρομαι*+ δοτική = *εχθρεύομαι κάποιον*).

μοι (παρ. 13): δοτική προσωπική ηθική στο *ἀνάβηθι*. (Κατά το σχολικό βιβλίο το *μοι* είναι δοτική προσωπική χαριστική.)

7. ὅτι, πλείω, ἐμαυτῷ: Να κλιθούν στο θηλυκό γένος.

Το θηλυκό γένος στον ενικό αριθμό

Ονομαστική	ἥτις	πλέων ή πλείων	-
Γενική	ἥστινος	πλέονος ή πλείονος	ἐμαυτῆς
Δοτική	ἥτινι	πλέονι ή πλείονι	ἐμαυτῇ
Αιτιατική	ἥτινα	πλέονα, πλέω ή πλείονα, πλείω	ἐμαυτήν
Κλητική	-	πλέον ή πλεῖον	-

Το θηλυκό γένος στον πληθυντικό αριθμό

Ονομαστική	αἵτινες	πλέονες, πλέους ή πλείονες, πλείους	-
Γενική	ῶντινων	πλεόνων ή πλειόνων	ἡμῶν αὐτῶν
Δοτική	αἵστισι(ν)	πλέοσι(ν) ή πλείοσι (ν)	ἡμῖν αὐταῖς
Αιτιατική	ἄστινας	πλέονας, πλέους ή πλείονας, πλείους	ἡμᾶς αὐτάς
Κλητική	-	πλέονες, πλέους ή πλείονες, πλείους	-

8. σκέψασθε, ανάβηθι: Να αντικατασταθούν χρονικά και εγκλιτικά.

Χρονική αντικατάσταση

Ενεστώτας Αόριστος Παρακείμενος	σκοπεῖτε, σκοπεῖσθε σκέψασθε (α')	ἀνάβαινε ἀνάβηθι (β')
	ἔσκεψθε	ἀναβεβηκώς ἴσθι

Εγκλιτική αντικατάσταση

Οριστική	ἐσκέψασθε	ἀνέβης
Υποτακτική	σκέψησθε	ἀναβῆς
Ευκτική	σκέψαισθε	ἀναβαίης
Προστακτική	σκέψασθε	ἀνάβηθι
Απαρέμφατο	σκέψασθαι	ἀναβῆναι
Μετοχές	σκεψάμενος	ἀναβάς
	σκεψαμένη	ἀναβᾶσα
	σκεψάμενον	ἀναβάν

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 14-17

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

[14] Συλλεγέντων τοίνυν τῶν δημοτῶν πρὸ τῆς ἐξόδου, εἰδὼς αὐτῶν ἐνίους πολίτας μὲν χρηστοὺς ὄντας καὶ προθύμους, ἐφοδίων δὲ ἀποροῦντας, εἶπον ὅτι χρή τοὺς ἔχοντας παρέχειν τὰ ἐπιτήδεια τοῖς ἀπόρως διακειμένοις. καὶ οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον τοῖς ἄλλοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔδωκα δυοῖν ἀνδροῖν τριάκοντα δραχμὰς ἑκατέρῳ, οὐχ ὥς πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ἵνα παράδειγμα τοῦτο τοῖς ἄλλοις γένηται. καὶ μοι ἀνάβητε.

[15] Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ὦ βουλή, εἰς Κόρινθον ἐξόδου γενομένης καὶ πάντων προειδόντων ὅτι δεήσει κινδυνεύειν, ἐτέρων ἀναδυομένων ἐγὼ διεπραξάμην ὥστε τῆς πρώτης τεταγμένος μάχεσθαι τοῖς πολεμίοις· καὶ μάλιστα τῆς ἡμετέρας φυλῆς δυστυχησάσης, καὶ πλείστων ἐναποθανόντων ὕστερος ἀνεχώρησα τοῦ σεμνοῦ Στειριῶς τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις δειλίαν ὠνειδικότος.

[16] καὶ οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον μετὰ ταῦτα ἐν Κορίνθῳ χωρίων ἰσχυρῶν κατειλημμένων, ὥστε τοὺς πολεμίους μὴ δύνασθαι παριέναι, Ἀγησιλάου δ' εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλόντος ψηφισαμένων τῶν ἀρχόντων ἀποχωρίσαι τάξεις αἵτινες βοηθήσουσι, φοβουμένων ἀπάντων (εἰκότως, ὦ βουλή· δεινὸν γὰρ ἦν ἀγαπητῶς ὀλίγῳ πρότερον σεσωσμένους ἐφ' ἕτερον κίνδυνον ἰέναι) προσελθὼν ἐγὼ τὸν ταξίαρχον ἐκέλευον ἀκληρωτὶ τὴν ἡμετέραν τάξιν πέμπειν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[14] Ὄταν λοιπὸν συγκεντρώθηκαν οἱ συνδημότες μου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία, ἐπειδὴ γινώριζα ὅτι μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν καλοὶ καὶ πρόθυμοι πολῖτες, ἀλλὰ εἶχαν ἔλλειψη ἀπὸ ἐφόδια, εἶπα ὅτι πρέπει οἱ εὐποροὶ νὰ χορηγοῦν τὰ ἀπαραίτητα στοὺς ἀπόρους. Καὶ αὐτὸ δε το συμβούλευα στοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἔδωσα τριάντα δραχμὲς στὸν καθένα ἀπὸ δύο ἄνδρες, ὅχι ἐπειδὴ εἶχα πολλὰ (χρήματα), ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸ παράδειγμα στοὺς ἄλλους. Ἀνεβείτε γιὰ χάρη μου (στὸ βῆμα).

[15] Μετὰ ἀπ' αὐτά, κύριοι βουλευτές, ὅταν ἐγίνε ἡ ἐκστρατεία στὴν Κόρινθο καὶ ὅλοι ἤξεραν ἀπὸ πρὶν ὅτι θὰ παραστεῖ ἀνάγκη νὰ κινδυνεύσουν, ἐνῶ ἄλλοι ἀπέφευγαν (τὴ μάχη) ἐγὼ κατόρθωσα νὰ πολεμῶ τοὺς ἐχθροὺς παραταγμένος στὴν πρώτη γραμμὴ καὶ μολονότι ἡ δική μας φυλὴ ἠττήθηκε καὶ σκοτώθηκαν πάρα πολλοί, ἀποχώρησα (ἀπὸ τὴ μάχη) μετὰ ἀπὸ τὸν ἀλαζόνα Στειριέα, ὁ ὁποῖος εἶχε κατηγορήσει γιὰ δειλία ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

[16] Καὶ λίγες μέρες ἀργότερα μετὰ ἀπ' αὐτά, ἐπειδὴ εἶχαν καταληφθεῖ οχυρὲς θέσεις στὴν Κόρινθο, με ἀποτέλεσμα νὰ μὴν μποροῦν οἱ ἐχθροὶ νὰ περάσουν, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλε στὴ Βοιωτία, ἀφού οἱ ἄρχοντες ἀποφάσισαν νὰ ἀποσπᾶσουν τάξεις (στρατοῦ) γιὰ νὰ βοηθήσουν, ἀν καὶ ὅλοι γενικά φοβούνταν (δικαιολογημένα, κύριοι βουλευτές γιὰτί ἦταν φοβερό, ἀφού μόλις καὶ μετὰ βίας λίγο πρὶν εἶχαμε σωθεῖ, νὰ ριχτούμε σὲ ἄλλο κίνδυνο) ἐγὼ, ἀφού παρουσιάστηκα, προέτρεπα τὸν

[17] ὥστ' εἴ τινες ὑμῶν ὀργίζονται τοῖς τὰ μὲν τῆς πόλεως ἀξιοῦσι πράττειν, ἐκ δὲ τῶν κινδύνων ἀποδιδράσκουσιν, οὐκ ἂν δικαίως περὶ ἐμοῦ τὴν γνώμην ταύτην ἔχοιεν· οὐ γὰρ μόνον τὰ προσταττόμενα ἐποίουν προθύμως, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύειν ἐτόλμων. καὶ ταῦτ' ἐποίουν οὐχ ὥς οὐ δεινὸν ἡγούμενος εἶναι Λακεδαιμονίοις μάχεσθαι, ἀλλ' ἵνα, εἴ ποτε ἀδίκως εἰς κίνδυνον καθισταίμην, διὰ ταῦτα βελτίων ὑφ' ὑμῶν νομιζόμενος ἀπάντων τῶν δικαίων τυγχάνοιμι. καὶ μοι ἀνάβητε τούτων μάρτυρες.

ταξίαρχο να στείλει το δικό μας τάγμα χωρίς κλήρωση.

[17] Επομένως, αν κάποιοι από σας ὀργίζονται ἐναντίον ἐκείνων που ἔχουν μὲν τὴν ἀξίωση να ἀσχολοῦνται με τὰ δημόσια πράγματα, ὁμως ἀποφεύγουν τοὺς κινδύνους, δὲν μποροῦν να ἔχουν δικαίως αὐτὴ τὴ γνώμη για μένα γιατί ὄχι μόνο ἐκτελούσα τις διαταγές με προθυμία ἀλλὰ καὶ εἶχα τὴν τόλμη να κινδυνεύω. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκανα ὄχι ἐπειδὴ πίστευα πως δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο να πολεμᾷ κανεῖς με τοὺς Λακεδαιμόνιους, ἀλλὰ για να βρῶ ὅλο το δίκιο μου, καθὼς εσεῖς, ἐξαιτίας αὐτῶν, θα με θεωρούσατε καλύτερο, αν κάποτε βρισκόμουν ἀδίκᾳ σε κρίσιμο δικαστικό ἀγῶνα. Καὶ παρακαλῶ ἀνεβείτε για χάρη μου ὡς μάρτυρες γι αὐτά.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Μαρτυρία (§14–17): Πρόταση για οικονομική ενίσχυση συνδημοτών και ο ηρωισμός του

Μαντίθεου

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

ἐφοδίων ἀποροῦντας: Οι Αθηναίοι φρόντιζαν οι ίδιοι για τα εφόδιά τους. Ο ημερήσιος όμως μισθός που η Αθηναϊκή πολιτεία έδινε στον κάθε στρατιώτη ήταν μόνον δύο οβολοί και άλλοι δύο για τη διατροφή τους. Το σχετικό επίδομα ήταν όμως πολύ μικρό κι έτσι οι ευπορότεροι συχνά με έμμεση έκτακτη φορολόγηση κάλυπταν αυτές τις ανάγκες.

οὐ μόνον τοῦτο συνεβούλευον, ἀλλὰ αὐτὸς ἔδωκα τριάκοντα δραχμὰς: Με τη διήγηση αυτή ο Μαντίθεος θέλει να τονίσει ότι αντιλαμβάνεται τα προβλήματα των συνδημοτών του και πως συμπάσχει κι εκείνος παρά την οικονομική του αδυναμία η συμβουλή του Μαντιθέου, η υλοποίησή της και ο επιδιωκόμενος σκοπός της συνιστούν ισχυρή απόδειξη του πατριωτισμού του.

(«οὐχ ὥς πολλὰ κεκτημένος»). Έτσι, αναδεικνύει ξανά το φιλολαϊκό του πρόσωπο. Βέβαια, τέτοιες πράξεις ήταν συνηθισμένες στους ευπορότερους, αλλά αυτό το αποσιωπά στη διήγηση. Αποδεικνύει ακόμα και τον πατριωτισμό του έναντι του προσωπικού οφέλους. Το ίδιο έπραξε κατά τον ίδιο όταν ζήτησε να πάει σε επικίνδυνες αποστολές χωρίς κλήρωση («ἐκέλευον ἀκκληρωτὶ τὴν ἡμετέραν τάξιν πέμπειν»).

τῆς ἡμετέρας φυλῆς δυστυχησάσης, καὶ πλείστων θανόντων: Ο ρήτορας κατ' ευφημισμὸν χρησιμοποιεί την ηπιότερη μετοχή δυστυχησάσης ἀντὶ της ἡττηθείσης. Η Ακαμαντίδα φυλή, στην οποία ανήκε ο Μαντίθεος, και οι άλλες πέντε που βρέθηκαν αντιμέτωπες στη Νεμέα με τους Λακεδαιμονίους με ηγέτη τον Αριστόδημο υπέστησαν οδυνηρή ήττα. Σκοτώθηκαν από τους Λακεδαιμονίους μόνον 8 και 1100 από τους συμμάχους τους, ενώ από τους αντιπάλους τους 2800 σ' εκείνη τη μεγάλη μάχη, όπως τη χαρακτηρίζει ο Δημοσθένης (Προς Λεπτίνην 52). **Η Ἀκαμαντὶς φυλή** στην οποία ανήκε ο Μαντίθεος, αλλά και οι υπόλοιπες φυλές των Αθηναίων ηττήθηκαν κατά κράτος. Ο ρήτορας χρησιμοποιεί τη μετοχή **δυστυχησάσης** στην προσπάθειά του να παρουσιάσει την ήττα αυτή **ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον**.

ὕστερος ἀνεχώρησα τοῦ σεμνοῦ Στειριῶς ... ὠνειδικότος: Ο στρατηγός Θρασύβουλος, που κατέλυσε την αρχή των Τριάκοντα και αποκατέστησε τη δημοκρατία στην Αθήνα, ήταν επικεφαλής των Αθηναίων στη μάχη της Νεμέας. Λέγεται Στειριεύς, διότι ανήκε στον δήμο Στειρία που υπαγόταν στην Πανδιονίδα φυλή. Η συμπεριφορά του προς τους άνδρες του, τους οποίους κατηγόρησε ως δειλούς χαρακτηρίζεται από τον Μαντίθεο αλαζονική. Το επιχείρημα αυτό ως ενισχυτικό του προηγούμενου αναδεικνύει το θάρρος του Μαντιθέου.

ἐν Κορίνθῳ χωρίων ἰσχυρῶν κατειλημμένων... παριέναι: Παρά τη νίκη των Σπαρτιατών και των συμμάχων τους ο αντίπαλος συνασπισμός εξακολούθησε να κατέχει την Κόρινθο και με την κατάληψη οχυρῶν θέσεων πέτυχε τον έλεγχο του Ισθμού, εμποδίζοντας έτσι τους Σπαρτιάτες του Αριστόδημου να ενωθούν με τον στρατό του Αγησιλάου, που είχε ήδη

φθάσει στη Βοιωτία. Τελικά μόνο μια μοίρα στρατού (600 περίπου άνδρες) κατάφερε να φθάσει στον Αγησίλαο.

Άγησίλαου δ' εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλόντος: Ο Αγησίλαος, ο ικανότερος βασιλιάς που ανέδειξε η Σπάρτη, είχε εκστρατεύσει στη Μ. Ασία για να απελευθερώσει τις εκεί ελληνικές πόλεις από τους Πέρσες και με απώτερο σκοπό να καταλύσει το κράτος των Περσών για όσα κακά είχαν διαπράξει στους Έλληνες. Ο απώτερος σκοπός όμως δεν πραγματοποιήθηκε, διότι με εντολή των Εφόρων επέστρεψε εσπευσμένα στην Ελλάδα, για να αντιμετωπίσει τον αντισπαρτιατικό συνασπισμό των Αθηναίων, Αργείων, Βοιωτών και Κορινθίων που είχε συγκροτηθεί με περσικά χρήματα. Ο Αγησίλαος έμπαινε στη Βοιωτία τον Αύγουστο του 394 π.Χ. με 20.000 περίπου άνδρες.

φοβουμένων ἀπάντων... προσελθὼν ἐγὼ τὸν ταξίαρχον ἐκέλευον... πέμπειν: Ο ρήτορας λίαν επιτυχώς αντιπαραθέτει τον καθολικό και αιτιολογημένο φόβο των στρατιωτών προς την τολμηρή και θαρραλέα στάση του Μαντίθεου.

εἰκότως, ὦ βουλή· δεινὸν γὰρ ἦν ... ἐφ' ἕτερον κίνδυνον ἰέναι: Ρεαλιστικό και ψυχολογικό το επιχείρημα. Αποτελεί φοβερή δοκιμασία για τον στρατιώτη, που έχασε τη μάχη και ως εκ θαύματος σώθηκε, να ριχθεί με πεσμένο το ηθικό σε ελάχιστο χρονικό διάστημα σε έναν πολύ πιο δύσκολο αγώνα με αντίπαλο μάλιστα τον Αγησίλαο.

τὸν ταξίαρχον: Ταξίαρχος ήταν ο διοικητής της τάξεως, του πεζικού δηλ. σώματος της κάθε φυλής· γι' αυτό στην Αθήνα εκλέγονταν κάθε χρόνο με χειροτονία δέκα ταξίαρχοι, όσες και οι φυλές.

εἴ τινες ὑμῶν ὀργίζονται...ἐκ δὲ τῶν κινδύνων ἀποδιδράσκουσιν: Πρόκειται για μία δικαιολογημένη οργή που ισχύει ακόμα και σήμερα. Με την έμμεση καταγγελία αυτή ο Μαντίθεος θέλει να αποδείξει ότι εκείνος που θέλει να ασχοληθεί με την πολιτική, σε αντίθεση με άλλους που λιποτακτούσαν, και γενναίος αποδείχτηκε στη μάχη και φιλόανθρωπος και φιλολαϊκός.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Μετά τη μαρτυρία του Ορθόβουλου, ο Μαντίθεος συνεχίζει την απολογία του σχετικά με το δημόσιο βίο του. Για να τεκμηριώσει την ηρωική πολεμική του δράση, αφηγείται τα ακόλουθα γεγονότα :

- Πριν την εκστρατεία στην Αλίαρτο, συμβούλευσε, με δική του πρωτοβουλία, τους εύπορους συνδημότες του να βοηθήσουν οικονομικά τους άπορους.
- Έδωσε μάλιστα ο ίδιος το παράδειγμα, προσφέροντας χρήματα σε δύο άνδρες, μολονότι ο ίδιος δεν ήταν ευκατάστατος.
- Κατά την εκστρατεία στην Κόρινθο, τάχθηκε στην πρώτη γραμμή της μάχης ενώ πολλοί άλλοι αποχωρούσαν από φόβο.

- Μετά την ήττα στην Κόρινθο και τις πάμπολλες ανθρώπινες απώλειες, ο ίδιος αποχώρησε με τους τελευταίους από το πεδίο της μάχης, ακόμα και ύστερα από τον Θρασύβουλο.
 - Στη συνέχεια, αφού ο Αγησίλαος εισέβαλε στη Βοιωτία, ενώ όλοι δικαιολογημένα φοβούνταν να ριχτούν σε νέα μάχη, ο Μαντιθέος προέτρεπε τον ταξίαρχο να στείλει το δικό του τάγμα και μάλιστα χωρίς κλήρωση στη Βοιωτία.
 - Πολλοί που επιθυμούν διακαώς να ασκούν εξουσία όμως αποφεύγουν τους πολεμικούς κινδύνους, τον συκοφαντούν αδικαιολόγητα.
 - Σε αντίθεση με τους παραπάνω, ο ίδιος εκτελούσε με προθυμία τις διαταγές και επιπλέον με δική του πρωτοβουλία ριχνόταν στους κινδύνους.
 - Και τέλος, μ' αυτή του τη διαγωγή, απέβλεπε στο να αποκτήσει ηθική καταξίωση / καλή φήμη, αρετές που θα του ήταν ωφέλιμες σε περίπτωση που οδηγούνταν αδίκως σε δίκη. [Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση, όπου κατά τη γνώμη του οδηγήθηκε αδίκως στο δικαστήριο, θα πρέπει λόγω του έντιμου βίου του, να κριθεί άξιος της δοκιμασίας για το βουλευτικό αξίωμα].
- Πολύ ισχυρά - επειδή είναι πραγματικά και ψυχολογικά / ηθικά - τα επιχειρήματα του Μαντιθέου, με τα οποία αποσκοπεί να αποδείξει.

[ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΗΘΗ]: Τον ανθρωπισμό, τον αλtruισμό, τον ενθουσιασμό, τη γενναιοδωρία, τον πατριωτισμό, τη γενναιότητα και το θάρρος του σε αντίθεση με την ατολμία, το φόβο, τη δειλία, τον ατομικισμό, τη λιποταξία καθώς και την αποφυγή των στρατιωτικών υποχρεώσεων πολλών άλλων.

[ΠΑΘΟΠΟΙΑ]: Και ενώ η στάση του Μαντιθέου προξενεί τα θετικά συναισθήματα των δικαστών, η στάση των υπολοίπων προκαλεί δικαιολογημένη απέχθεια και οργή.

ΔΙΗΓΗΣΗ - ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΑΡ. 18-19

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

[18] τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν καὶ φρουρῶν οὐδεμιᾶς ἀπελείφθην πώποτε, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον διατετέλεκα μετὰ τῶν πρώτων μὲν τὰς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δὲ ἀναχωρῶν· καίτοι χρή τοὺς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν, ἀλλ' οὐκ εἴ τις κομᾷ, διὰ τοῦτο μισεῖν· τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ιδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει, ἐκ δὲ τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων πρὸς τοὺς πολεμίους ἅπαντες ὑμεῖς ὠφελείσθε.

[19] ὥστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ὧ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν· πολλοὶ μὲν γὰρ μικρὸν διαλεγόμενοι καὶ κοσμίως ἀμπεχόμενοι μεγάλων κακῶν αἵτιοι γεγónασιν, ἕτεροι δὲ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες πολλὰ κάγαθα ὑμᾶς εἰσιν εἰργασμένοι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[18] Ποτέ μέχρι σήμερα δεν απείχα από καμιά εκστρατεία και φρουρά, αλλά όλα τα χρόνια τα πέρασα ξεκινώντας με τους πρώτους τις εκστρατείες και επιστρέφοντας με τους τελευταίους. Και όμως πρέπει αυτούς που πολιτεύονται με φιλοτιμία και κοσμιότητα να τους κρίνουμε μ' αυτά τα κριτήρια κι όχι αν κάποιος περιποιείται τα μαλλιά του να τον μισούμε γι' αυτό: γιατί τέτοιες συνήθειες ούτε τους ιδιώτες βλάπτουν ούτε το δημόσιο, ενώ από αυτούς που με τη θέλησή τους πολεμούν τους εχθρούς όλοι εσείς ωφελείσθε.

[19] Κατά συνέπεια, βουλευτές, δεν είναι σωστό ούτε να αγαπάμε ούτε να μισούμε κανένα απ' την εμφάνιση του αλλά να τον κρίνουμε απ' τα έργα του. Γιατί πολλοί που μιλούν λίγο και ντύνονται με κοσμιότητα έχουν γίνει αἵτιοι μεγάλων κακών, ενώ άλλοι που παραμελούν τα παραπάνω πολλά και καλά πράγματα σας έχουν κάνει.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

18§

1. τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν: Πρόκειται για στρατιωτικές επιχειρήσεις που έγιναν μετά το 394 π.Χ.

2. φρουρῶν: Το ουσιαστικό φρουρά σημαίνει τη φρούρηση των φρουρίων της Αττικής και άλλων οχυρών τοποθεσιών.

3. ἐκ τῶν τοιούτων: Ο ρήτορας εννοεί τα εξαιρετα στρατιωτικά έργα του, που αφηγήθηκε στις προηγούμενες παραγράφους.

4. οὐκ εἴ τις κομᾷ, διὰ τοῦτο μισεῖν: Ο Μαντίθεος και πολλοί αριστοκρατικοί νέοι της τάξεως των ιππέων έτρεφαν μακριά κόμη μιμούμενοι τους Λακεδαιμονίους. Οι Λακωνιστές, αυτοί δηλ. που θαύμαζαν και εμιμούντο τον Λακωνικό τρόπο ζωής, όπως εν προκειμένω τη μακριά κόμη και το μακρύ γένι, ήσαν τουλάχιστον αντιπαθείς σε πολλούς δημοκρατικούς Αθηναίους που πρόσεχαν την εμφάνιση τους. Οι περισσότεροι ελεύθεροι Αθηναίοι της κλασικής περιόδου είχαν τα μαλλιά τους αρκετά κοντά, ήδη από την εφηβική ηλικία. Η στάση όμως αυτή δεν ήταν δημοκρατική, αν μάλιστα λάβουμε υπόψη τη φράση του Περικλή στον Επιτάφιο (κεφ. 37): «οὐ δι' ὀργῆς τὸν πέλας, εἰ καθ' ἡδονὴν τι δρᾷ ἔχοντες, οὐδὲ ἀζημίους μὲν, λυπηράς δέ τῃ ὀψει ἀχθηδόνας προστιθέμενοι». Η εμφάνιση όμως των Λακωνιστών που προσέβαλλε την αισθητική των Αθηναίων δημοκρατικών, εθεωρείτο ωραία στη Σπάρτη. Ο Αριστοτέλης (Ρητορική 1367α) αναφέρει: «Στη Λακεδαίμονα θεωρεῖται ωραίο το να τρέφει κανείς κόμη, διότι τούτο αποτελεί ένδειξη ότι είναι ελεύθερος και δεν είναι εύκολο ο τρέφων κόμη να εκτελέσει υπηρετικό έργο». Ο Ηρόδοτος (Α 82) αναφέρει ότι, επειδή οι Αργεῖοι ηττήθηκαν στη μάχη από τους Λακεδαιμονίους για την ανάκτηση της Θυρέας, κουρεύτηκαν σε ένδειξη πένθους, ενώ πριν ήταν υποχρεωμένοι να έχουν μακριά μαλλιά. Οι Λακεδαιμόνιοι πάλι έκαναν τον αντίθετο νόμο. Ενώ πριν δεν άφηναν μακριά μαλλιά, από τότε που έγινε η μάχη της Θυρέας άρχισαν να αφήνουν τα μαλλιά τους μακριά.

19§

ὥστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὀψεως ... ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν: Ο Μαντίθεος επισημαίνει ότι η ουσία της δοκιμασίας δεν είναι η εξωτερική εμφάνιση του δοκιμαζομένου, αλλά οι πράξεις του. Τα φαινόμενα απατούν. Πολλοί πίσω από μια κόσμια εμφάνιση κρύβουν την κακότητα της ψυχής τους. Ενδιαφέρονται για το φαίνεσθαι και όχι για το είναι. Αυτό το λέει ο Μαντίθεος, επειδή ορισμένοι φανατικοί δημοκρατικοί μισούσαν τους ολιγαρχικούς που ακολουθούσαν το σπαρτιατικό τρόπο ένδυσης, τον οποίο ακολουθούσε και ο Μαντίθεος. Γι' αυτό και τον αντιπαθούσαν ορισμένοι.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

18 §

α. Ο αντιθετικός σύνδεσμος ἄλλά συνδέει αντιθετικά την αρνητική πρόταση τῶν τοίνυν ἄλλων στρατειῶν καὶ φρουρῶν οὐδεμιᾶς ἀπελείφθην πώποτε με την καταφατική πάντα τὸν χρόνον διατετέλεκα μετὰ τῶν πρώτων μὲν τὰς ἐξόδους ποιούμενος, μετὰ τῶν τελευταίων δε ἀναχωρῶν.

β. Οι αντιθετικοί σύνδεσμοι μὲν, δε συνδέουν με έντονο αντιθετικό τρόπο τα λεκτικά σύνολα μετὰ τῶν πρώτων τὰς ἐξόδους ποιούμενος - μετὰ τῶν τελευταίων ἀναχωρῶν.

Τέλος, σημειώνουμε ότι η συνεχής και αδιάλειπτη συμμετοχή του Μαντιθέου στις στρατιωτικές επιχειρήσεις δηλώνεται εμφαντικά:

α. Με τους χρονικούς προσδιορισμούς πώποτε και πάντα τὸν χρόνον.

β. Με το ρ. διατετέλεκα που σημαίνει διάρκεια.

γ. Με τους ενεστώτες ποιούμενος, ἀναχωρῶν που κι αυτοί εκφράζουν διάρκεια.

α. Με το ρ. χρή, που σημαίνει ηθική υποχρέωση.

β. Με τα απαρέμφατα σκοπεῖν ἄλλ' οὐ μισεῖν που βρίσκονται σε αντιθετική σχέση μεταξύ τους το σκοπεῖν τονίζει τη θετική πλευρά της ηθικής υποχρέωσης των δικαστῶν (αυτό που πρέπει να κάνουν) και το ἄλλ' οὐ μισεῖν την αρνητική πλευρά (αυτό που πρέπει να μην κάνουν). Καταλήγει, λοιπόν, ο ρήτορας στο συμπέρασμα ότι οι δικαστές έχουν ηθική υποχρέωση να κρίνουν τούς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους από τα έργα τους για την υπεράσπιση της πατρίδας τους και όχι από την εξωτερική τους εμφάνιση.

1. Το παραπάνω συμπέρασμα του ρήτορα που συνιστά ηθική υποχρέωση για τους βουλευτές το αιτιολογεί ο ρήτορας με την ημιπερίοδο τά μὲν γάρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα ... ὠφελείσθε αιτιολόγηση γίνεται με σχῆμα αντιθετικό. Το πρώτο μέρος της αντίθεσης είναι η πρόταση τά μὲν γάρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τούς ιδιώτας οὔτε τό κοινόν τῆς πόλεως βλάπτει και το δεύτερο ἐκ δέ τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων πρὸς τούς πολεμίους ἅπαντες ὑμεῖς ὠφελείσθε. Η εμφαντική αρνητική σύνδεση των δύο αντικειμένων του (βλάπτει οὔτε τούς ιδιώτας οὔτε τό κοινόν τῆς πόλεως) αποκλείει την πρόκληση βλάβης από τις συνήθειες (τά τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα) ὅσων μιμούνταν τους Σπαρτιάτες αντίθετα, το υποκείμενο του ὠφελείσθε ἅπαντες ὑμεῖς δείχνει ότι είναι καθολική η ωφέλεια που προέρχεται από τούς ἐθέλοντας κινδυνεύειν.

2. βλάπτει ... ὠφελείσθε: Στην αντίθεση των ρημάτων αυτών στηρίζεται και αισθητοποιείται η αιτιολόγηση της αξιολόγησης. Η κάθε πράξη αξιολογείται από το κίνητρο, την ποιότητα της και το αποτέλεσμα της. Στον Επιτάφιο του Περικλέους (Θουκ. 2.42) ο ρήτορας αναφέρει γι' αυτούς που έδωσαν τη ζωή τους για την πατρίδα τα εξής σχετικά: «Διότι και στην περίπτωση ὅσων από κάθε ἀποψη είναι κακοί είναι δίκαιο να

κρίνεται σπουδαιότερο από κάθε τι άλλο υπέρ της πατρίδος ανδραγαθία · γιατί αφού εξαφάνισαν με την ανδρεία τους το ηθικό παράπτωμα, ωφέλησαν περισσότερο την κοινή υπόθεση απ' ό,τι την έβλαψαν με τα προσωπικά τους ελαττώματα».

19 §

1. Η ημιπερίοδος ὥστε... σκοπεῖν περιέχει το συμπέρασμα που εξάγεται από τις αμέσως προηγούμενες κρίσεις του ρήτορα. Στην παραπάνω ημιπερίοδο ο Μαντίθεος:

2. οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ὃ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα: Η απρόσωπη έκφραση έχει ιδιαίτερη νοηματική βαρύτητα. Υποκρύπτει μια σύγκριση – αντίθεση ανάμεσα στους πολίτες και τους Βουλευτές – κριτές ως προς το κριτήριο αξιολόγησης. Αυτή αισθητοποιείται με τη λίαν επιτυχή αντίθεση του συναισθήματος που εκφράζεται με τα απαρέμφατα φιλεῖν - μισεῖν, και της λογικής που εκφράζεται με το απαρέμφατο σκοπεῖν. Δεν αρμόζει στους βουλευτές να δημιουργούν συμπάθειες ή αντιπάθειες παρασυρόμενοι από την όψη (εμφάνιση), αλλά να κρίνουν από τα έργα. Οι Βουλευτές πρέπει να αξιολογούν με τη λογική και όχι με το συναίσθημα. Η αισθητική έχει μέσα της υποκειμενικό στοιχείο, γι' αυτό διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο, τον χρόνο, την ηλικία κ.λ.π. και δεν μπορεί να αποτελεί μέτρο κρίσεως. Τα καλά όμως έργα αποτελούν αντικειμενικό μέτρο κρίσεως. Με τη φράση ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν υπογραμμίζει την ηθική και νομική τους υποχρέωση να αποφασίζουν στηριζόμενοι στις υπαγορεύσεις της λογικής και βάσει τῶν ἐργῶν.

3. Το περιεχόμενο του παραπάνω συμπεράσματος το τεκμηριώνει ο ρήτορας με την περιέχουσα τον αιτιολογικό γάρ ημιπερίοδο πολλοί μὲν γάρ... ὑμᾶς εἰσιν εἰργασμένοι. Και σ' αυτή την ημιπερίοδο την αντίθεση χρησιμοποιεί ο Μαντίθεος, για να αποδείξει ότι δεν είναι σωστό να λαμβάνει κανείς υπόψη του την εξωτερική εμφάνιση και με βάση αυτή να αξιολογεί τους πολίτες. Τα αντιθετικά ζεύγη είναι τα εξής:

α' σκέλος	β' σκέλος
πολλοί μὲν γάρ μικρόν διαλεγόμενοι και κοσμίως ἀμπεχόμενοι	ἕτεροι δέ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες
μεγάλων κακῶν αἵτιοι γέγονασιν	πολλά κάγαθά ὑμᾶς εἷσι εἰργασμένοι

4. Το κυρίαρχο υφολογικό χαρακτηριστικό των παρ. 18-19 είναι η αντίθεση. Με αντιθετικούς συλλογισμούς ο ρήτορας προσπάθησε να πείσει τους βουλευτές ότι οι πολίτες πρέπει να αξιολογούνται από την πατριωτική και κοινωνική τους προσφορά και όχι από την εξωτερική τους εμφάνιση. Σημειωτέον ότι ο αντιθετικός συλλογισμός είναι ξεχωριστό χαρακτηριστικό της αρχαιοελληνικής σκέψης. Ο αρχαίος Έλληνας κατανοούσε τα φαινόμενα και τα πράγματα τοποθετώντας τα μπροστά του με τρόπο αντιθετικό. Έτσι αιτιολογείται η πληθωρική παρουσία των αντιθετικών συνδέσμων μὲν, δέ στα αρχαία κείμενα.

✚ Τα κριτήρια για την αξιολόγηση του πολίτη, σύμφωνα με τον Μαντίθεο:

Ο πολίτης σύμφωνα με το Μαντίθεο, δεν πρέπει να κρίνεται με βάση την εξωτερική του εμφάνιση. Διότι η εξωτερική εμφάνιση δεν μπορεί να αποτελέσει ασφαλές κριτήριο για την αξιολόγηση του πολίτη, καθώς αυτή δε συμβαδίζει πάντοτε με το χαρακτήρα του. Μπορεί ένας έντιμος και ηθικός πολίτης να μην ακολουθεί τους γενικούς κανόνες εμφάνισης. Επίσης, μπορεί ένας ανήθικος και φαύλος πολίτης να κρύβει την ανηθικότητα και τη φαυλότητά του, συμβαδίζοντας με τους κανόνες εμφάνισης που έχει διαμορφώσει μια συγκεκριμένη κοινωνία. Γι' αυτό δεν πρέπει να επηρεαζόμαστε από την εξωτερική εμφάνιση ενός πολίτη, όταν επιχειρούμε να τον αξιολογήσουμε. Ο αριστοκρατικός Μαντίθεος, που εμμέιτο τους Λάκωνες και ήθελε να διαφέρει από τους συνομηλίκους του, έτρεφε μακριά κόμη και είχε γένια. Όμως οι δημοκρατικοί νέοι αντιπαθούσαν τη συνήθεια αυτή των αριστοκρατικών νέων. Για να προλάβει ο Μαντίθεος την τυχόν αρνητική απόφαση των βουλευτών, εξαιτίας της εξωτερικής του εμφάνισης, τονίζει ότι το κριτήριο αξιολόγησης ενός πολίτη δεν πρέπει να είναι η εξωτερική του εμφάνιση, αλλά οι ενέργειές του και οι πράξεις του.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 18 -19

• πόλις

Ομόρριζα: εκπολιτίζω, πολιτεύομαι, αντιπολιτεύομαι, πολιτικολογώ, πολιτογραφώ / πολίτης, πολιτισμός, πολιτεία, πολίτευμα, συμπολίτης, εκπολιτισμός, αντιπολίτευση, ακρόπολη, μητρόπολη, μεγαλούπολη / πολιτικός, πολιτιστικός, πολιτισμικός, πολιτισμένος, πολιτειακός

• ἔργον

Ομόρριζα: εργάζομαι, επεξεργάζομαι, περιεργάζομαι, συνεργάζομαι, καλλιεργώ, κωλυσιεργώ, ενεργώ, μεγαλουργώ / έργο, σύνεργο, εργάτης, εργασία, διεργασία, προεργασία, εργαλείο, εργαστήριο, εργοστάσιο, εργοτάξιο, εργολαβία, απεργία, οργανισμός, αυτενέργεια, αυτουργός, αγαθοεργία, δημιούργημα, εργασιοθεραπεία, μεγαλούργημα, υπουργός, στιχουργός, περιέργεια, συνεργάτης, ενέργεια / περίεργος, αργός, άεργος, άνεργος, οργανικός

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΑΡ. 18-19

1. Γιατί ο Μαντίθεος κάνει λόγο για την εξωτερική του εμφάνιση;

Ο Μαντίθεος ήταν αριστοκρατικός ολιγαρχικός και μαζί με άλλους ομοϊδεάτες του ανήκε στους λεγόμενους *λακωνίζοντας*. Γι' αυτό ακολουθούσε το σπαρτιατικό τρόπο ένδυσης και είχε μακριά μαλλιά. Η εξωτερική του εμφάνιση ενοχλούσε τους φανατικούς δημοκρατικούς και ορισμένοι απ' αυτούς φαίνεται ότι τον μισούσαν. Κι επειδή πιστεύει ότι είναι ενδεχόμενο να επηρεαστούν συναισθηματικά από την εξωτερική του εμφάνιση κάποιοι βουλευτές και να απορρίψουν την υποψηφιότητά του, γι' αυτό αναφέρεται σ' αυτήν και με έμφαση τονίζει ότι οι πολίτες πρέπει να αξιολογούνται **ἐκ τῶν ἔργων** και όχι **ἀπ' ὄψεως**, από τα έργα τους δηλαδή και όχι από την εξωτερική εμφάνιση. Επιμένει σ' αυτό το θέμα, γιατί έχει τη γνώμη ότι κάποιοι τον αντιπαθούσαν λαμβάνοντας υπόψη τους τα φαινόμενα (το *φαίνεσθαι*) και όχι την ουσία (το *εἶναι*). Το ότι υπήρχαν συμπολίτες του που τον εχθρεύονταν για το λόγο που αναφέραμε αποδεικνύεται και από την πρόταση **καὶ εἴ τις πρὸς με τυγχάνει ἀηδῶς [ἢ κακῶς] διακείμενος** της παρ. 2.

2. Πιστεύετε ότι η εξωτερική εμφάνιση ενός ανθρώπου πρέπει να επηρεάζει την κρίση μας γι' αυτόν;

Στο παραπάνω ερώτημα η απάντηση είναι αρνητική. Η αξία ενός ανθρώπου δεν προσδιορίζεται από την εξωτερική του εμφάνιση. Σε κάθε εποχή υπάρχουν άνθρωποι με θαυμάσια εξωτερική εμφάνιση, αλλά κενοί περιεχομένου και γεμάτοι ελαττώματα. Με τη συμπεριφορά τους βλάπτουν όχι μόνο τον εαυτό τους, αλλά και τους συνανθρώπους τους. Γίνονται παραδείγματα προς αποφυγήν. Την αξία ενός ανθρώπου την προσδιορίζει ο πνευματικός και ο ψυχικός του κόσμος, η ηθική του ποιότητα και η στάση του απέναντι στους συνανθρώπους του. Άξιος εκτίμησης είναι όποιος ζει και για τους άλλους, έτοιμος να προσφέρει τις υπηρεσίες του για την αντιμετώπιση των συλλογικών προβλημάτων και τη γενική ευημερία. Ένας τέτοιος άνθρωπος ενδέχεται να αδιαφορεί για την εξωτερική του εμφάνιση. Αυτό δεν είναι σωστό να μας επηρεάζει. Αν τώρα ένας άνθρωπος με ηθική ποιότητα, κοινωνική προσφορά και πνευματικότητα επιμελείται και την εξωτερική του εμφάνιση, ασφαλώς αυτό αποτελεί ένα επιπλέον προτέρημα. Είναι αρετή να μπορεί κανείς να συνδυάζει τον εσωτερικό πλούτο με μια ευχάριστη αισθητικά εξωτερική εμφάνιση.

3. διαλεγόμενοι, ἀμελοῦντες: α. Να χαρακτηριστούν συντακτικά οι μετοχές και να αναλυθούν. β. Να γραφούν τα ομόρριζα της πρώτης μετοχής στη νεοελληνική και να αντικατασταθεί η δεύτερη στο αντώνυμο της.

α. Συντακτικός χαρακτηρισμός των μετοχών:

διαλεγόμενοι, ἀμελοῦντες: επιρρηματικές εναντιωματικές μετοχές είναι συνημμένες, επειδή το υποκείμενό τους (*πολλοί στο διαλεγόμενοι, ἔτεροι στο ἀμελοῦντες*) είναι και υποκείμενο του ρήματος. Λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί που δηλώνουν εναντίωση. Το *διαλεγόμενοι* προσδιορίζει το ρήμα *γεγόνασιν* και ισοδυναμεί με την εναντιωματική πρόταση: **εἰ καὶ διαλέγονται**. Το *ἀμελοῦντες* προσδιορίζει το ρήμα *εἰσὶν*

είργασμένοι και ισοδυναμεί με την εναντιωματική πρόταση: εἷ καὶ ἀμελοῦσι.

β. Τα ομόρριζα του διαλεγόμενοι στη νεοελληνική:

διάλογος > διαλογικός' διάλεκτος > διαλεκτικός, διαλεκτική (τέχνη)' διάλεξη. Ομόρριζα του ενεργητικού διαλέγω: διαλογή, διαλεχτός.

Τα αντώνυμα του ἀμελοῦντες είναι οι μετοχές:

φροντίζοντες (του φροντίζω), ἐπιμελούμενοι και ἐπιμελόμενοι (του ἐπιμελοῦμαι και ἐπιμέλομαι), κηδόμενοι (του κήδομαι).

4. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις γενικές του κειμένου.

Παράγραφος 18

1. **ἄλλων:** επιθετικός προσδιορισμός στα ουσιαστικά *στρατειῶν, φρουρῶν*.
2. **στρατειῶν καὶ φρουρῶν:** γενικές διαιρετικές στο *οὐδεμιᾶς*.
3. **οὐδεμιᾶς:** αντικείμενο στο *ἀπελείφθην*, που συντάσσεται με γενική, επειδή σημαίνει απομάκρυνση-απαλλαγή και επιπλέον είναι σύνθετο με την πρόθεση *ἀπό*.
4. **μετά τῶν πρώτων:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει συνοδεία και προσδιορίζει το *ἐξόδους ποιούμενος*.
5. **μετά τῶν τελευταίων:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει συνοδεία και προσδιορίζει το *ἀναχωρῶν*.
6. **ἐκ τῶν τοιούτων:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει συμφωνία και προσδιορίζει το *σκοπεῖν*.
7. **τῆς πόλεως:** γενική κτητική στο *τό κοινόν*.
8. **ἐκ τῶν ἐθελόντων:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει προέλευση και προσδιορίζει το *ὠφελεῖσθε'* η μετοχή *των ἐθελόντων* είναι ουσιαστικοποιημένη αναφορική.

Παράγραφος 19

1. **ἀπ' ὧψεως:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει αιτία και προσδιορίζει τα ψυχικού πάθους *φιλεῖν, μισεῖν*.
2. **ἐκ τῶν ἔργων:** εμπρόθετη γενική που δηλώνει συμφωνία και προσδιορίζει το *σκοπεῖν*.
3. **μεγάλων:** επιθετικός προσδιορισμός στο *κακῶν*.
4. **κακῶν:** γενική αντικειμενική στο *αἵτιοι*.
5. **τῶν τοιούτων:** αντικείμενο στο *ἀμελοῦντες*, που συντάσσεται με γενική, επειδή δηλώνει αμέλεια.

5. Να καλύψετε τα κενά με λέξεις του κειμένου.

- α. Οὐ πολλοῦ δέω χάριν ἔχειν, ὦ βουλή, τῷ κατηγορῶ.
β. Οἱ Πέρσαι τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν αἴτιοι ἐγένοντο.
γ. Ὁ δῆμος φιλεῖ τοὺς κοσμίως πολιτευομένους.
δ. Πάντας χρή ἔκ τῶν ἔργων σκοπεῖν.

6. ἀπ' ὀψεως, κάγαθά: Να περιγράψετε το φθογγικό πάθος των λέξεων και να δημιουργήσετε ανάλογα πάθη στα ακόλουθα παραδείγματα:

- α. Οὐδείς μετὰ ὀργῆς ἀσφαλῶς βουλεύεται.
β. Πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τὰ ἄλλα ἐστὶ ἀσθενῆ.
γ. Ἄρα οὐ δικάια γλῶσσα ἔχει κράτος μέγα ;
δ. Καί ἐγὼ πέμπω ὑμᾶς.

Περιγραφή του φθογγικού πάθους

ἀπ' ὀψεως: Το ο της πρόθεσης ἀπό έχει πάθει ἐκθλιψη. Ἐκθλιψη λέγεται η αποβολή του τελικού βραχύχρονου φωνήεντος μιας λέξης εμπρός από το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης. Πάνω από τη θέση του φωνήεντος που παθαίνει ἐκθλιψη γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με ψιλή και λέγεται απόστροφος. Ο τόνος του φωνήεντος που παθαίνει ἐκθλιψη (αν τούτο τονιζόταν πριν από την ἐκθλιψη): **α.** Στις άκλιτες λέξεις χάνεται μαζί με το φωνήεν που εκθλίβεται, **β.** Στις κλιτές λέξεις και στο αριθμητικό ἐπτά ανεβαίνει στην προηγούμενη συλλαβή πάντοτε ως οξεία.

κάγαθό (= καί ἀγαθά): Παρατηρούμε το φαινόμενο της κράσης. Κράση λέγεται η συγχώνευση του τελικού φωνήεντος ή διφθόγγου μιας λέξης με το αρχικό φωνήεν ή τον αρχικό δίφθογγο της ακόλουθης. Πάνω στο φωνήεν που προκύπτει από την κράση γράφεται ένα σημάδι που είναι όμοιο με την ψιλή και λέγεται κορωνίδα. Αν από την κράση προκύπτει κύρια δίφθογγος, η κορωνίδα σημειώνεται στο δεύτερο φωνήεν του διφθόγγου.

Όταν όμως η πρώτη από τις λέξεις που συγχωνεύονται είναι τύπος που αποτελείται μόνο από ένα φωνήεν ή ένα δίφθογγο με δασεία, τότε στη θέση της κορωνίδας σημειώνεται η δασεία.

Δημιουργία ανάλογων παθών στα ακόλουθα παραδείγματα:

- α. Οὐδείς με' ὀργῆς ἀσφαλῶς βουλεύεται
β. Πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τᾶλλ' ἔστ' ἀσθενῆ (στο τᾶλλ' παρατηρούμε κράση και ἐκθλιψη)
γ. Ἄρ' οὐ δικάια γλῶσσ' ἔχει κράτος μέγα; (ἐκθλιψη)
δ. Κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς (κράση).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΠΑΡ. 20-21

ΚΕΙΜΕΝΟ

[20] Ἦδη δέ τινων ἡσθόμην, ὧ βουλή, καὶ διὰ ταῦτα ἀχθομένων μοι, ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἠναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι, ἔπειτα μέντοι καὶ ἑμαυτῷ δοκῶ φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος, ἅμα μὲν τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδὲν πέπαινται

[21] τὰ τῆς πόλεως πράττοντες, ἅμα δὲ ὑμᾶς ὁρῶν τὰ γὰρ ἀληθῆ χρὴ λέγειν τοὺς τοιούτους μόνους <τινὸς> ἀξίους νομίζοντας εἶναι, ὥστε ὁρῶν ὑμᾶς ταύτην τὴν γνώμην ἔχοντας τίς οὐκ ἂν ἐπαρθείη πράττειν καὶ λέγειν ὑπὲρ τῆς πόλεως ; ἔτι δὲ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε; οὐ γὰρ ἕτεροι περὶ αὐτῶν κριταὶ εἰσιν, ἀλλ' ὑμεῖς.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[20] Κατάλαβα τώρα πια, βουλευτές, ότι μερικοί θύμωσαν μαζί μου και γι' αυτά, επειδή αν και ήμουν νεότερος, επιχείρησα να μιλήσω μπροστά στο λαό. Αλλά πρώτα-πρώτα αναγκάστηκα να αγορεύσω για να υπερασπιστώ τις υποθέσεις μου, κι έπειτα νομίζω πως έδειξα μεγαλύτερη φιλοδοξία απ' όση θα έπρεπε · επειδή από τη μια σκέφτηκα τους προγόνους μου, ότι ποτέ δεν έπαψαν,

[21] να αναμειγνύονται στην πολιτική,κι από την άλλη επειδή έβλεπα εσάς – πρέπει να σας πω την αλήθεια – να θεωρείτε αξίους μόνο τέτοιου είδους ανθρώπους. Έτσι ποιος, αν έβλεπε ότι εσείς έχετε αυτή τη γνώμη, δε θα φιλοδοξούσε να πράττει και να αγορεύει για το καλό της πόλης; Αλλά για ποιο λόγο ενοχλείστε από τέτοιου είδους ανθρώπους ; Αφού γι' αυτούς δεν υπάρχουν άλλοι κριτές παρά μόνον εσείς.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

205

1. νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ: Σύμφωνα με το νόμο του Σόλωνα δικαίωμα αγόρευσης στην Εκκλησία είχαν μόνο οι Αθηναίοι πολίτες άνω των πενήντα ετών και οι μεγαλύτεροι αγόρευαν πρώτοι. Το προνόμιο αυτό της ηλικίας προ πολλού είχε καταργηθεί και όλοι οι πολίτες από είκοσι χρόνων και άνω μπορούσαν να μιλήσουν. Γενικά πάντως οι νέοι απέφευγαν για λόγους ευγένειας να λάβουν πρώτοι τον λόγο, γιατί υπήρχε η άποψη ότι λόγω της απειρίας τους δεν έπρεπε να αναλαμβάνουν ρόλο συμβούλου για τα κοινά. Ο Μαντίθεος παρέβη τον παραπάνω κανόνα και μίλησε στη λαϊκή συνέλευση σε νεαρή ηλικία, με αποτέλεσμα να ενοχλήσει ορισμένους συμπολίτες τους.

2. ἤναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι: Ο Μαντίθεος στην παρ. 10 αναφέρθηκε στις συμφορές του πατέρα του. Φαίνεται ότι απειλήθηκε με δήμευση η πατρική περιουσία του και γι' αυτό αναγκάστηκε να αγορεύσει σε νεαρή ηλικία στην εκκλησία του δήμου.

3. τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδέν πέπαυνται τά τῆς πόλεως πράττοντες: Η προγονική παράδοση ενασχόλησης με τα κοινά που έπρεπε να συνεχιστεί αποτελεί τον πρώτο λόγο της υπέρμετρης φιλοδοξίας του Μαντιθέου.

215

1. ὕμᾱς ὁρῶν τοὺς τοιούτους μόνους <τινός> ἀξιόους νομίζοντας εἶναι: Οι Αθηναίοι, κατά το Μαντίθεο, θεωρούσαν αξιόλογους πολίτες μόνο όσους ασχολούνταν με τα κοινά. Και ο Περικλής στον “Επιτάφιο” του χαρακτηρίζει άχρηστο όποιον δεν εκδηλώνει έμπρακτο ενδιαφέρον για τις κρατικές υποθέσεις. Η άποψη της πολιτείας λοιπόν ότι μόνον οι ασχολούμενοι με τα κοινά θεωρούνται άξιοι πολίτες κέντρισε περισσότερο τη φιλοδοξία του.

2. πράττειν καί λέγειν ὑπὲρ τῆς πόλεως: Η πράξη και ο λόγος ήταν τα μέσα με τα οποία ο πολίτης υπηρετούσε τα συμφέροντα της πατρίδας του.

3. ἔτι δε τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε; οὐ γάρ ἕτεροι περί αὐτῶν κριταί εἰσιν, ἀλλ' ὑμεῖς: Με τη δοτική τοῖς τοιούτοις εννοεί τους νεαρούς πολίτες που ασχολούνταν με τα κοινά' τους ίδιους εννοεί και με τον εμπρόθετο περί αὐτῶν.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

20-21 §

1. ἡσθόμην τινῶν ἀχθομένων μοι: Προφανώς κάποιοι θεώρησαν την ενέργεια αυτή του Μαντιθέου, αν και νόμιμη, αυθάδη και αλαζονική. Η σύνταξη του ἡσθόμην με γενική και κατηγορηματική μετοχή επίσης σε γενική δείχνει ότι ο υποψήφιος βουλευτής είχε άμεση αντίληψη της ενόχλησης που αισθάνονταν ορισμένοι συμπολίτες του, επειδή νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ. Και επειδή είχε άμεση αντίληψη, γι' αυτό και αναφέρεται σ' αυτό το θέμα στο τέλος του λόγου του, γιατί ήξερε, όπως αποδεικνύεται, ότι τα αρνητικά προς το δοκιμαζόμενο συναισθήματα των δικαστών θα μπορούσαν να επηρεάσουν την κρίση τους. Όπως συνέστησε στους κριτές του στις παρ. 18 και 19 να μην αποφασίσουν παρασυρόμενοι από το μίσος που ενδεχομένως αισθάνονταν για την εξωτερική του εμφάνιση, έτσι κι εδώ προσπαθεί να αποδείξει ότι ήταν αδικαιολόγητη η δυσαρέσκεια που έδειχναν μερικοί απέναντί του, επειδή σε νεαρή ηλικία μίλησε μπροστά στο λαό. Ο ρήτορας ήξερε πολύ καλά πόσο μας επηρεάζει το συναίσθημα στη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον ο Μαντίθεος θέλησε να εξηγήσει για ποιους λόγους ασχολήθηκε με τα κοινά. Ο Αναξιμένης (Ρητορική 29) αναφέρει σχετικά: «διαβάλλει τούς λέγοντας ἡ ἡλικία, ἐάν τε γάρ νέος παντελῶς ἐάν τε πρεσβύτης δημηγορῇ, δυσχεραίνεται». Σχετικό είναι επίσης και αυτό που αναφέρει ο Ξενοφών (Απομνημονεύματα 3.6.1): «Και τον Γλαύκωνα, το γιο του Αρίστωνα, που επιχειρούσε να αγορεύει στην εκκλησία του δήμου, γιατί φιλοδοξούσε να κυβερνήσει την πόλη, ενώ ακόμη δεν ήταν είκοσι χρόνων, κανείς από τους άλλους συγγενείς και φίλους του, δεν μπορούσε να τον σταματήσει, παρόλο που τον κατέβαζαν με τη βία από το βήμα και γινόταν καταγέλαστος· μόνον όμως ο Σωκράτης, επειδή τον αγαπούσε και χάριν του Χαρμίδη, του γιου του Γλαύκωνα, και χάριν του Πλάτωνα (ήταν αδελφός του), τον σταμάτησε να δημηγορεί».

2. νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ: Για την αγόρευσή του μπροστά στο λαό σε μικρή ηλικία δίνει ο ρήτορας τις παρακάτω δύο εξηγήσεις:

(α) ἡναγκάσθην ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων δημηγορῆσαι

(β) ἔπειτα μέντοι καὶ ἑμαυτῷ δοκῶ φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος.

Το ἡναγκάσθην δείχνει ότι η πρώτη αγόρευση του ρήτορα ήταν αποτέλεσμα ανάγκης και το ὑπὲρ τῶν ἑμαυτοῦ πραγμάτων αναφέρεται στα ζητήματα που προκάλεσαν την ανάγκη. Η παραπάνω πρώτη εξήγηση του Μαντιθέου είναι ικανοποιητική. Θα ήταν αφελές να σεβαστεί τους τύπους και να αδιαφορήσει για σοβαρά προσωπικά και οικογενειακά ζητήματα, που τα είχαν μάλιστα δημιουργήσει αἱ συμφοραὶ τοῦ πατρός, όπως ανέφερε στην παρ. 10. Σύμφωνα με τη δεύτερη εξήγηση ο Μαντίθεος παραδέχεται ευγενικά ότι έδειξε υπερβολική φιλοδοξία.

3. Η φράση φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος προκάλεσε άσχημη εντύπωση στους βουλευτές και γι' αυτό αισθάνεται την ανάγκη να γνωστοποιήσει τα κίνητρα της πέραν του μέτρου φιλοδοξίας που έδειξε. Αυτά τα κίνητρα τα εκφράζουν οι ακόλουθες δύο αιτιολογικές μετοχές και τα συμπληρώματά τους:

(α) ἄμα μὲν τῶν προγόνων ἐνθυμούμενος, ὅτι οὐδὲν πέπαινται τὰ τῆς πόλεως πράττοντες: Σύμφωνα με το πρώτο κίνητρο, η προγονική του παράδοση απαιτούσε την ενασχόλησή του με τα κοινά και

(β) ἄμα δὲ ὑμᾶς ὁρῶν τὰ γὰρ ἀληθῆ χρὴ λέγειν τοὺς τοιούτους μόνους <τινὸς> ἀξίους νομίζοντας εἶναι: Σύμφωνα με το δεύτερο κίνητρο, η καταξίωσή του στη συνείδηση των συμπολιτών του θα ήταν αποτέλεσμα του ενδιαφέροντός του για τις δημόσιες υποθέσεις.

Έτσι ο Μαντίθεος αιτιολόγησε πειστικά το **φιλοτιμότερον διατεθῆναι τοῦ δέοντος** και οπωσδήποτε θα κέρδισε την εκτίμηση των κριτῶν του ως πολίτης που από μικρός συμμορφώθηκε στην απαίτηση της πολιτείας και των Αθηναίων να αναμειγνύονται οι πολίτες στην πολιτική.

4. (τὰ γὰρ ἀληθῆ χρὴ λέγειν): Αυτή η παρενθετική πρόταση, που αποτελεί και σχῆμα προδιόρθωσης (βλέπε και παρ. 9), προειδοποιεί τους δικαστές για κάτι δυσάρεστο που θα ακολουθήσει. Όμως ο ρήτορας στην ουσία επαινεί τους κριτές του και τους Αθηναίους γενικότερα για το γεγονός ότι θεωρούσαν αξιόλογους πολίτες μόνο όσους ασχολούνταν με τα κοινά. Με τον έπαινο αυτό δημιουργεί και το κατάλληλο ψυχολογικό κλίμα, προκειμένου να πειστούν και οι πιο δύσκολοι ακροατές του για τις αγνές προθέσεις του να ασχοληθεί με τα κοινά.

5. ὥστε ὁρῶν ὑμᾶς ταύτην τὴν γνώμην ἔχοντας τίς οὐκ ἂν ἐπαρθείη πράττειν καὶ λέγειν ὑπερ τῆς πόλεως ; Ο ρήτορας εγκωμιάζει τους Βουλευτές, οι οποίοι ως εκφραστές του πνεύματος της πολιτείας, υπηρέτες και προστάτες του κοινού συμφέροντος, με την ανάλογη στάση τους παρακινούν τον κάθε πολίτη να ασχοληθεί με τα ζητήματα της πόλεως. Με αυτή τη ρητορική ερώτηση ο Μαντίθεος πετυχαίνει:

(α) Να προκαλέσει το ενδιαφέρον και την προσοχή των ακροατῶν του (οι ερωτήσεις προσδίδουν ζωντάνια στο λόγο).

(β) Να παρουσιάσει τους πάντες διακατεχόμενους από τη φιλοδοξία για δημόσια προσφορά, επειδή η αρνητική ρητορική ερώτηση ισοδυναμεί με έντονη κατάφαση.

(γ) Να αποδώσει τη φιλοδοξία για δημόσια προσφορά στα αξιολογικά κριτήρια των Αθηναίων, σύμφωνα με τα οποία μόνο οι ασχολούμενοι με τα κοινά ήταν αξιόλογοι πολίτες.

6. ἔτι δέ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε; Δεύτερη ρητορική ερώτηση που προσδίδει κι αυτή ζωντάνια στο λόγο. Είναι καταφατική και ισοδυναμεί με έντονη ἄρνηση. Με έντονο τρόπο ο Μαντίθεος χαρακτηρίζει αδικαιολόγητη τη δυσἀρέσκεια που αισθάνονταν ορισμένοι για νεαρούς πολίτες, επειδή αναμειγνύονταν στη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων. Και τη χαρακτηρίζει αδικαιολόγητη γιατί, όπως προαναφέρθηκε, οι ίδιοι οι Αθηναίοι με τα αξιολογικά τους κριτήρια τους παρωθούσαν στον πολιτικό στίβο και γιατί είχαν τη δυνατότητα να τους κρίνουν σύμφωνα με το θεσμό της δοκιμασίας, στον οποίο αναφέρεται ο ρήτορας με την τελευταία περίοδο του λόγου.

7. Οι δύο τελευταίες παράγραφοι του λόγου (20, 21) δεν περιέχουν τα χαρακτηριστικά του τυπικού επιλόγου. Αυτό αποδεικνύεται από την απροθυμία του Μαντίθεου:

(α) Να καταστήσει τους βουλευτές ευνοϊκούς για το εαυτό του και δυσμενείς για τους κατηγορούς.

(β) Να μεγαλοποιήσει όσα τον συμφέρουν και να μειώσει όσα είναι ασύμφορα γι' αυτόν.

(γ) Να συγκινήσει τους δικαστές.

(δ) Να ανακεφαλαιώσει όσα ανέφερε στο λόγο του.

Τους παραπάνω σκοπούς προσπαθεί να επιτύχει ο ρήτορας στον επίλογο σύμφωνα και με τη “Ρητορική” του Αριστοτέλη. Το Μαντίθεο όμως το μόνο που τον απασχόλησε στις δύο τελευταίες παραγράφους του λόγου ήταν να αποδείξει αδικαιολόγητη τη δυσαρέσκεια που αισθάνονταν ορισμένοι απέναντί του για το γεγονός ότι τόλμησε να αγορεύσει στη συνέλευση του λαού σε μικρή ηλικία. Αυτό το θέμα έθιξε και απότομα και αναπάντεχα περάτωσε το λόγο του.

8. Ο ρήτορας, περατώνοντας το λόγο του χωρίς επίλογο, θέλησε να δείξει ότι:

(α) το ανώτερο στρατιωτικό ήθος του δεν του επέτρεπε να επιτύχει ευνοϊκή απόφαση με παρακλήσεις και συγκινήσεις.

(β) θεωρούσε ανάξιους τους κατηγορούς για οποιαδήποτε αναφορά σ' αυτούς, εφόσον υπήρξαν ψεύτες, όπως υποστήριξε και στην παρ. 8.

(γ) ήταν πεπεισμένος ότι έλαμψε η αλήθεια και, κατά συνέπεια, ήταν περιττός ένας τυπικός επίλογος εκφωνημένος σύμφωνα με τους κανόνες της ρητορικής τέχνης.

Ο ΕΠΑΙΝΟΣ ΣΤΟΥΣ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ & Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΣ:

Στον επίλογο του λόγου του ο Μαντίθεος επαινεί και εγκωμιάζει τους βουλευτές, διότι τους θεωρεί εκφραστές του πνεύματος της πολιτείας, υπηρέτες και προστάτες του κοινού συμφέροντος. Αυτοί με την όλη στάση τους παρακινούν κάθε πολίτη ν' ασχοληθεί με τα πολιτικά ζητήματα της πατρίδας του. Επαινεί ο Μαντίθεος τόσο τους βουλευτές όσο και το θεσμό της δοκιμασίας, επειδή αποσκοπεί στο να κερδίσει την εύνοια των βουλευτών – δικαστών και ταυτόχρονα στο να επιτύχει την αντικειμενική και δίκαιη κρίση τους.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΝΤΙΘΕΟΥ:

Ο Μαντίθεος τελειώνει την απολογία του, υποβάλλοντας στους βουλευτές μια ρητορική ερώτηση που ισοδυναμεί με έντονη άρνηση, την οποία και αιτιολογεί. Τους λέει ότι δεν πρέπει να δυσανασχετούν με τέτοιους πολίτες, τους οποίους οι ίδιοι παρακίνησαν με τη στάση τους ν' ασχοληθούν με τα κοινά. Αυτό θα μπορούσαν να το κάνουν μόνο άνθρωποι που θα είχαν αντίθετες αντιλήψεις απ' αυτές που έχουν τώρα οι βουλευτές. Εδώ

φαίνεται ότι ο Μαντίθεος κατάλαβε ότι μερικοί τον κατηγορούσαν ακόμη διότι ασχολήθηκε με τα κοινά πριν από τη νόμιμη ηλικία.

Ο Μαντίθεος τελειώνει απότομα το λόγο του χωρίς να χρησιμοποιήσει παρακλήσεις προς τους βουλευτές. Επειδή οι παράγραφοι 20-21 χρησιμεύουν ως επίλογο ολόκληρου του λόγου του, έπρεπε ο ρήτορας να συγκεφαλαιώσει το λόγο του, να παρακαλέσει τους δικαστές και να ζητήσει την ευσπλαχνία των βουλευτών – δικαστών, καθώς συνήθως συνέβαινε, για να φανούν επιεικείς. Αντί όμως αυτού ανασκευάζει νέα μομφή, ότι δηλαδή ασχολήθηκε πρόωρα με τα κοινά και επαίρεται (περηφανεύεται), διότι αναγκάστηκε να μιλήσει για τις πράξεις του και για τους προγόνους του, που θεωρούσαν άξιους πολίτες μόνο αυτούς που ασχολούνταν με τα κοινά.

Το τέλος του λόγου είναι τραχύ και απότομο, αλλά ανταποκρίνεται στο ήθος του νεαρού Μαντιθέου. Αντιστέκεται στους λεπτούς τρόπους και στην κομψότητα των πολλών συνομήλικων του. Η στρατιωτική αυθάδεια και αλαζονεία διακρίνει τον Μαντίθεο, ο οποίος θεωρεί τον εαυτό του άξιο του βουλευτικού αξιώματος εξαιτίας της αξιοθαύμαστης ιδιωτικής και δημόσιας ζωής του. Ο λόγος αυτός είναι τραχύς, αυθάδης και αλαζονικός ανάλογος με το στρατιωτικό ήθος του Μαντιθέου.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡ. 20-21

- **ἡσθόμην** → αισθάνομαι

Θέματα: αισθ-, αισθη-, αισθ-αν-

Ομόρριζα: αισθάνομαι, διαισθάνομαι, συναισθάνομαι, προαισθάνομαι, αισθητοποιώ, αναισθητοποιώ, ευαισθητοποιώ / αίσθηση, αίσθημα, αναισθησία, ευαισθησία, καλαισθησία, διαίσθηση, συναίσθηση, προαίσθημα, παραίσθηση, ψευδαίσθηση, αισθητήριο, αισθητική, αισθηματίας, αναισθητικό / αισθητός, αισθητικός, αισθηματικός, αναισθητος, καλαισθητος, διαισθητικός, αντισταθητικός

- **διατεθήναι** → τίθημι = θέτω, τοποθετώ

Θέματα: θη-, θε-

Ομόρριζα: θέτω, αντιθέτω, αποθέτω, εναποθέτω, εκθέτω, επιθέτω, συνθέτω, μεταθέτω, υποθέτω, αναθέτω, θεσμοθετώ, θεμελιώνω, νομοθετώ, υποθηκεύω / θέμα, απόθεμα, έκθεμα, ανάθημα, θεμέλιο, θέμις, θέση, αντίθεση, έκθεση, μετάθεση, υποθήκη, θήκη, αποθήκη, θεμελίωση, θησαυρός / θετός, αντίθετος, θεμιτός, αντιθετικός

- **ἐπαρθείη** → αἶρω = σηκώνω, υψώνω

Θέματα: αρ-, αιρ-

Ομόρριζα: επαίρω, επαίρομαι, εξαίρω, αιωρούμαι, μετεωρίζομαι / άρση, έπαρση, αιώρα, έξαρση, αιώρηση, μετεωρίτης, μετεωρολόγος, μετεωροσκόπος, ανταρσία / επηρμένος, μετέωρος / άρδην = ολοκληρωτικά (επίρρημα)

- **κριταί** → κρίνω

Ομόρριζα: κρίνω, προκρίνω, εγκρίνω, συγκρίνω / κρίση, κριτής, κριτήριο, κριτική, κρίμα, έγκριση, σύγκριση, πρόκριση, πρόκριμα / κριτικός, συγκριτικός, προκριματικός

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΠΑΡ. 20-21

1. Πού οφείλεται η επιθυμία του Μαντιθέου να ασχοληθεί με την πολιτική; Ισχύουν σήμερα για τους νέους οι ίδιοι λόγοι ;

Η επιθυμία του Μαντιθέου να ασχοληθεί με την πολιτική οφείλεται σε δύο λόγους:

α. Οι πρόγονοί του ποτέ δεν έπαυσαν να ασχολούνται με τα κοινά και ήθελε και ο ίδιος να ακολουθήσει αυτή την παράδοση.

β. Επηρεάστηκε από τη γνώμη των συμπολιτών του ότι μόνο οι ασχολούμενοι με την πολιτική είναι αξιόλογοι πολίτες.

Οι παραπάνω λόγοι δεν ισχύουν σήμερα για την πλειοψηφία των νέων. Ελάχιστοι νέοι ασχολούνται με την πολιτική για λόγους που σχετίζονται με την προγονική παράδοση και δεν είναι διαδεδομένη η αντίληψη ότι μόνο οι ασχολούμενοι με τα κοινά είναι αξιόλογοι πολίτες. Ο σημερινός πολίτης έχει τη νομική υποχρέωση να ψηφίζει και τίποτα άλλο. Στην αρχαία όμως Αθήνα η ευθύνη της λειτουργίας του κράτους έπεφτε στους ώμους όλων των πολιτών. Σύμφωνα με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους μετείχαν στις συνεδριάσεις της εκκλησίας του δήμου, εκλέγονταν σε πολιτικά, δικαστικά και στρατιωτικά αξιώματα και θεωρούνταν ανάξιοι και άχρηστοι, αν δεν ανταποκρίνονταν στις παραπάνω υποχρεώσεις τους. Το σύστημα της άμεσης δημοκρατίας τους υποχρέωνε να είναι ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες. Η ενασχόληση με τα κοινά τους ολοκλήρωνε ως προσωπικότητες και τους δόξαζε. Αντίθετα, σήμερα οι περισσότεροι είναι ιδιώτες, ενδιαφέρονται αποκλειστικά για το προσωπικό συμφέρον και αδιαφορούν για τις δημόσιες υποθέσεις. Δεν πιστεύουν ότι η ενασχόληση με τα κοινά οδηγεί στην ολοκλήρωση του πολίτη και την καταξίωσή του. Πρόκειται για πολύ ανησυχητικά φαινόμενα.

2. Ο Μαντίθεος στον επίλογο επαινεί τους βουλευτές και το θεσμό της δοκιμασίας. Σε τι συνίσταται ο έπαινος και πού αποσκοπεί;

Ο Μαντίθεος στην τελευταία (21) παράγραφο του λόγου του επαινεί τους βουλευτές, επειδή έχουν την άποψη ότι οι μόνοι αξιόλογοι πολίτες είναι οι ασχολούμενοι με τα δημόσια πράγματα, με αποτέλεσμα να παρακινούν και τους νέους να κατεβαίνουν στον πολιτικό στίβο. Με τον παραπάνω έπαινο επιδιώκει να πείσει ορισμένους βουλευτές να μην αισθάνονται ενοχλημένοι για το γεγονός ότι ο ίδιος από νεαρή ηλικία αναμείχθηκε στα κοινά. Με άλλα λόγια, εφόσον τους χαρακτηρίζει άξιους επαίνου για τις ιδέες τους, δε θα ήταν σωστό να δυσανεστούνται με έναν πολίτη, επειδή τις ακολουθούσε.

Αναφέρεται με καλά λόγια και στο θεσμό της δοκιμασίας, επειδή δίνει τη δυνατότητα στους βουλευτές να κρίνουν τους υποψήφιους άρχοντες εγκρίνοντας ή απορρίπτοντας την εκλογή τους. Και επαινεί το θεσμό της δοκιμασίας στην προσπάθειά του να αποδείξει αδικαιολόγητη τη δυσάρεσκεια προς τους νεαρούς που επιδίδονταν στα πολιτικά, μια και παρείχε ο παραπάνω θεσμός τη δυνατότητα να κρίνονται και να αποδοκιμάζονται σε περίπτωση που θεωρούνταν από τους βουλευτές ακατάλληλοι.

3. ἄχθομένων: α. Να χαρακτηριστεί συντακτικά η μετοχή και να αναλυθεί. β. Η μετοχή είναι συνημμένη ή απόλυτη; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

α. Η μετοχή **ἄχθομένων** είναι κατηγορηματική και εξαρτάται από το *ἡσθόμην*, το οποίο είναι ρήμα που σημαίνει αίσθηση. Αναφέρεται στο **τινών** που είναι αντικείμενο στο *ἡσθόμην* και υποκείμενο στη μετοχή. Ισοδυναμεί με την ειδική πρόταση: ὅτι τινές ἄχθονται (αναλύεται με οριστική ενεστώτα, επειδή δηλώνει το πραγματικό στο παρόν).

β. Η μετοχή **ἄχθομένων** είναι συνημμένη, επειδή το υποκείμενό της **τινών** είναι και αντικείμενο στο ρήμα *ἡσθόμην*. Άλλωστε οι κατηγορηματικές μετοχές είναι πάντοτε συνημμένες.

4. Να υπογραμμίσετε τη σωστή απάντηση αιτιολογώντας την επιλογή σας.

Η πρόταση *ὅτι νεώτερος ὢν ἐπεχείρησα λέγειν ἐν τῷ δήμῳ* είναι:

- α. ειδική
- β. αιτιολογική
- γ. πλάγια ερωτηματική
- δ. αναφορική

Η παραπάνω πρόταση είναι **αιτιολογική**, επειδή επεξηγεί τον εμπρόθετο προσδιορισμό της αιτίας *διό ταύτα*, ο οποίος προσδιορίζει το **ἄχθομένων** που σημαίνει ψυχικό πάθος.

5. ἡσθόμην, ἐπαρθείη: α. Να αντικατασταθούν χρονικά και β. να αντικατασταθούν εγκλιτικά στο β' ενικό και γ' πληθυντικό.

α. Χρονική αντικατάσταση

Ενεστώτας	αἰσθάνομαι	ἐπαίροιο
Παρατατικός	ἡσθανόμην	-
Μέλλοντας	αἰσθήσομαι	ἐπαροῖτο - ἐπαρθήσοιτο
Αόριστος	ἡσθόμην	ἐπάραιτο - ἐπαρθείη
Παρακείμενος	ἥσθημαι	ἐπηρμένος εἶη
Υπερσυντέλικος	ἥσθήμην	-

β. Εγκλιτική αντικατάσταση

β' ενικό		
Οριστική	ἦσθου	ἐπήρθης
Υποτακτική	αἴσθῃ	ἐπαρθῇς
Ευκτική	αἴσθοιο	ἐπαρθείης
Προστακτική	αἴσθοῦ	ἐπάρθητι
Απαρέμφατο	αἰσθέσθαι	ἐπαρθῆναι
Μετοχές	αἰσθόμενος	ἐπαρθείς
	αἰσθομένη	ἐπαρθεῖσα
	αἰσθόμενον	ἐπαρθέν
γ' πληθυντικό		
Οριστική	ἦσθοντο	ἐπήρθησαν
Υποτακτική	αἴσθωνται	ἐπαρθῶσι(ν)
Ευκτική	αἴσθοιντο	ἐπαρθείησαν (-εῖεν)
Προστακτική	αἰσθέσθων και	ἐπαρθέντων και
	αἰσθέσθωσαν	ἐπαρθήσωσαν

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Η απολογία του Μαντιθέου χωρίζεται σε δύο μέρη. Ποιο είναι το θέμα του κάθε μέρους και ποιο, κατά τη γνώμη σας, είναι το σπουδαιότερο; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Η διήγηση-απόδειξη (παρ. 4-19) του λόγου του Μαντιθέου αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος το αποτελούν οι παρ. 4-8 και περιέχει τα επιχειρήματα με τα οποία ο ρήτορας αντικρούει το κατηγορητήριο. Το δεύτερο μέρος το αποτελούν οι παρ. 9-19 και σ' αυτό ο ρήτορας αναφέρεται στον ιδιωτικό και στο δημόσιο βίο του.

Σπουδαιότερο είναι το δεύτερο μέρος, γιατί σ' αυτό ο ρήτορας απέδειξε ότι:

- α. Είχε άριστες σχέσεις με τα αδέρφια του (παρ. 10).
- β. Απεχθανόταν τον τρόπο διασκέδασης των ακόλαστων νέων (παρ. 11).
- γ. Δε μπλέχτηκε ποτέ σε βρόμικες δικαστικές υποθέσεις (παρ. 12).
- δ. Εκπλήρωσε με προθυμία και γενναιότητα όλες τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις προς την πατρίδα του (παρ. 13-18).
- ε. Επιδίωκε με έργα και όχι με επιφανειακούς τρόπους την καταξίωσή του (παρ. 18-19).

Τα παραπάνω γεγονότα, που τα επιβεβαίωσαν και μάρτυρες, οπωσδήποτε έπεισαν τους βουλευτές ότι ο Μαντίθεος ήταν πολίτης με ανώτερο ήθος κι αυτό είναι πολύ σημαντικό. Και ήταν αναγκαίο να πειστούν οι βουλευτές για την ηθική ανωτερότητα του υποψήφιου βουλευτή, γιατί αυτή ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επικύρωση της εκλογής του. Σημειωτέον ότι ο Μαντίθεος, καθώς απέδειξε ότι διέθετε ανώτερο ήθος, κατέστησε περισσότερο αξιόπιστα τα επιχειρήματα με τα οποία ανασκεύασε το κατηγορητήριο. Γιατί οι δικαστές πείθονται πολύ πιο εύκολα, όταν διαπιστώσουν ότι ο ρήτορας κοσμεύεται από τις αρετές που κοσμούσαν το Μαντίθεο. Ο Λυσίας όλα τα παραπάνω τα ήξερε πολύ καλά και γι' αυτό διέθεσε και περισσότερες παραγράφους σε σύγκριση με το πρώτο μέρος της διήγησης-απόδειξης, για να αφηγηθεί ο πελάτης του τον ιδιωτικό και το δημόσιο βίο του.

2. Το σημαντικότερο γνώρισμα της τέχνης του Λυσία στο συγκεκριμένο λόγο είναι η ηθοποιία. Πώς ζωγραφίζει ο επιδέξιος λογογράφος τον πελάτη του ;

Ηθοποιία είναι η ικανότητα του ρήτορα να σκιαγραφεί το χαρακτήρα των προσώπων. Αυτή την αρετή τη διέθετε ο Λυσίας περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο ρήτορα κι αυτό φαίνεται από τον τρόπο με τον οποίο σκιαγραφεί το Μαντίθεο. Ο πελάτης του Λυσία από την αρχή παρουσιάζεται με υπερβολική αυτοπεποίθηση που εγγίζει τα όρια της αλαζονείας. Πιστεύει ακράδαντα ότι θα αποδείξει την κακότητα, τη συκοφαντία και τα ψεύδη των κατηγορών του και τελικά θα δικαιωθεί και θα βγει κερδισμένος. Ανασκευάζει το κατηγορητήριο με ουσιαστικό και πειστικό τρόπο. Κατά την αφήγηση του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου του αποδεικνύεται ότι αγαπάει την οικογένειά του, απεχθάνεται τις ακολασίες, αποφεύγει τις δικαστικές περιπέτειες, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ανθρωπιστικού περιεχομένου, εκπληρώνει στο ακέραιο και υποδειγματικά τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, επιδιώκει την καταξίωσή του πολεμώντας γενναία για την πατρίδα του και με την ανάμειξή του στην πολιτική. Επιπλέον, τον διακρίνει σοβαρότητα, πίστη στην

παράδοση, υπερηφάνεια και αυθορμητισμός. Αποφεύγει να απευθύνει συγκινητικές εκκλήσεις και να κολακεύσει τους κριτές του. Ο λόγος του είναι λιτός και απλός χωρίς ρητορικές χάριτες, δείγμα κι αυτό του στρατιωτικού ήθους του και της πεποίθησής του ότι θα δικαιωνόταν οπωσδήποτε.

3. Ποιος ο ρόλος της δοκιμασίας των αρχόντων στη διασφάλιση της δημοκρατίας ;

Ο θεσμός της δοκιμασίας των αρχόντων ήταν αναγκαίος και πολύ σημαντικός για τη διασφάλιση της δημοκρατίας για τους εξής λόγους:

α. Κατά τη διαδικασία της δοκιμασίας υπήρχε η δυνατότητα να εντοπίζονται οι ανάξιοι και ακατάλληλοι και να μην επικυρώνεται η εκλογή τους για την ανάληψη δημόσιου αξιώματος. Αντίθετα, προωθούνταν οι άξιοι και οι πολίτες με αποδεδειγμένο δημοκρατικό ήθος προς όφελος της δημοκρατίας και του λαού.

β. Οι πολίτες ήταν υποχρεωμένοι να εκπληρώνουν όλες τις υποχρεώσεις τους και στον ιδιωτικό και στο δημόσιο βίο τους και κυρίως να διακρίνονται για την πίστη τους στη δημοκρατία, μια και γνώριζαν ότι σε αντίθετη περίπτωση θα αποκλείονταν ως ανάξιοι από τις δημόσιες θέσεις. Ο θεσμός δηλαδή αποτελούσε κίνητρο για τους Αθηναίους να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους ως άνθρωποι και ως πολίτες.

γ. Αυτή καθεαυτή η διεξαγωγή της δοκιμασίας των αρχόντων ήταν επιπλέον θεσμός δημοκρατικός, γιατί παρείχε το δικαίωμα σε κάθε πολίτη να καταγγείλει όποιον θεωρούσε ανάξιο για κρατικό λειτουργό. Παρείχε επίσης το δικαίωμα στο «δοκιμαζόμενο» να απολογείται, παρουσιάζοντας μάρτυρες του κατηγορού και του «δοκιμαζομένου», υπήρχε ενδιαφέρον μεταξύ των πολιτών για την παρακολούθηση της δοκιμασίας και την ενημέρωσή τους για το αποτέλεσμα της. Τέλος, ασκούσαν οι κριτές-δικαστές στη διαδικασία αξιολόγησης του πολίτη και στο έργο της απονομής δικαιοσύνης. Όλα τα παραπάνω καθιστούσαν ενεργούς τους πολίτες και υπεύθυνους.

4. Εάν ήσαστε βουλευτής, θα επικυρώνατε ή όχι την εκλογή του Μαντιθέου στο βουλευτικό αξίωμα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Μπορεί κανείς να απαντήσει καταφατικά για τους εξής λόγους:

α. Αντέκρουσε πειστικά το κατηγορητήριο. Την κατηγορία ότι μετέσχε τής τότε πολιτείας την ανασκεύασε χρησιμοποιώντας ως αποδείξεις την απουσία του από την Αθήνα την περίοδο που οι τριάκοντα στέριωναν τη δικτατορία τους και την αποδεδειγμένη απροθυμία εκείνων των τυράννων να συνεργαστούν με πολίτες που δεν ήταν κοντά τους κατά την περίοδο που εγκαθίδρυναν την εξουσία τους και δε συνεργάστηκαν μαζί τους στη διάπραξη εγκλημάτων.

β. Την κατηγορία ότι ίππευε επί των τριάκοντα την αντέκρουσε με το επιχείρημα ότι το όνομά του δεν υπήρχε στους επίσημους καταλόγους των ιππέων που είχαν συντάξει οι φύλαρχοι και αποδεικνύοντας επιπλέον ότι το σανίδιο ήταν αναξιόπιστο.

γ. Απέδειξε με συγκεκριμένα γεγονότα, που τα επιβεβαίωσαν και μάρτυρες, την

ανωτερότητα του ήθους του, που τον καθιστούσε αξιόπιστο και κατάλληλο για κρατικό λειτουργό.